

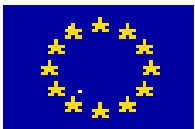
DELEGACIJA EVROPSKE KOMISIJE

Bosna i Hercegovina

Ugovor EUROPEAID/123314/C/SER/ multi
“Procjene i prezentacije u oblasti trgovine, biznisa i regionalne ekonomske integracije” – Lot 5

Regulatorna analiza učinka implementacije
direktive o niskom naponu u BiH

Februar 2008

Multiple Framework Contract

EUROPEAID/123314/C/SER/ multi

“Evaluation and presentations in the field of trade, businesses and regional economic integration”

LOT 5

AESA Consortium

DELEGACIJA EVROPSKE KOMISIJE

Bosna i Hercegovina

Ugovor EUROPEAID/123314/C/SER/ multi
“Procjene i prezentacije u oblasti trgovine, biznisa i regionalne ekonomske
integracije” – Lot 5

Regulatorna analiza učinka implementacije direktive o niskom naponu u BiH

Februar 2008

Sastav tima:

Voda tima i pravni ekspert:	Michele Carrelli Palombi
RIA ekonomski ekspert:	Edoardo Burlini
Ekspert za direktivu o niskom naponu:	Muamer Peljto
Ekspert za direktivu o mašinama:	Seid Jažić

Ovaj izvještaj je pripremljen uz finansijsku pomoć Komisije Evropske zajednice. Izražena mišljenja su stanovišta konsultanata i ne predstavljaju nužno bilo kakve zvanične stavove Komisije ili Vlade ove države.

Sadržaj

1. Uvod	6
2. Glavne spoznaje	8
2.1 Predložena naredba	8
2.2 CE označavanje	9
2.3 Pitanja nadzora nad tržištem	10
2.4 Prijelazni period	11
2.5 Ekonomski učinak.....	14
3. Opće regulatorno okruženje	17
3.1 Pregovori o trgovinskoj integraciji.....	17
3.2 Pristupanje Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (WTO).....	17
3.3 Sporazumi o slobodnoj trgovini (FTA) i područje njihove primjene.....	17
3.4 CEFTA – pojedinačni ugovori o slobodnoj trgovini	18
3.5 Autonomne trgovinske mjere(ATM).....	18
3.6 Partnerstvo između BiH i EU.....	19
3.7 Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SAA) sa EU	20
4. Implementacija Acquis-a za slobodan protok roba (FMoG) u BiH	21
4.1. Zakonodavni proces	21
4.2. Postojeći BiH zakonodavni okvir.....	21
4.3. Uloga MoFTER-a	23
4.4. Tehničke institucije u BiH	25
5. Slobodan protok roba	32
5.1. Direktiva o niskom naponu	32
5.2. Sigurnosni zahtjevi.....	33
5.3. Međunarodni standardi.....	34
5.4. Nationalni (državni) standardi.....	34
5.5. Pravila dobre prakse.....	35
5.6. Smjernice	35
5.7. Stepen razvijenosti tehnike.....	35
5.8. Zahtjevi za CE označavanje.....	35
5.9. EC deklaracija o usklađenosti.....	36
5.10. Notificirana tijela	37
5.11. Proizvodi u području primjene Direktive.....	37
6. Ekonomski učinak	39
6.1 RIA koraci	39

6.2	Relevantni podaci.....	44
6.3	Baza za procjenu učinka.....	45
6.4	Podaci.....	45
6.5	Glavni indikatori i preliminarne procjene.....	47
6.6	Učinak po kategoriji.....	49
<i>Prilog 1 LVD – Harmonizirani standardi</i>		<i>62</i>
<i>Prilog 2</i>		<i>63</i>
<i>Koncept za organiziranje efektivnog i efikasnog sistema za nadzor nad tržištem u BiH sa raspodjelom zadataka i odgovornosti.</i>		<i>63</i>
<i>Prilog 3</i>		<i>65</i>
<i>Uvid u sektor niskog napona, prema anketi.....</i>		<i>65</i>
<i>Prilog 4 - Lista sektora i podsektora obuhvaćenih sa NACE 29-32 klasifikacijom djelatnosti</i>		<i>74</i>
<i>Prilog 5 Lista kompanija koje su učestvovala u anketiranju.....</i>		<i>76</i>
<i>Prilog 6 Upitnik za kompanije</i>		<i>78</i>
<i>Prilog 9 Lista za provjeru.....</i>		<i>88</i>

LEGENDA

BATA	Institut za akreditaciju Bosne i Hercegovine
BiH	Bosna i Hercegovina
CAB	Tijelo za ocjenjivanje usklađenosti
CEFTA	Pojedinačni regionalni ugovori o slobodnoj trgovini
EA	Evropska akreditacija
EMC	Electro-magnetic Compatibility
EUD	Direktive Evropske unije Union (od Komisije ili Vijeća)
EEA	Evropsko ekonomsko područje
FmoG	Slobodan protok roba
MoFTER	Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa
MoU	Memorandum o razumijevanju
MS(s)	Država(e) članica(e) Evropske unije
PV	Sadašnja vrijednost
RIA	Regulatorna analiza učinka
SME(s)	Mala ili srednja preduzeća
SAA	Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
SEE	Jugoistočna Evropa
TBT	Tehničke barijere u trgovini
WTO	Svjetska trgovinska organizacija

1. Uvod

Projektnim zadatkom ove studije predviđeno je provođenje jedne analize zakonskog i regulatornog okvira za tehničke propise u BiH u cilju verificiranja regulatornog i ekonomskog učinka predložene implementacije Direktive o niskom naponu (u daljem tekstu Direktive), prve od cjelokupne grupe direktiva novog pristupa koje trebaju biti implementirane u ovoj državi.

Sa metodološkog gledišta, naglašavamo, da je regulatorna analiza učinka (RIA) *proces* koji se odvija uporedo sa izradom nacрта nekog normativnog akta. RIA pruža *tehničke* informacije koje mogu biti korisne pri izboru "najbolje" opcije između nekoliko relevantnih opcija. Ipak, trenutak izbora opcije koja treba biti usvojena je čisto *politički*.

U toku procesa proučavanja problema i njegovih normativnih rješenja, a posebno za vrijeme konsultacija među zainteresiranim stranama, međurezultati preliminarnih procjena učinka na potencijalno pogođene kategorije koriste se općenito kao jedan element za diskusiju za i protiv.

Drugim riječima, RIA je alat za potporu "boljeg propisa" predviđen kao ispravan put za pripremu normi.

Mjerenje učinaka normi koje su već pripremljene i spremne za odobravanje može se, isto tako, nazvati "procjena učinka", ali se mora pojasniti da je to nešto različito od širokoprihvaćenog značenja RIA¹

Ovaj zadatak, kojeg su definirali krajnji korisnici Projekta, ima mnogo više karakteristika neke "procjene učinka" nego karakteristika RIA, jer je traženo da se verificiraju efekti konačnog nacрта za kojeg nema alternativnih opcija za upoređivanje u odnosu na društvene troškove i koristi.

Pored ovoga, u ovom zadatku su, na izričit zahtjev krajnjih korisnika, analizirana neka specifična pitanja koja općenito izlaze iz okvira neke „tradicionalne“ regulatorne analize učinka (RIA), što lako mogu potvrditi slični slučajevi razrađeni u zemljama članicama EU sa bogatom tradicijom u izradi ovakvih analiza². Precizna procjena troškova za institucionalno okruženje mogla bi se izvesti samo polazeći od nekog *ad hoc* akcionog plana kojim bi bili obuhvaćeni svi aspekti implementacije. Zbog toga bi „sugestije“ koje se izvode iz RIA proračuna trebalo uzimati uz značajan oprez.

Ove činjenice treba imati u vidu kada se prave buduća upućivanja na ovaj zadatak, jer svi RIA elementi koji se odnose na preliminarnu i kompleksnu fazu priprema konačnog nacрта, nisu u njemu prisutni.

U daljem tekstu, procjena učinka će se nazivati RIA, uz gore pomenuti terminološki oprez.

Praktično, zadatak ovog tima je bio definiran kao analiza ekonomskih i regulatornih efekata u vezi sa implementacijom Vladinih naredbi (Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa 'MoFTER') koje će predložene direktive preuzeti u bosanskohercegovački regulatorni sistem.

¹ Nedavno su neke evropske zemlje zamijenile terminologiju sa "RIA" na "Procjenu učinka" ali u svakom slučaju one upućuju na process u kome se različite interventne opcije moraju odabrati uz potporu tehničkih elemenata.

² Kao referencu uporediti dokument: UK Department for Business (Enterprise & Regulatory Reform) – "Implementacija nove Direktive o mašinama 2006/42/EC u Ujedinjenom Kraljevstvu A Konsultacijski dokument", 2007. god.

Postojeća zakonska osnova za preuzimanje Direktive, koja se sastoji od zakonodavstva za proizvode, ocjenjivanja usklađenosti i nadzora nad tržištem, kao i preliminarne regulatorne strukture su već uspostavljene i djelomično aktivne unutar BiH zakonodavnog i regulatornog okvira.

Gore pomenuta legislativa je već usvojena i implementirala je najveći dio osnovnih principa obuhvaćenih direktivama novog pristupa općenito, i posebno Direktivom o niskom naponu, tj. pristup sigurnosti proizvoda i tehničkih zahtjeva/procedura ocjenjivanja usklađenosti.

Direktiva, u stvari, nameće obaveze proizvođačima, distributerima, uvoznicima i odgovarajućim pravnim zastupnicima da na tržište plasiraju samo sigurne i CE znakom označene proizvode, istovremeno dajući detalje o relevantnim osnovnim tehničkim zahtjevima kako bi se sigurnost proizvoda mogla ocijeniti u skladu sa standardima EU.

Bosanskohercegovački međunarodni trgovinski i partnerski multilateralni sporazumi sa EU, WTO i drugim državama regije su kratko analizirani kako bi se stekla jedna opšta slika o bosanskohercegovačkoj međunarodnoj zakonskoj osnovi za implementaciju propisa o slobodnom protoku roba na lokalnom tržištu.

Implementacija direktiva EU u oblasti slobodnog protoka u zemljama nečlanicama zavisi u potpunosti od *ad-hoc* legislativnih akata kao i od efektivnosti specifičnih regulatornih tijela za implementaciju. Analizom je, prema tome, opisana postojeća situacija u BiH s obzirom na postojeće zakone o sigurnosti proizvoda, tehničke propise i nadzor nad tržištem kao i aktuelnu situaciju javnih tijela zaduženih za provođenje implementacije u sektoru slobodnog protoka roba, a u skladu sa sporazumom o partnerstvu sa EU i u skladu sa odgovarajućim propisima. Ova analiza je provedena na bazi postojeće dokumentacije, održanih sastanaka i rada sa kompetentnim organima na licu mjesta.

Nakon regulatorne analize, studijom su obuhvaćene ekonomske posljedice i učinak koji se odnosi na Naredbu.

Stavovi iznijeti u ovom izvještaju su mišljenja autora i ne bi ih trebalo pripisivati Evropskoj komisiji niti drugim institucijama.

2. Glavne spoznaje

2.1 Predložena naredba

Evropska unija je uvela seriju mjera kako bi osigurala slobodan protok roba kroz Evropsku uniju i Evropsko područje slobodne trgovine (EFTA). Direktive novog pristupa su jedna od ovih mjera. Ove direktive imaju za cilj kontrolu dizajna/konstrukcije proizvoda, i iznad svega osiguranje tehničke harmonizacije zahtjeva za sigurnost proizvoda u Evropi, kako bi se garantirao visok nivo zaštite javnosti.

Različiti sigurnosni standardi unutar jedinstvenog unutrašnjeg tržišta mogu uticati na proizvodne troškove, transport i trgovinu, a u konačnici mogu ometati unutarnju i međunarodnu trgovinu.

U mjeri u kojoj se ovo događa, standardi, tehnički propisi, i sistemi certificiranja se smatraju tehničkim barijerama u trgovini.

U maju 1985. godine ministri Evropske Zajednice složili su se o „Novom pristupu tehničkoj harmonizaciji i standardima“ definirajući „osnovne zahtjeve“ (npr. za sigurnost), pisane u općoj formi, a koji se moraju zadovoljiti prije nego se proizvod isporuči u državu članicu. Osnovnim zahtjevima definiraju se neophodni elementi za zaštitu javnog interesa i oni su obavezujući. Samo oni proizvodi koji zadovoljavaju osnovne zahtjeve, mogu se plasirati na tržište i staviti u upotrebu.

Harmonizirani evropski standardi, međunarodni standardi kao i nacionalni (državni) standardi obezbjeđuju proizvođačima različite tehničke opcije za zadovoljavanje osnovnih zahtjeva obuhvaćenih svakom direktivom.

U direktivama novog pristupa proizvođačima se objašnjava kako demonstrirati usklađenost sa esencijalnim zahtjevima. Proizvodi koji zadovoljavaju osnovne zahtjeve označeni su CE znakom kako je opisano u posebnoj direktivi. CE znak znači da se proizvod može prodavati bilo gdje u Zajednici/EEA

Sa druge strane, implementacija direktiva novog pristupa podrazumijeva prelazak sistema baziranog na obaveznim, previše naredbodavnim, tehničkim zahtjevima i certificiranju kojim upravlja država, u sistem u kojem je regulatorna sfera ograničena na osnovne zahtjeve, dok su tehničke specifikacije date u dobrovoljnim standardima, a ocjenjivanje usklađenosti obavljaju proizvođači i treće strane na decentraliziran način³.

Slabljenje predtržišnog odobravanja zahtjeva uspostavljanje odgovarajućeg nadzora nad tržištem putem nadležnih organa za provođenje, efikasnih i regulatornih tijela za standardizaciju, akreditaciju i mjeriteljstvo kao i odgovarajućih tijela za ocjenjivanje usklađenosti (CABs).

Kao tipična mjera novog pristupa, Direktiva o niskom naponu definira odgovarajuću, transparentnu, i široko prihvaćenu harmoniziranu strukturu za one tehničke propise i institucije za provođenje koji reguliraju ocjenjivanje usklađenosti niskonaponske električne opreme.

³ (Vidjeti “Plavi vodič” EC, maj 2005. god.)

Direktiva o niskom naponu će biti, zajedno sa Direktivom o mašinama 98/37/EC, jedna od prvih direktiva novog pristupa koje će se implementirati u BiH.

Direktiva o niskom naponu je, u stvari, dio plana za usvajanje „Acquis Communautaire“, a koji proizilazi iz Sporazuma o partnerstvu sa BIH i Uredbe vijeća (EC) broj 1085/2006.

2.2 CE označavanje

Uvođenjem globalnog pristupa nakon 1985. god. i jedinstvenog sistema označavanja, poznatog kao CE sistem označavanja, CE označavanje se primjenjuje na sve proizvode koji su usklađeni sa primjenjivim direktivama verificirajući tako usklađenost sa sigurnosnim zahtjevima i za projektovanje i za proizvodnju.

Svrha legislative je da se osigura slobodna cirkulacija proizvoda na tržištu Evropske unije, bazirana na jednom potvrđivanju /dokazivanju usklađenosti, garantirajući istovremeno minimalni nivo sigurnosti.

Od proizvođača se ne traži da, pri certificiranju usklađenosti sa zakonodavstvom novog pristupa, mora primijeniti evropske standarde. Međutim, s praktične strane, oni će zaključiti da će im usklađenost sa EC zakonskim zahtjevima biti lakše dokazati primjenom dobrovoljnih harmoniziranih evropskih standarda. Osim toga, ista procedura je obavezna za opasne proizvode za koje se prema EC direktivama, izričito zahtijeva da neka nezavisna treća strana bude uključena u ocjenjivanje usklađenosti sa EC zahtjevima.

Složeni zadaci razrađivanja dovoljno referentnih standarda, kao i obaveze nacionalnih organa za akreditiranje i ovlašćivanje tijela treće strane za ocjenjivanje usklađenosti, da zadovolje specifične zakonske zahtjeve za širok opseg proizvodnih područja, obično zahtijevaju postepen pristup i opravdavaju uvođenje jednog prijelaznog perioda.

U toku prijelaznog perioda, proizvođači mogu odabrati da li će izvršiti usklađivanje sa EC – opsežnim zahtjevima, kako je specificirano u nekoj konkretnoj direktivi, ili će nastaviti da održavaju usklađenost sa postojećim nacionalnim standardima i zahtjevima.

Usklađenost sa nacionalnim standardima, ipak, ne omogućava proizvođačima postavljanje CE znaka, niti im garantira slobodnu cirkulaciju njihovih proizvoda u svim zemljama članicama EU.

Pošto su mnogi proizvodi obuhvaćeni sa više EC direktiva, proizvođači se mogu naći u situaciji da moraju izvršiti ocjenjivanje usklađenosti sa više grupacija zakonskih zahtjeva (za svaku primjenjivu direktivu).

Ovo može biti slučaj kod mnoge električne opreme koja je obuhvaćena i LVD i EMC (elektromagnetska kompatibilnost) direktivom, kao i sa Direktivom o mašinama.

Sa proizvođačevog stanovišta, zbog preklapanja zahtjeva i prijelaznih faza, potrebno je tačno označavanje proizvoda i pažljivo održavanje neophodne tehničke dokumentacije u kojoj su specificirani oni standardi i zakonski zahtjevi za koje je ocijenjeno da su kritični za pristup EC tržištu.

Za korisnike proizvoda, za zvaničnike zemalja članica i proizvođače ovo je dosta zamršeno.

Na kraju prijelaznog perioda, svi nacionalni sistemi koji su do tada bili na snazi, moraju se prestati primjenjivati, a relevantni propisi se moraju staviti van snage.

Kao rezultat, jedini obavezni propisi koji će važiti za proizvode ili obuhvaćene rizike, biće nacionalne mjere koje implementiraju Direktivu. Kao posljedica toga, proizvodi se više neće moći proizvoditi u skladu sa odobrenjima tipa ili drugim certifikatima koji su izdati u okviru sistema koji je stavljen van snage.

Nakon prijelaznog perioda, proizvodi koji su proizvedeni prije ili u toku ovog perioda, a koji su usklađeni sa nevažećim sistemom, neće se više moći plasirati na tržište Zajednice. U skladu sa sigurnosnim ili drugim ciljevima Direktive, proizvod koji je plasiran na tržište prije isteka prijelaznog perioda može biti pušten u upotrebu poslije tog datuma ukoliko je bio spreman za upotrebu kada je plasiran na tržište. Inače, proizvod može biti pušten u upotrebu nakon isteka prijelaznog perioda samo ako je u potpunosti usklađen sa odredbama Direktive.

Drugim riječima, prijelazni period bi trebao biti određen tako da se njegovim trajanjem omogući dostizanje svih tržišnih i institucionalnih preduslova koji su potrebni da bi implementacija Direktive i sistema EC označavanja usklađenosti koristili akterima na bosanskohercegovačkom tržištu i ekonomiji BiH.

2.3 Pitanja nadzora nad tržištem

Sistem nadzora nad tržištem

Djelotvornost sistema nadzora nad tržištem u BiH zavisice uglavnom od odgovarajućeg razvoja slijedećih koraka:

- Struktura i implementacija slijedećih dokumenata:
 - Strategija nadzora nad tržištem uključujući graničnu kontrolu i carinske vlasti,
 - Višegodišnja implementacija i finansijski plan (uključujući redovne godišnje planove)
 - Plan razvoja ljudskih resursa,
 - Lista proizvoda koje provjeravaju organi nadzora nad tržištem
 - Za svaki konkretan proizvod lista primjenjivih propisa i standarda.
- Potreban „know – how“ i dovoljni resursi i ovlasti za implementaciju nadzora nad tržištem.
- Adekvatna saradnja između ekonomskih operatora i organa nadzora nad tržištem posredstvom seminara za podizanje svijesti, radionica, itd.
- Dovoljan broj akreditiranih laboratorija, nacionalnih i međunarodnih standarda na koje se zakonodavstvo oslanja.

2.4 Prijelazni period

Efektivno provođenje Direktive o niskom naponu uglavnom zavisi od kapaciteta tržišta da se osloni na ocjenjivanje usklađenosti u kompanijama proizvođača, kao i na procedure trećih strana, zatim na učinkovite strukture nadzora nad tržištem i planiranje koordinacije.

Preuzimanje neke direktive u bosanskohercegovačko zakonodavstvo u kojem proizvođači, a ni regulatorne institucije, nisu upoznate sa novim tehničkim zahtjevima koji su potrebni za proizvodnju sigurnih proizvoda i njihovo uvođenje na tržište, pa zato nisu spremni da ih usvoje, završiće se reformom sa predvidivim nezadovoljavajućim rezultatima.

Iskustvo u drugim zemljama članicama Evropske unije pokazuje da je prijelazni period potreban za sve strane kako bi se pripremile za novi sistem tehničkih propisa.

Iz ankete, koja je izvršena u ovoj analizi, jasno se zaključuje da kompanije nisu upoznate sa ekonomskim i regulatornim učinkom implementacije Direktive o niskom naponu, te da je postojeći sistem nadzora nad tržištem u BiH nedovoljno struktuiran.

I pored reorganiziranja Inspektorata, što je rezultat implementacije zakona o inspekcijama u FBiH i RS, te formiranja Agencije za nadzor nad tržištem na državnom nivou, bosanskohercegovačkom sistemu nadzora nad tržištem još treba odgovarajuće osoblje kao i strukture za koordinaciju sistema post-tržišne kontrole koji je neophodan prema direktivama novog pristupa.

Što se tiče institucija infrastrukture kvaliteta, Institut za akreditaciju BiH (BATA) još nije punopravni član EA (Evropska kooperacija za akreditaciju). Trenutno, lokalni proizvođači ne mogu koristiti tijela za ocjenjivanje usklađenosti u slučajevima kada je prema EC zakonu potrebno da u ocjenjivanju usklađenosti proizvoda sa EC zahtjevima bude uključena neka nezavisna treća strana. Isto se odnosi i na proizvode za koje gore pomenuta procedura nije obavezna.

Osim toga, ni jedno tijelo za ocjenjivanje usklađenosti (CAB) niti ispitna laboratorija, koje je do sada notificirao BATA, ne pokrivaju proizvode obuhvaćene Direktivom o niskom naponu.

U oblasti metrologije, iako postoji strategija razvoja Instituta za mjeriteljstvo BiH, trenutno u BiH ne postoje međunarodno priznati državni mjerni etaloni. Ovo, isto tako, predstavlja jednu prepreku za implementaciju Direktive o niskom naponu, jer, prema toj analizi samo 30% anketiranih kompanija ima kapacitete da samostalno postigne međunarodnu mjeriteljsku sljedivost.

Što se tiče Instituta za standardizaciju, on je usvojio sve evropske harmonizirane standarde objavljene u Službenom glasniku EU No OJL 374 od 27. 12. 2006. godine, a koji se odnose na ovu Direktivu. Samo nekoliko ovih standarda je prevedeno na jezike BiH.

Prijelazni period će omogućiti odgovarajuću izgradnju institucija, te uspostavljanje politika podrške za pomoć afektuiranim kompanijama posebno u pogledu njihove svijesti o neophodnosti tehničkog i zakonskog usklađivanja.

Cilj koji se postiže prijelaznim periodom je, prema tome, omogućiti da se proizvođači, tijela za ocjenjivanje usklađenosti, ispitne laboratorije i sve druge uključene institucije postepeno pripreme za provođenje procedure ocjenjivanja usklađenosti i zadovoljavanje osnovnih zahtjeva postavljenih u Direktivi o niskom naponu, te da na taj način izbjegnu rizik od blokiranja proizvodnje.

Pored toga, proizvođačima, uvoznicima i distributerima treba biti ostavljeno dovoljno vremena da iskoriste sva prava, koja su stekli prema propisima koji su važili prije stupanja na snagu Direktive o niskom naponu, naprimjer, da prodaju zalihe svojih proizvoda proizvedenih u skladu sa pomenutim nacionalnim propisima. Konačno, prijelaznim periodom se obezbjeđuje dodatno vrijeme za usvajanje harmoniziranih standarda, iako to u principu nije preduvjet za primjenu direktiva novog pristupa.

Do dana kada će Direktiva o niskom naponu postati efektivna u BiH, proizvođači će morati izabrati opciju, da li će zadovoljiti osnovne zahtjeve Direktive i postaviti CE znak usklađenosti na svoje proizvode, ili će zadovoljiti zahtjeve nacionalnih propisa koji su bili na snazi prije implementacije Direktive o niskom naponu i postaviti nacionalni znak usklađenosti.

Prema postojećem BiH zakonodavnom sistemu Naredbe i Pravilnici koji obuhvataju tehničke standarde i sigurnost električne opreme naslijeđeni iz bivše Jugoslavije još uvijek su na snazi i neće se staviti van snage dok Direktiva o niskom naponu ne postane efektivna.

Vrijeme potrebno za pripremu tržišta i institucija za sistem direktiva novog pristupa striktno zavisi od finansijskih i organizacionih resursa koji su predviđeni za postizanje barem slijedećih preliminarnih ciljeva:

U slijedećoj tabeli je data preliminarna procjena vremena za postizanje pomenutih ciljeva, a sve u cilju određivanja trajanja prijelaznog perioda za potpunu implementaciju Direktive o niskom naponu u BiH.

AKTIVNOSTI	VELIČINA	VRIJEME
1 Adekvatna kampanja podizanja svijesti proizvođača i distributera na koje utiče primjena Direktive o niskom naponu	250 proizvođača i distributera	12/18 mjeseci
2 Obučavanje o analizi rizika za domaće proizvode.	250 proizvođača i distributera	18/24 mjeseca
3 Obučavanje o ocjenjivanju usklađenosti sa novim tehničkim osnovnim zahtjevima za proizvodnju domaćih proizvoda	250 proizvođača i distributera	18/24 mjeseca
4 Podizanje na potreban nivo usklađenosti CABs i ispitnih laboratorija	Tijela za ocjenjivanje usklađenosti i ispitne laboratorije	24 mjeseca

5 Usvajanje Državnog akcionog plana za slobodan protok roba.		24 mjeseca
6 Obučavanje i popunjavanje osobljem Državne agencije za nadzor nad tržištem		18 mjeseci
7 Obučavanje inspektora o novom pristupu, specifičnim direktivama i pravima potrošača/korisnika.	1000 inspektora	24 mjeseca
8 Formiranje jedinice za slobodan protok roba u okviru MoFTER-a.		12 mjeseci
9 Punopravno članstvo BATA u EA (Evropska akreditacija).		Nije primjenjivo
10 Uspostavljanje politike za podršku (politika tehnološkog razvoja i inovatorstva, politika razvoja malih i srednjih preduzeća, vidjeti paragraf 2.5)		24 mjeseca ili više
		24 mjeseca

Prema gornjoj tabeli, može se pretpostaviti da bi minimalni prijelazni period za preuzimanje Direktive o niskom naponu u bosanskohercegovački sistem trebao trajati 24 mjeseca.

Prema tome, nužno potreban i fundamentalan način za potvrđivanje mogućnosti postizanja navedenih preduvjeta u planiranim rokovima, je donošenje Državnog akcionog plana koji detaljno predviđa modalitete i finansijska sredstva za provođenje neophodnih akcija.

2.5 Ekonomski učinak

Ekonomski učinak implementacije Naredbe ukratko je prikazan u slijedećoj tabeli:

Analizirani vremenski period	Primijenjena društvena eskontna stopa (za sadašnje vrijednosti –PV)
10 godina: 2010 – 2019. plus prijelazni period 2008 - 2009	8,0%
Ukupne kvantificirane koristi (PV)	
Koristi za privatni sektor	27 238 209
Koristi za javni sektor	3 744 683
Ukupni kvantificirani troškovi (PV)	
Troškovi za privatni sektor	4 824 434
Troškovi za javni sektor	714 084
Bilans	25 444 374
Nekvantificirane koristi	
Koristi za privatni sektor	Povećanje konkurentnosti
Koristi za javni sektor	
Nekvantificirani troškovi	
Troškovi za privatni sektor	Prava intelektualnog vlasništva
Troškovi za javni sektor	
	-

Sadašnja vrijednost bilansa koristi/troškovi je pozitivna i znosi **25,5 miliona KM** za period 2008 -2019.

Iako se pokazuje da je sveukupna bilanca izdašno pozitivna, troškovi implemantacije nisu zanemarivi u poređenju sa koristima. Ova ocjena se pojačava činjenicom da vjerovatnoća koristi nije uporediva sa vjerovatnoćom troškova. Dok su troškovi uglavnom neizbježni i fiksni, koristi mogu ili ne moraju nastati. Ustvari, najveća korist se izvodi iz procjene stranih investicija⁴, ali bi trebalo imati u vidu da na odlučivanje stranih kompanija da investiraju u značajnoj mjeri utiču i mnogi egzogeni faktori. Zato je sigurnije tvrditi da su napravljene procjene optimistične, ne po iznosu već po vjerovatnoći.

I pored pozitivne bilance, očito je da proces implementacije Naredbe neće biti bez nepovoljnih posljedica, kako za bosanskohercegovačke proizvođače, tako i za uključena javna tijela. Prosječno, svaka privatna kompanija bi imala troškove ekvivalentne iznosu **19 298 KM** (u sadašnjoj vrijednosti).

Najznačajniji trošak za privatni sektor je predstavljen vjerovatnom neophodnošću modernizacije i kompletiranja opreme, što u sadašnjoj vrijednosti iznosi **3,6 miliona KM**.

⁴ To je, ustvari, jedina kvantificirana korist

Troškovi koji se odnose na ispitivanje, naravno, zavise od nivoa proizvodnje u svakoj kompaniji, a treba razmotriti i mogućnost pružanja podrške formiranju laboratorija u sastavu proizvodnih pogona proizvođača.

Uvid u troškove koji se odnose na individualni biznis dat je u slijedećoj tabeli:

Vrsta troška	Jednokratni troškovi	Godišnji troškovi u toku prijelaznog perioda	Godišnji troškovi po režimu
Tehnička modernizacija	14369		
Ispitivanje	11191	4000 - 60000	1330 - 20000
Obučavanje	1887	29	29
Privremeni premještaj uposlenika (sa redovnih na nove dužnosti)		9150	-
Tehnički fajlovi		-	-

Najnegativniji aspekt potrebe za tehničkom modernizacijom je, možda, što bi takvim troškovima kompanije bile izložene u relativno kratkom vremenu, tj. u prijelaznom periodu. Zato bi sve olakšavajuće mjere trebalo planirati na vrijeme radi neophodne sinhronizacije.

Što se tiče javnih troškova, za jačanje sistema nadzora nad tržištem je potrebno oko **482 000 KM** (sadašnja vrijednost). Troškovi opsežne kampanje podizanja svijesti iznosili bi oko **163 000 KM**.

Iako je vođeno računa da u analizu uđu samo troškovi koji su direktno rezultat implementacije Naredbe, moguće su „ekonomije obima“, jer mnoge uključene javne institucije mogu „dijeliti“ neke troškove koji se ne odnose samo na jednu, nego na više Naredbi. Posebno, u slučaju laboratorija, vrlo je teško unijeti tačnu procjenu opreme koja je predviđena samo za ispitivanje proizvoda koji spadaju u područje primjene neke konkretne direktive.

Potpora za ublažavanje negativnog učinka na sektor biznisa može biti ponuđena preko politike za razvoj preduzeća. Na raspolaganju su dvije interventne strategije:

- **Politika razvoja tehnologije i inovatorstva**

Ova strategija bi olakšala modernizaciju sektora putem podrške primijenjenom istraživanju i transferu tehnologije i praktičnog znanja i iskustva (know-how), uz posebno uvažavanje sigurnosti proizvoda i usluga.

- **Politika razvoja malih i srednjih preduzeća (SME)**

Mala i srednja preduzeća su tradicionalno najosjetljiviji primaoci učinaka direktiva novog pristupa.

Istraživanja u zemljama članicama EU pokazuju da:

(a) što je kompanija veća, to je veća vjerovatnoća da će joj projekt jedinstvenog tržišta donijeti više prilika nego prijetnji,

(b) što je kompanija manja, ona se više usmjerava na lokalna tržišta pa je zato veća vjerovatnoća da će takva firma biti neutralna u odnosu na jedinstveno tržište,

(c) male kompanije imaju više poteškoća pri savladavanju administrativnih obaveza.

Financijska pomoć bi, zbog toga, trebala biti neovisno upućena za potrebe inoviranja proizvoda i modernizacije opreme, te za obezbjeđivanje instrumenata namijenjenih ispitnim laboratorijama i proizvodnim linijama. Svakoj kompaniji bi trebalo ostaviti mogućnost da izabere jedan ili oba oblika potpore. Ovo „odvajanje“ dvije mogućnosti potpore se opravdava i činjenicom da je za modernizaciju opreme na raspolaganju ograničen vremenski period (kraj prijelaznog perioda), dok za formiranje laboratorija u sastavu proizvodnih pogona proizvođača nema vremenskog ograničenja.

Gore navedene mjere ne podliježu bilo kakvim ograničenjima koja nameće regulativa EU u području državne potpore, jer se od BiH u ovoj fazi ne traži da primjenjuje propise o državnoj pomoći. U svakom slučaju, nakon pristupanja BiH Evropskoj uniji, financijska podrška predloženim mjerama bi bila obuhvaćena primjenjivim granicama *de minimis* pravila.

Financijska pomoć implementaciji Naredbe je, sama po sebi, jedan efektivan način za davanje publiciteta i jačanje svijesti o njenom sadržaju i propisanim zahtjevima.

3. Opće regulatorno okruženje

3.1 Pregovori o trgovinskoj integraciji

Bosanskohercegovački institucionalni trgovinski okvir u velikoj mjeri zavisi od uspjeha dva tekuća i jednog nedavno okončanog procesa trgovinskih pregovora koji se odnose na pristupanje svjetskoj trgovinskoj organizaciji (WTO), od zaključivanja sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU (SAA), te od stvaranja zone slobodne trgovine u regionu jugoistočne Evrope (SEE) – CEFTA 2006. god. Ova tri procesa su započela u različitim vremenskim trenucima, ali su sada u mnogim aspektima u međusobnoj korelaciji.

3.2 Pristupanje Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (WTO)

Proces pristupanja WTO bio je prilično spor, pošto je mnogo pažnje posvećeno liberalizaciji regionalne trgovine. Proces je započeo 1999. godine. Iste godine BiH je dodijeljen status posmatrača u ovoj organizaciji. Protekle su tri naredne godine prije nego što je BiH Radnoj grupi podnijela svoj memorandum o režimu vanjske trgovine kao osnovu za pregovore. Prva i druga runda zvaničnih pregovora održane su 2003. i 2004. godine, a treća sesija Radne grupe je održana u martu 2007. godine i nastavila je sa ispitivanjem vanjskotrgovinskog režima BiH.

WTO pregovori zavise i od procesa pristupanja BiH Evropskoj uniji. Evropska komisija je zahtijevala da BiH ograniči neke svoje odredbe o liberalizaciji o kojim je pregovarano u okviru WTO sporazuma, jer je zaključeno da one izlaze iz okvira odredbi EU. Buduće članstvo u WTO će imati ograničen utjecaj na bosanskohercegovački trgovinski režim pošto je veliki dio vanjske trgovine BiH liberaliziran preko drugih regionalnih i EU trgovinskih aranžmana. Ipak, članstvo u WTO će osigurati pristup nekim važnim institucionalnim instrumentima svjetske trgovinske organizacije, kao što je mehanizam rješavanja sporova, a olakšaće pristup drugim tržištima.

3.3 Sporazumi o slobodnoj trgovini (FTA) i područje njihove primjene

Na osnovu Memoranduma o razumijevanju Pakta stabilnosti (MPS) iz 2001. godine o liberalizaciji trgovine, BiH je zaključila niz bilateralnih sporazuma sa zemljama Jugoistočne Evrope (Albanija, Bugarska, Hrvatska, Bivša jugoslovenska republika Makedonija, Moldavija, Rumunija, Srbija i Crna Gora, te UNMIK/Kosovo). Tri sporazuma sa novim članicama EU (Rumunija, Bugarska i Slovenija) više ne važe. Nakon prve grupe FTA sporazuma, BiH je sličan FTA sporazum zaključila i sa Turskom. SPM je nametnuo tri zahtjeva:

- da budu ukinuta sva količinska ograničenja i mjere;
- da uvozne takse budu eliminirane na 90% bilateralne trgovine sa dvostrukim kriterijem: 90% HS tarifnih linija i 90% trgovinske vrijednosti;
- da liberalizacija obuhvati najveći dio roba, nakon stupanja na snagu, i da prijelazni period ne prelazi 6 godina.

Proces pregovaranja o bilateralnim FTA sa nekoliko zemalja Jugoistočne Evrope nije bio dovoljno efikasan i trajao je mnogo duže nego što je bilo prvobitno predviđeno. Konačni rezultati nisu bili na liniji sa SPM, jer mnoge države nisu bile spremne za punu liberalizaciju trgovine. Rezultat cjelokupnog

procesa - niz bilateralnih sporazuma sa različitim nivoom liberalizacije - može se opisati kao neka "kvazislobodna trgovinska zona" za industrijske proizvode.

SPM je specificirao nekoliko pravila o zaštiti kontigenata, javnim nabavkama, konkurenciji, uslugama i rješavanju prava intelektualnog vlasništva koja se odnose na trgovinu ('TRIPS'). SPM je koristio pozivanje na WTO sporazume i na propise EU (propisi o porijeklu te o sanitarnim i fitosanitarnim standardima). U većini slučajeva, bosanskohercegovački sporazumi o slobodnoj trgovini uključuju ove reference, ali u principu ova pitanja nisu bila dovoljno detaljno razmatrana pa su rješenja često bila nejasna dovodeći do problema u implementaciji. Nepostojanje u FTA sporazumima propisno dizajniranih mehanizama za rješavanje sporova onemogućuje korektno rješavanje sporova, što u nekim slučajevima dovodi do donošenja jednostranih odluka.

3.4 CEFTA – pojedinačni ugovori o slobodnoj trgovini

Zvanična inicijativa za pregovore o pojedinačnom multilateralnom sporazumu o slobodnoj trgovini počela je u aprilu 2006. god. kada su predsjednici vlada zemalja jugoistočne Evrope (Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Makedonija, Moldavija, Rumunija, Srbija i Crna Gora), sa predstavnicima UNMIK/Kosovo, Evropske komisije i Pakta stabilnosti, usvojili zajedničku deklaraciju o započinjanju pregovora.

Ovo je proisteklo iz razmatranja neophodnosti osiguranja bolje harmonizacije mreže 32 bilateralna sporazuma o slobodnoj trgovini.

Sporazum CEFTA 2006 je potpisan u Bukureštu 19. decembra 2006. godine a BiH ga je ratificirala u septembru 2007. godine. Novi sporazum, koji je sačinjen na osnovu iskustava već funkcionirajućih FTA sporazuma, uistinu postaje jedno poboljšanje u mreži bilateralnih sporazuma o slobodnoj trgovini, sa modernizacijom nekoliko instrumenata i uključivanjem nekoliko novih.

3.5 Autonomne trgovinske mjere(ATM)

U skladu sa Uredbom Vijeća (EC) 2007/2000, EU je od 2000. godine Bosni i Hercegovini dodijelila autonomne trgovinske mjere kojima se omogućava izvoz skoro svih bosanskohercegovačkih proizvoda u EU, bez carina i bilo kojih količinskih ograničenja.

Bosna i Hercegovina, kao i druge države regiona, nije imala značajnih koristi od tih beneficija zbog činjenice da proizvodi porijeklom iz BiH nisu bili usklađeni sa zahtjevima sigurnosti i kvaliteta koji su propisani za proizvode na unutrašnjem tržištu EU.

Uredba Vijeća, štaviše, poziva na regionalnu saradnju o trgovinskim pitanjima i na provođenje reformi trgovinskih politika u državama Zapadnog Balkana.

ATMs će biti na snazi do potpisivanja sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SAA) i stupanju na snagu privremenog sporazuma o kojem se pregovori vode paralelno. SAA će u toku tranzicijskog perioda pružati trgovinske koncesije na recipročnoj osnovi čime će se bosanskohercegovačko tržište i regionalna tržišta otvoriti za proizvode iz EU (vidjeti izvještaj o procjeni potreba u vezi sa trgovinom).

3.6 Partnerstvo između BiH i EU

Vijeće Evrope (Thessaloniki) je 19. i 20. juna 2003. godine odobrilo uvođenje evropskog partnerstva kao sredstva za materijaliziranje evropske perspektive država zapadnog Balkana u okviru procesa stabilizacije i pridruživanja.

Sa Bosnom i Hercegovinom Vijeće je 14. juna 2004. god. usvojilo prvo evropsko partnerstvo.

Prema propisu (EC) No 533/2004 koji predviđa da Vijeće treba odlučivati o principima, prioritetima i uvjetima koji trebaju biti sastavni dio evropskih partnerstava, kao i o svim kasnijim prilagođavanjima. Odlukom od 30. januara 2006. godine, koja je sada predmet predloženog ažuriranja, odlučeno je da kompetentni organi u Bosni i Hercegovini trebaju razraditi plan sa vremenskim rasporedom i sprecificiranim mjerama koje BiH namjerava u tu svrhu poduzeti. Komisija stalno prati napredak u implementaciji prioriteta.

Prioriteti evropskog partnerstva predstavljaju osnovu za programiranje finansijske pomoći Zajednice koja će biti i dalje pružana pod relevantnim finansijskim instrumentima, posebno propisom Vijeća (EC) No 1085/2006 od 17. jula 2006. godine kojim je uspostavljen instrument za predpristupnu pomoć (IPA).

Glavni prioriteti identificirani za Bosnu i Hercegovinu odnose se na njene kapacitete za zadovoljavanje kriterija koje je definiralo Vijeće Evrope u Kopenhagenu 1993. godine i na uvjete koji su propisani za proces stabilizacije i pridruživanja, a naročito na uvjete koje je Vijeće definiralo u svojim zaključcima od 29. aprila 1997. godine, te 21. i 22. juna 1999. godine, kao i na sadržaj završne izjave zagrebačkog samita od 24. novembra 2000. godine i na Thessaloniki – dnevni red.

Među kratkoročnim proritetima za bosanskohercegovačku Vladu je i osiguranje postojanja realnog unutrašnjeg tržišta u Bosni i Hercegovini, čime se značajno unapređuje implementacija bilateralnih sporazuma o slobodnoj trgovini i rad na budućem regionalnom sporazumu o slobodnoj trgovini u Jugoistočnoj Evropi.

Uz specifičnu pažnju prema oblasti slobodnog protoka roba, BiH mora:

- Poboľjšati i implementirati zakonski okvir za standardizaciju, mjeriteljstvo, akreditaciju i certifikaciju proizvoda kako bi ga uskladila sa standardima EU i najboljom praksom; tehničke propise nastaviti prilagođavati propisima iz Acquis-a; pojačati kapacitet infrastrukture kvaliteta i institucija, te stvoriti zakonsku osnovu za procedure ocjenjivanja usklađenosti;
- Osigurati stalno napredovanje u usvajanju evropskih standarda (ENs).
- Uspostaviti mehanizam internih konsultacija i notifikacija za nove tehničke propise, prije usvajanja mjera koje utiču na trgovinu.
- Osigurati da Agencija za nadzor nad tržištem funkcioniра u punom kapacitetu i da stalno poduzima korake za uspostavljanje strukture nadzora nad tržištem odgovarajući na zahtjeve Acquis-a o slobodnom protoku roba.

3.7 Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SAA) sa EU

Nakon što je Evropska komisija odobrila napredovanje u ispunjavanju uslova studije izvodljivosti krajem 2005. godine, BiH je započela sa pregovorima o stabilizaciji i pridruživanju (SAA). Trgovinski pregovori su jedna od ključnih oblasti od značaja za obje strane, iako se trenutno najteža oblast ne odnosi na trgovinska pitanja. Ovi pregovori su od izuzetnog značaja za buduće potencijalno pridruživanje EU i bosanskohercegovački zvaničnici smatraju da proces sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju ima najviši prioritet.

Pregovori o području IV su započeli u martu 2006. godine. Pošto bosanskohercegovački proizvodi već uživaju režim liberalizacije (oslobođeni carine) na tržištu EU, pregovori su fokusirani na propozicije i uslove buduće trgovine između BiH i EU kao i na bosanskohercegovačke tarifne koncesije za robe iz EU uvezene u BiH. U okviru budućeg SAA, BiH bi postepeno odobrvala bescarinski prisup skoro cjelokupnoj trgovini industrijskim artiklima sa EU.

SAA je konačno parafiran u decembru 2007. godine.

4. Implementacija Acquis-a za slobodan protok roba (FMoG) u BiH

4.1. Zakonodavni proces

Uloga Parlamenta BiH u osiguranju slobodnog protoka roba je zakonom propisana, uz koordinaciju i potporu Vijeća ministara preko specifičnih nadležnosti i aktivnosti..

Na temelju MoFTER-ovih prijedloga o politici vanjske trgovine i na osnovu zakona o trgovinskoj politici BiH, Vijeće ministara je nadležno za odobravanje relevantnih politika o vanjskoj trgovini i drugih propisa. Vijeće o svojim aktivnostima izvještava Parlamentarnu skupštinu, a redovito obavještava i Predsjedništvo, te predlaže zakone za usvajanje (uključujući legislativu o vanjskoj trgovini).

Međutim, vodeća uloga u trgovinskoj politici Bosne i Hercegovine pripada Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa (MoFTER) koje je nadležno za preuzimanje tehničkih propisa i direktiva na koje ukazuju akti Vijeća ministara o preuzimanju tehničkih propisa u BiH.

Ovo Ministarstvo djeluje u saradnji sa kompetentnim tijelima Entiteta na pregovaranju, razradi i osiguranju efektivne implementacije obaveza koje proističu iz svih međunarodnih multilateralnih, regionalnih i bilateralnih ugovora, sporazuma i konvencija na koje se obavezala Vlada BiH.

Entiteti su odgovorni za politiku implementacije i za održavanje usklađenosti sa državnim zakonodavstvom. Dok je saradnja između državnih i entitetskih ministarstava relativno dobro uspostavljena u planiranju i formuliranju vanjskotrgovinske politike i legislative, stvarni problemi se nalaze u fazi implementacije. Na ovom stupnju, odgovornosti državnih institucija ne prate odgovarajući mehanizmi koordinacije i saradnje koji bi garantirali efektivnu i učinkovitu implementaciju obaveza za koje su odgovorni niži nivoi upravljanja. Ovo je uzrokovano znatnim ustavnim ograničenjima ovlasti institucija BiH i uspostavom „principa subsidiarnosti“ (princip prema kojem se preporučuje donošenje odluka na nivou koji je najbliži građaninu) u korist Entiteta (vidjeti izvještaj o potrebama u vezi sa trgovinom).

4.2. Postojeći BiH zakonodavni okvir

Zakon o standardizaciji bivše Jugoslavije (Službeni glasnik SFRJ broj 23/91) je preuzet u BiH zakonodavni sistem. Ovaj zakon reguliše pitanje standardizacije i provjere sigurnosti proizvoda na koherentan način (obavezno atestiranje i certificiranje proizvoda).

Sa jedne strane BiH je započela približavanje BH zakonodavstva, zakonima EU donošenjem:

- Zakona standardizaciji BiH (Službeni glasnik BiH 19/01),
- Zakona o akreditiranju BiH (Službeni glasnik BiH 19/01),
- Zakona o mjeriteljstvu BiH (Službeni glasnik BiH 19/01)

i tri okvirna zakona:

- Zakona o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usklađenosti (Službeni glasnik BiH broj 45/04);

- Zakona o općoj sigurnosti proizvoda (Službeni glasnik BiH broj 45/04);
- Zakona o nadzoru nad tržištem (Službeni glasnik BiH broj 45/04)

Ovi okvirni zakoni predstavljaju pravni okvir za preuzimanje EU direktiva i uredbi koji se bave sa sigurnošću proizvoda u BH zakonodavstvo. U skladu sa ovim zakonima uspostavljen je Komitet za tehničke propise BiH, čiji je zadatak preuzimanje direktiva novog pristupa.

Ključne novine koje donose tri okvirna zakona

Zakon o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usklađenost

- Osnovni zdravstveni i sigurnosni zahtjevi moraju se zadovoljiti prije plasmana proizvoda na tržište;
- Ocjenjivanja usklađenosti sa regulatornim zahtjevima mora provesti proizvođač;
- Primjena standarda nije obavezna;
- Usklađenost sa harmoniziranim standardima daje pretpostavku o usklađenosti sa osnovnim zdravstvenim i sigurnosnim zahtjevima.

Zakon o općoj sigurnosti proizvoda

- Predstavlja zakonsku osnovu za zaštitu BH tržišta od nesigurnih proizvoda;
- Zakon se primjenjuje na sve proizvode osim ako sigurnost proizvoda nije regulisana sa specifičnim zakonom ili propisima;
- Definiše obaveze proizvođača, distributera i kazne.

Zakon o nadzoru nad tržištem

- Zakon se primjenjuje na sve proizvode na tržištu;
- Za provođenje ovog zakona zaduženi su Uprave za inspeksijske poslove - inspekcije FBiH, inspekcije RS i inspekcije Brčko distrikta;
- Agencija za nadzor nad tržištem BiH je zadužena za koordinaciju, harmonizaciju i jednoobrazno provođenje legislative za sigurnost proizvoda.

U članu 15 zakona o standardizaciji BiH stoji (citirano):

“Standardi JUS, koji su upotrebi u BiH, na osnovu Uredbe sa zakonskom snagom o pružimanju zakonski i podzakonski akti bivše SFRJ (Službeni glasnik RBiH broj 2/92, 13/93 and 13/94, a nisu zamijenjeni BAS standardima, mogu se upotrebljavati u BiH do njihove zamjene, a najkasnije do 31. decembra 2003., sem ako JUS standardi sa obaveznom primjenom nisu zamijenjeni sa odgovarajućim propisima.”

Ovo znači da su tehnički propisi (naredbe i pravilnici) naslijeđeni iz bivše Jugoslavije još uvijek na snazi, i službeno ovi propisi nisu povučeni. Obaveza primjene ovih propisa također proističe i iz zakona o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usklađenosti.

Lista tehničkih propisa (Naredbi) koje su još uvijek na snazi, a bave se sa sa električnom sigurnošću su nevedeni ispod:

R. br.	Naredbe	Službeni glasnik
1.	Naredba o obaveznom atestiranju grla za sijalice sa navojem	Službeni list SFRJ broj: 43/88
2.	Naredba o obaveznom atestiranju elektronskih aparata za domaćinstvo i sličnu upotrebu	Službeni list SFRJ broj: 8/87
3.	Naredba o obaveznom atestiranju električnih aparata za domaćinstvo	Službeni list SFRJ broj: 43/88
4.	Naredba o obaveznom atestiranju transformatora za razdvajanje i sigurnosnih transformatora za razdvajanje	Službeni list SFRJ broj: 43/88
5.	Naredba o obaveznom atestiranju elektroenergetskih izolovanih provodnika i kablova	Službeni list SFRJ broj: 43/88
6.	Naredba o obaveznom atestiranju sklopki za naprave	Službeni list SFRJ broj: 43/88

Napomena: Ove Naredbe će biti stavljene van snage nakon preuzimanja direktive o niskom naponu u zakonodavstvo BiH.

4.3. Uloga MoFTER-a

Vijeće ministara BiH je usvojilo tri akta:

- Program za preuzimanje tehničkih propisa;
- Plan aktivnosti za realizaciju programa za preuzimanje tehničkih propisa;
- Program i uputstvo o metodologiji i procedurama usvajanja tehničkih propisa.

Ovi akti definiraju nadležnosti između institucija odgovornih za preuzimanje i implementaciju tehničkih propisa, obezbjeđuju detalje o učesnicima, njihovim nadležnostima i odgovornostima kao i način rada u procesu izrade i usvajanja tehničkih propisa.

Na osnovu odluke o planu aktivnosti za realizaciju tehničkih propisa kojom se pružima program za preuzimanje tehničkih propisa, MoFTER je ovlašten za rad na implementaciji sljedećih direktiva:

- Direktive o električnoj opremi namijenjenoj za upotrebu unutar određenih naponskih granica 2006/95/EC;
- Direktive o mašinama 98/37/EC i 98/79/EC
- Direktive o jednostavnim posudama pod pritiskom 87/404/EEC, 90/488/EEC i 93/68/EEC;
- Direktive o elektromagnetnoj kompatibilnosti 2004/108/EC;
- Direktive o aparatima koji sagorijevaju gasovita goriva 90/396/EEC i 93/68/EEC;
- Direktive o zahtjevima za efikasnost novih vrelovodnih kotlova loženih na tečna i gasovita goriva 92/42/EEC i 93/68/EEC;
- Direktive o opremi pod pritiskom 97/23/EC;
- Direktive o energetske efikasnosti za električne frižidere za domaćinstva, zamrzivače i njihove kombinacije;

- Direktive o prenosivoj opremi pod pritiskom 1999/36/EC
- Direktive o zahtjevima za energetska efikasnost za balaste za fluorescentno osvjetljenje 2000/55/EC.

Trenutno unutar MoFTER-a postoji odjel za tehničku podršku ekonomskom razvoju, a treba se uspostaviti odjel za uspostavu i funkcioniranje unutrašnjeg tržišta BiH – jedinica za slobodan protok roba

Njegovo postojanje je sugerirano sa EC smjernicom „Osnovne administrativne strukture potrebne za implementaciju Acquisa“, uzimajući u obzir trenutnu situaciju u BiH i prethodno iskustvo u preuzimanju i implementaciji tehničkih propisa.

Uloga Jedinice za slobodan protok roba treba da obuhvati sljedeće aspekte:

- Podršku BiH Komitetu za tehničke propise (u oblasti novog pristupa);
- Implementaciju 10 specifičnih direktiva novog pristupa (navedenih iznad);
- Kordinaciju razvoja sistema za ocjenjivanje usklađenosti u oblasti novog pristupa;
- Pripremanje odluka o imenovanju/notifikaciju u oblasti ocjenjivanja usklađenosti u sferi novog pristupa za ministra (u početku imenovanih tijela i kasnije notificiranih tijela);
- Pripremanje protokola o ocjenjivanju usklađenosti i prihvatanju proizvoda sa Evropskom komisijom;
- Pripremanje svih vrsta sporazuma o uzajamnom priznavanju ocjenjivanja usklađenosti;
- Koordinaciju reakcija uključenih administrativnih tijela u slučajevima kršenja slobodnog protoka roba;
- Uspostavljanje kontaktnog punkta za privredne subjekte i organiziranje informativnih kampanja i seminara;
- Dizajniranje šeme za obuku i konsultacije u kompanijama o implementaciji tehničkih propisa na nivou kompanije, koje će biti implementirane putem privrednih komora i/ili projekata tehničke pomoći;
- Pripremanje za implementaciju Odluke broj 30529 Evropskog parlamenta i vijeća, kojom se uspostavlja procedura za razmjenu informacija o nacionalnim (državnim) mjerama kojim se derogiraju principi slobodnog protoka roba unutar Zajednice.

Ova jedinica će koordinirati pripremu nacionalnog (državnog) plana za usvajanje „Acquis-a“ u cjelokupnom sektoru za slobodan protok roba, i ona mora biti adekvatno struktuirana i upošljavati adekvatno osoblje.

Nakon stupanja na snagu Naredbe ova jedinica će također imati sljedeće zadatke:

- Koordinaciju razmjene informacija u okviru RAPEX-a⁵;
- Obezbeđivanje mišljenja za shvatljive sudske procese u skladu sa direktivom o odgovornosti za proizvod sa greškom 85/374/EEC;
- Izgradnju i jačanje sistema za ocjenjivanje usklađenosti;
- Podršku razvoju sistema nadzora nad tržištem BiH, posebno laboratorija za ispitivanje.

⁵ RAPEX – Sistem za brzu razmjenu informacija

4.4. Tehničke institucije u BiH

Perspektive pregovaranja sa EU o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju pomogle su postizanju kompromisa i ubrzale rad na izgradnji institucija i zakonodavstva za djelotvornu međunarodnu trgovinu robama.

Njihovo funkcioniranje je prilično otežano, i nedostatak odgovarajuće organizacije i legislative smatra se jednom od glavnih prepreka za efektivnu implementaciju propisa za slobodan protok roba, poboljšanje kontrola sigurnosti uvezenih roba i povećanju izvoza.

Institut za standardizaciju BiH

Prema Zakonu o osnivanju Instituta za standardizaciju Bosne i Hercegovine, (Službeni glasnik BiH broj 44/04), Institut je neovisna državna upravna organizacija za poslove u oblasti standardizacije. Sa ovim Zakonom, Institut za standardizaciju Bosne i Hercegovine je preuzeo poslove u oblasti standardizacije, koji su ranije utvrđeni Zakonom o osnivanju Instituta za standardizaciju, mjeriteljstvo i intelektualno vlasništvo BiH, (Službeni glasnik BiH, broj 29/00 i 19/01"). Osnovne aktivnosti Instituta za standardizaciju su:

- Pripremanje i objavljivanje BiH standarda;
- Predstavljanje BiH u međunarodnim, evropskim i drugim organizacijama za standardizaciju;
- Provođenje aktivnosti koje proizilaze iz članstva u tim organizacijama;
- Učestvovanje u pripremanju tehničkih propisa;
- Izvođenje specijalizirane obuke iz oblasti standardizacije;
- Razvijanje i uspostava baze podataka o standardima u BiH.

U oblasti ocjenjivanja usklađenosti Institut predstavlja BiH u evropskim i međunarodnim organizacijama EOTC i EUROLAB do formiranja asocijacije ispitnih laboratorija i asocijacije kalibracionih laboratorija. U ovoj oblasti Institut učestvuje u uspostavi i održavanju sistema certificiranja i homologacije u skladu sa evropskim modelom.

Institut je punopravni član:

- Međunarodne organizacije za standardizaciju (ISO) od 1997. godine; i
- Evropskog instituta za standardizaciju u oblasti telekomunikacija (ETSI) od 1997 godine.

Institut je također pridruženi član:

- Međunarodne komisije za elektrotehniku (IEC) od 1997 godine;
- Evropskog komiteta za standardizaciju u oblasti elektrotehnike (CENELEC) od 1999 godine; i
- Evropskog komiteta za standardizaciju (CEN) od 2008. godine.

Da bi unaprijedili transparentnost i pristup informacijama o pripremi tehničkih propisa i standarda na nacionalnom, evropskom i međunarodnom nivou WTO/TBT Informativni punkt se namjerava uspostaviti u okviru Instituta za standardizaciju BiH. Prije pristupanja BiH Evropskoj uniji, WTO/TBT Informativni punkt biće spreman da zadovolji zahtjeve direktive 98/34/EC – procedura za obezbjeđivanje informacija u području tehničkih standarda i propisa, te propisa o uslugama

informativnog društva. Glavni cilj direktive 98/34/EC je izbjegavanje kreiranja novih tehničkih barijera:

- ex post – kontrolirajući postojanje tehničkih barijera slobodnom protoku roba,
- ex ante – predupređujući kreiranje tehničkih barijera slobodnom protoku roba kontrolirajući tehničke propise tokom procesa njihove izrade..

Institut za standardizaciju ima ključnu ulogu u procesu usvajanja evropskih harmoniziranih standarda koji prate direktive novog pristupa kao bosansko hercegovačkih (BAS) standarda.

Što se tiče Naredbe o električnoj opremi namijenjenoj za korištenje unutar određenih naponskih granica, Institut je usvojio sve evropske harmonizirane standarde objavljene u Službenom glasniku EU broj OJL 374 od 27. 12. 2006. kao BH standarde (za više detalja pogledajte Prilog 1 LVD harmonizirani standardi). Mali broj standarda je preveden na BiH jezike, dok su ostali usvojeni metodom proglašavanja (na engleskom ili francuskom jeziku).

Institut za akreditaciju BiH (BATA)

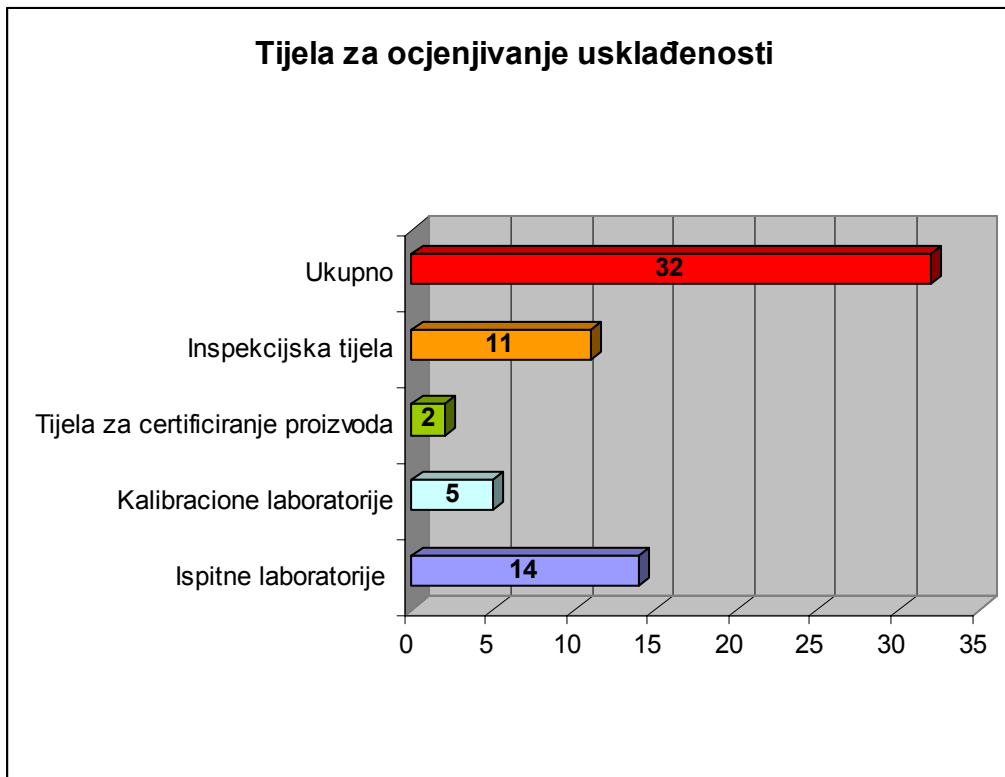
Sistem akreditiranja BiH je definiran Zakonom o akreditaciji BiH koji je objavljen u Službenom glasniku BiH broj 19/01. Na osnovu Zakona o osnivanju Instituta za akreditaciju BiH, Službeni glasnik BiH broj 10/02, provođenje sistema akreditiranja je u nadležnosti Instituta za akreditaciju BiH. BATA se kao samostalni organ državne uprave nalazi pod ingerencijom Vijeća ministara BiH.

U skladu sa standardom BAS ISO/IEC 17011 osnovni zadaci Instituta za akreditaciju se sastoje od:

- akreditacije i nadzora laboratorija za ispitivanje i kalibracije,
- akreditacije tijela za certificiranje i inspeksijskih tijela,
- organiziranja ispitivanja osposobljenosti, međulaboratorijskih poređenja i ostalih mjera kojima se osigurava kvalitet rezultata ispitivanja i kalibracija, uključujući mjere kojima se stvara povjerenje za krajne korisnike i za nadzorna tijela.
- učestvovanja u međunarodnim i evropskim organizacijama za akreditaciju kao što su EA, ILAC, itd.
- priprema i objavljivanja liste akreditiranih laboratorija, tijela za ocjenjivanje usklađenosti i inspeksijskih tijela.

Institut za akreditaciju BiH (BATA) je pridruženi član Evropske akreditacije (EA) od 2005 godine.

Što se tiče ocjenjivanja usklađenosti, prema podacima dobijenim od službenika BATA-e, trenutno u BiH postoje 32 tijela za ocjenjivanje usklađenosti akreditirana prema zahtjevima standarda BAS EN ISO/IEC 17025, BAS EN ISO/IEC 17020 and BAS EN 45011, (vidjeti sliku ispod).

Sa grafikona iznad može se vidjeti da trenutno postoje:

- 2 tijela za ocjenjivanje usklađenosti proizvoda koja se bave ocjenjivanjem usklađenosti proizvoda za građevinarstvo i liftova na električni pogon za prevoz osoba;
- 11 inspekcijskih tijela koji se uglavnom bave inspekcijom tečnih goriva;
- 14 ispitnih laboratorija koje se uglavnom bave ispitivanjem mehaničkih svojstava materijala, hemijskim analizama i ispitivanjima građevinskih materijala, i
- 5 kalibracionih laboratorija koje se bave sa mehaničkim (sila i tvrdoća), dužinskim i električnim fizičkim veličinama.

S obzirom na postojeće Naredbe o električnoj sigurnosti trenutno u BiH ne postoje tijela za ocjenjivanje usklađenosti koja se bave ovom problematikom.

Nedostatak specifičnih laboratorija i tijela za ocjenjivanje usklađenosti za oblasti obuhvaćene direktivom u BiH, predstavljaju veoma lošu startnu poziciju za izgradnju sistema za ocjenjivanje usklađenosti.

Iskustvo iz bivših zemalja centralne i istočne Evrope (CEEI) pokazuje da se sljedeći scenario može predvidjeti:

- Za vrijeme prelaznog perioda notificirana tijela iz Evrope će otvoriti svoja predstavništva u BiH ili formirati zajedničke organizacije sa postojećim tijelima za ocjenjivanje usklađenosti;
- Postojeća tijela za ocjenjivanje usklađenosti će pokušati poboljšati svoju infrastrukturu i ljudske resurse za provođenje aktivnosti koji se zahtijevaju novim propisima.

Sa druge strane postojeće BiH naredbe o “električnoj sigurnosti” u većini slučajeva se primjenjuju paralelno sa naredbama koje tretiraju elektromagnetne utjecaje, kao što je Naredba o proizvodima koji prouzrokuju radiofrekvencijske smetnje Službeni list SFRJ 30/91. Situacija sa Naredbom o uređajima namijenjenim za upotrebu unutar određenih naponskih granica kojom se preuzima direktiva o niskom naponu je veoma slična.

To zhači da usvajanje/implementacija/provođenje direktive o niskom naponu zavisi od usvajanja/implementacije/provođenja direktive o elektromagnetnoj kompatibilnosti.

Prema tome kao prvi sljedeći korak preporučuje se preuzimanje/implementacija/provođenje direktive o elektromagnetnoj kompatibilnosti skupa sa direktivom o niskom naponu.

Institut za mjeriteljstvo BiH

Mjeriteljski sistem u BiH je definisan sa sljedeća tri zakona:

- Zakon o mjeriteljstvu BiH (Službeni glasnik BiH broj 19/01);
- Zakon o mjernim jedinicama BiH (Službeni glasnik BiH 19/01);
- Zakon o uspostavljanju Instituta za mjeriteljstvo (Službeni glasnik BiH broj 43/04).

Uloga Instituta za mjeriteljstvo na međunarodnom nivou je uspostava globalnog sistema mjerenja koji će rezultirati harmoniziranim sistemom jedinica i uzajamnom prihvatanju rezultata mjerenja, te uklanjanju tehničkih barijera u trgovini. Da bi ostvarili svoju ulogu neophodno je osigurati da su nacionalni (državni) etaloni sljedivi ka međunarodno priznatim etalonima. Trenutno BiH na posjeduje međunarodno priznate državne etalone. Pregled potencijalnih laboratorija – vlasnika državnih etalona je urađen. Također urađena je Strategija za razvoj mjeriteljskog sistema BiH i Strategija razvoja Instituta za mjeriteljstvo koje se trebaju razmotriti.

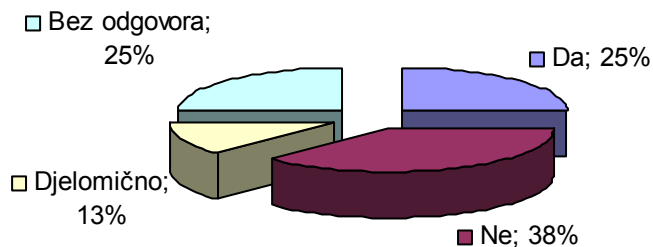
Odvojeno od tehničkog aspekta, mjeriteljski sistem također obuhvata i regulatorni aspekt. Institut za mjeriteljstvo je u okviru svog područja djelatnosti određen kao nadležno tijelo za preuzimanje i implementaciju 3 EU direktive:

- Direktive o mjernim instrumentima 2004/22/EC;
- Direktive o neautomatskim vagama 90/384/EEC;
- Direktive o pakovanju i otpadu od pakovanja 94/62/EC.

U oblasti ocjenjivanja usklađenosti Institut za mjeriteljstvo je zadužen za tipsko ispitivanje, tipsko odobravanje, početnu i naredne verifikacije mjernih instrumenata. Također Institut za mjeriteljstvo ima ključnu ulogu u procesu podrške Agenciji za nadzor nad tržištem BiH. Ovj sistem je u početnoj fazi.

Proizvodi i usluge se mogu plasirati na tržište EU samo ako kompanije zadovolje mjeriteljske uslove. Laboratorije za ispitivanje, u slučaju EC ispitivanja tipa provode niz složenih dimenzionalnih, električnih elektromagnetnih mjerenja, itd. Sva ova mjerenja moraju biti sljediva ka međunarodnim mjernim etalonima. Trenutna situacija u BiH, po pitanju međunarodne sljedivosti mjerenja za kompanije iz sektora koji se odnosi na niski napon (NACE 29, 30, 31 i 32 klasifikacija djelatnosti), a koje posjeduju vlastitu opremu za ispitivanje može se vidjeti na slici ispod.

Međunarodna sljedivost mjerenja?

Sistem nadzora nad tržištem BiH

Postoji pet oblasti koje su od presudnog interesa za efektivan sistem nadzora nad tržištem.

Prva oblast je **legislativa**. Nadzor nad tržištem treba imati zakonsku osnovu izraženu u državnim zakonima i propisima. Zakonska osnova treba definirati djelokrug sistema nadzora nad tržištem i elemente za ovlaštenja tijela za nadzor nad tržištem.

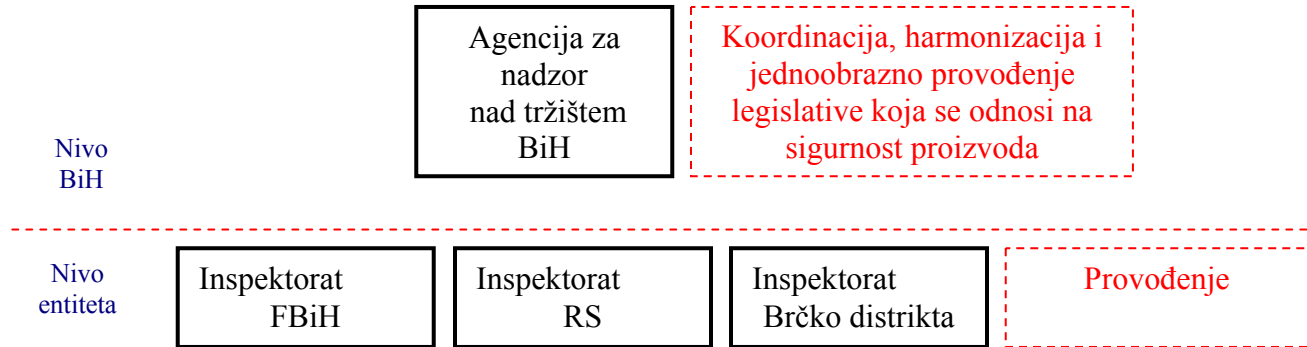
Što se tiče BiH u 2004 godini BiH je usvojila Zakon o nadzoru nad tržištem koji u potpunosti slijedi ove principe.

Da bi uspostavili efektivan i efikasan sistem nadzora nad tržištem u BiH moraju se izraditi, usvojiti i potpuno implementirati sljedeći dokumenti:

- Strategija za nadzor nad tržištem uključujući kontrolu granica i carinske organe;
- Višegodišnji plan za implementaciju i finasijski plan (uključujući i redovne godišnje planove);
- Plan za razvoj ljudskih resursa;
- Lista proizvoda koje je potrebno da provjeravaju organi nadzora nad tržištem;
- Za svaki proizvod ponaosob, listu tehničkih propisa i standarda koji su na njih primjenjivi.

Druga oblast je **organi za nadzor nad tržištem**. Bez ovih organa nema efektivnog načina za zaštitu potrošača i proizvođača. Organi za nadzor nad tržištem trebaju imati potreban „know how“ i sredstva i moć za implementaciju aktivnosti koji se odnose na nadzor nad tržištem (npr. uzimanje uzoraka, nametanje dovoljnih kazni za odvracanje prekršilaca zakona, itd.).

Organizaciona struktura sistema nadzora nad tržištem BiH je prikazana na slici ispod.

Usvajanjem Zakona o inspekcijama u FBiH i RS napravljena je reorganizacija inspekcija. Inspekcije su izdvojene iz nadležnih ministarstava i organizirane u Uprave za inspeksijske poslove – Inspektorate. U Republici Srpskoj određene inspekcije su organizirane na općinskom nivou kao što je tržišna inspekcija dok su Federaciji BiH organizirane u kantonalne Uprave za inspeksijske poslove. U Brčko distriktu je također uspostavljen Inspektorat. Inspektorati su odgovorni za provođenje zakona i propisa usvojenih na nivou BiH.

Ukupan broj uposlenih (za sve oblasti nadzora) je oko 1000. Od ovog broja uposlenih 264 uposlenika su angažirana na poslovima tržišno-turističke inspekcije i 47 uposlenih je angažirano na poslovima koji se odnose na tehničku inspekciju.⁶

Kontrolu kvaliteta (ne sigurnosti) pri izvozu – uvozu provodi se za propisanu listu roba. U FBiH lista roba je utvrđena na osnovu zakona FBiH, i kompanije su opunomoćene za izvođenje ovakvih kontrola. Osnovni problem koji se odnosi na ovu vrstu kontrola u RS je nedostatak kompetentnih institucija koje mogu provoditi ispitivanja prema zahtjevima inspekcija. Kontrole se uglavnom baziraju na vizuelnim inspekcijama i provjeri tehničke dokumentacije. Provjera domaćih proizvoda je bazirana na predtržišnoj kontroli, zavisno od vrste proizvoda.

- Monitoringom proizvoda tokom proizvodnog procesa; i
- Monitoringom proizvoda u upotrebi.

Ovdje treba istaknuti da u okviru ovih područja provjera glavni problem predstavlja nedostatak adekvatne infrastrukture.

Koordinacija sa sa carinskom službom
Implementacije direktive ima specifično učešće u sistemima za carinu i nadzor nad tržištem, zbog činjenice da je udio uvozenih proizvoda obuhvaćenih direktivom iznad cjelokupne nacionalne (državne) proizvodnje naročito bitan.

⁶ Izvor: Agencija za nadzor nad tržištem BiH

Uspješna implementacija direktive prema tome treba da obuhvati ispravno funkcioniranje i koordinaciju između dva sistema.

Imajući na umu iskustva ostalih novih država članica EU, BiH treba započeti sa sporazumom kojim se definiše uloge carine kao organa za provođenje, između Carinske službe i Agencije za nadzor nad tržištem koja predstavlja entitetske inspektorate i inspektorat Brčko distrikta.

Provjera usklađenosti proizvoda sa primjenjivim zdravstvenim i sigurnosnim propisima treba potporu posebno obučeni eksperata. Kao posljedica ovoga, carinska služba se treba oslanjati na informacije dobijene od organa za nadzor nad tržištem, organizacija za zaštitu potrošača, carinskih službi stranih zemalja, itd. kako bi bila u mogućnosti voditi ciljane kontrole i nakon toga stopirati proizvode za koje se smatra da su potencijalno opasni.

Treća oblast je **industrija**. Najvažnija stvar u ovoj oblasti je nivo razumijevanja novih propisa u poslovnoj javnosti čije pridržavanje je obavezno. Legislativa definiše zahtjeve za proizvod i upućuje na korištenja kontrolnih sistema kao što su moduli za ocjenjivanje usklađenosti. Uvođenje ovih modula zavisi od spremnosti i sposobnosti poduzetnika da ih integriraju u svoju poslovnu praksu. Ovo također zavisi od stajališta i povjerenja u nepristrasnost i djelotvornost sistema nadzora nad tržištem. U ovoj oblasti potrebno je uspostaviti bolju saradnju između poslovnih subjekata i organa za nadzor nad tržištem putem seminara o podizanju svijesti, radionica, itd.

Četvrta oblast je **struktura za podršku** (ispitne laboratorije, standardizacija i akreditacija)- Organi za nadzor nad tržištem kao i industrija moraju koristiti usluge akreditiranih laboratorija, državne i međunarodne standarde na koje legislativa upućuje. Organi za nadzor nad tržištem mogu koristiti svoje vlastite laboratorije ili ispitivati uzorke u laboratorijama trećih strana.

Najveći nedostatak BiH s obzirom na funkcioniranje sistema nadzora nad tržištem je nedostatak odgovarajućih ispitnih laboratorija. Država je u potpunosti odgovorna za uspostavljanje i jačanje osposobljenosti sistema nadzora nad tržištem, uključujući i izgradnju odgovarajućih ispitnih laboratorija.

Prema tome Strategija za nadzor nad tržištem pored ostalih stvari treba da definiše:

- Koje su prioritetne grupe proizvoda koje se tiču nadzora nad tržištem,
- Koja su to najvažnija ispitivanja koji se trebaju provoditi za prioritetne grupe proizvoda u ispitnim laboratorijama nadzora nad tržištem,
- Koje postojeće laboratorije mogu izvoditi neka od prioritetnih ispitivanja,
- Koje postojeće laboratorije mogu izvoditi neka od prioritetnih ispitivanja nakon određenih poboljšanja,
- Za koja prioritetna ispitivanja postoji potreba za novim laboratorijama.

Nakon toga država treba sačiniti investicioni plan za poboljšanje postojećih i izgradnju novih laboratorija.

Općenito to treba da bude kombinacija laboratorija u vlasništvu države i privatnih laboratorija te laboratorija izgrađenih u okviru državnog i privatnog partnerstva.

U međuvremenu samo potencijalno veoma opasni proizvodi po zdravlje i sigurnost ljudi, domaćih životinja, okoline i svojine će se slati u inostranstvo na ispitivanje.

Peta i posljednja oblast za efektivan sistem nadzora nad tržištem ja **svjssnost i zaštita potrošača**. Jedan od glavnih ciljeva evropske legistative za proizvode je da ponudi isti nivo zaštite potrošača i uposlenika u svim državama članicama. Reakcija potrošača na nesigurne proizvode i proizvode sa greškom predstavljaju važan ulazni parametar za organe za nadzor nad tržištem.

Postoji određeni pozitivan pomak u ovoj oblasti, na osnovu komunikacije između potrošača i inspektora, Agencija za nadzor nad tržištem BiH je započela sa objavljivanjem upozorenja putem medija o opasnim proizvodima na BiH tržištu.

Prema izvještaju o napretku BiH u 2007 godini ka evropskim integracijama, u dijelu koji se odnosi na pitanja nadzora nad tržištem rečeno je da BiH treba razviti kapacitete za sistem nadzora nad tržištem da bi garantila sigurnost i usklađenost tehničkih proizvoda prema evropskoj dobroj praksi za nadzor nad tržištem. Koncept kako treba uspostaviti efikasan i efektivan sistema za nadzor nad tržištem u BiH sa raspodjelom zadataka i odgovornosti je prikazan u Prilogu 2.

5. Slobodan protok roba

5.1. Direktiva o niskom naponu

19 februara 1973 godine Vijeće je usvojilo **Direktivu Vijeća 73/23/EEC** („Direktivu o niskom naponu“) o harmoniziranju zakona država članica koji se odnose na električnu opremu namijenjenu za upotrebu unutar određenih naponskih granica.

Direktiva o niskom naponu je direktiva starog pristupa i kao takva ne obezbjeđuje korištenje CE znaka. Međutim, električna oprema je za određene namjene također obuhvaćena drugim novijim direktivama koje zahtijevaju CE označavanje. Prema tome, da bi spriječili moguću konfuziju na tržištu i izbjegli probleme preklapanja direktiva, Direktiva o niskom naponu je dopunjena uvođenjem zahtjeva za CE označavanje.

Direktiva 93/68/EEC („direktiva o CE označavanju“) je usvojena 22. jula 1993. godine. Njena svrha je uvođenje harmoniziranog seta pravila koji se odnose na postavljanje i korištenje CE znaka. Ova pravila dovela su do dopune Direktive o niskom naponu.

Direktiva je kodificirana 27. decembra 2006 godine (Službeni glasnik L374 od 27. decembra 2006. strana 10). Kodificirana Direktiva (2006/95/EC) je stupila na snagu 16. januara 2007. godine.

Sva službena upućivanja na Direktivu o niskom naponu, od 16. januara 2007. moraju se tretirati kao upućivanja na Direktivu 2006/95/EC.

Principi objedinjeni u Direktivi

Direktiva objedinjuje brojne principe:

- samo ona električna oprema koja ne ugrožava sigurnost ljudi, domaćih životinja i imovine može se plasirati na tržište;

- samo ona električna oprema koja zadovoljava zahtjeve za CE označavanje, smatraće se usklađenom sa zahtjevima kodificirane direktive, čime je stekla pravo na slobodan protok kroz Evropsko ekonomsko područje (EEA), ukoliko ne postoje razumne osnove za sumnju da proizvod zaista ne zadovoljava zahtjeve;
- električna oprema ne zahtijeva da bude ispitana ili označena odobrenjem od strane neovisne treće strane;
- provođenje je odgovornost svake države članice u okviru državne jurisdikcije;
- električna oprema se općenito smatra da je proizvedena u skladu sa osnovnim zahtjevima Direktive, ukoliko je proizvedena na način da je usklađena sa specifikacijama harmoniziranih standarda, ili, u njihovom nedostatku, sa ekvivalentnim nivoom sigurnosti koji obezbjeđuju takvi standardi. Prema tome, korištenje standarda iakoporučljivo nije obavezujuće – zakonski zahtjevi navedeni u Aneksu 1 Direktive moraju se zadovoljiti.

5.2. Sigurnosni zahtjevi

Sva električna oprema mora biti:

Sigurna, tj. električna oprema ne smije ni na koji način uzrokovati smrt ili povredu bilo koje osobe, a isto se može proširiti na rizike sa smrtnim ishodom ili povrede domaćih životinja i oštećenja imovine.

Proizvodi se smatraju sigurnim kada su konstruisani i proizvedeni u skladu sa principima, općenito prihvaćenim unutar država članica, kao dobra inženjerska praksa s obzirom na sigurnosne aspekte.

Električna oprema se smatra da je konstruisana i proizvedena u skladu sa dobrom inženjerskom praksom, ukoliko je ista proizvedena na način da zadovolji specifikacije navedene u harmoniziranim standardima, ili ako ti standardi ne postoje, sa ekvivalentnim nivoom sigurnosti koji obezbjeđuju takvi standardi. **Korištenje standarda nije obavezujuće**, iako se preporučuje usklađenost sa zahtjevima definiranim u Aneksu 1 je obavezujuća.

Električna oprema mora biti projektovana i proizvedena na takav način da je sigurna kada se spoji na sistem snabdijevanja električnom energijom, obezbjeđujući nivo zaštite od električnih udara, računajući u kombinaciji izolaciju i zaštitni zemljani vodič sadržan unutar sistema snabdijevanja energijom, ili se taj nivo sigurnosti mora postići putem drugih sredstava.

Kako zadovoljiti sigurnosne zahtjeve: Električna oprema, koja je konstruisana i proizvedena da zadovolji sigurnosne odredbe jednog od sljedećih standarda u prihvaćenoj hijerarhiji i tehničke zahtjeve, smatraće se da zadovoljava sigurnosne zahtjeve Propisa, ukoliko ne postoje razumne osnove za sumnju da oprema ne zadovoljava iste.

Harmonizirani standardi: Električna oprema koja je usklađena sa sigurnosnim odredbama harmoniziranih standarda smatraće se da je usklađena sa sigurnosnim zahtjevima Direktive.

Standardi se smatraju harmoniziranim onda kada su izrađeni na osnovu zajedničkog sporazuma između državnih tijela za standarde, koje su države članice notificirale Evropskoj komisiji prema članu 5 Direktive o niskom naponu.

Pri izradi harmoniziranih standarda relevantni tehnički komiteti CENELEC-a (Evropskog tijela za standarde iz sfere elektrotehnike) osiguravaju da standardi uzimaju u obzir sigurnosne ciljeve Direktive o niskom naponu.

Premda harmonizirani standardi i njihovi amandmani imaju istu validnost u svim državama članicama, oni mogu uključivati specijalne državne uvjete za pojedine države članice, koji zatijevaju odstupanje od općih specifikacija (općenito, zbog razlika kao što je klima ili razlika u sistemu snabdijevanja energijom i različitim propisima za ožičenje u različitim državama članicama). Proizvođačima koji žele da isporučuje svoje proizvode na tržište EEA u cjelini, ili na odabrana tržišta država, se prema tome savjetuje da osiguraju usklađenost svoje opreme bilo kojim uvjetom koji može egzistirati na tom tržištu, a koji su pomenuti u relevantnom standardu.

5.3. Međunarodni standardi

Kada relevantni harmonizirani standardi ne postoje, električna oprema koja je usklađena sa specifikacijama standarda koje je objavila Međunarodna elektrotehnička komisija (IEC) (čije pojedinosti je objavila Evropska komisija u Službenom glasniku) pretpostaviće se da je usklađena sa sigurnosnim odredbama Direktive. Takvi standardi će se objavljivati samo ako Komisija ustanovi da oni adekvatno reflektiraju sve relevantne sigurnosne ciljeve.

Do danas ova opcija nije aktivirana, jer CENELEC uobičajeno prihvata IEC sa standarde sa dogovorenim modifikacijama za evropsko tržište.

5.4. Nacionalni (državni) standardi

Kada relevantni harmonizirani standardi ili međunarodni standardi ne postoje, pretpostavit će se da je električna oprema usklađena sa sigurnosnim odredbama propisa, ukoliko je ista konstruisana i proizvedena u skladu sa sigurnosnim odredbama:

- objavljenog BH standarda, ili
- objavljenog standarda države članice proizvođača.

obezbjedujući da takav nacionalni standard zaista zadovoljava sigurnosne zahtjeve Direktive.

Električna oprema koja nije usklađena sa bilo kojim objavljenim standardom

Električna oprema koja nije usklađena sa bilo kojim od prihvaćene hijerarhije standarda, možda zbog toga što je to inovativan proizvod, mora se ipak uskladiti sa osnovnim zahtjevima da bi bila sigurna. Proizvođači i isporučioци takvih proizvoda moraju razmotriti koje korake će poduzeti, da bi se zadovoljila usklađenost električne opreme sa zahtjevima Drektive.

Korištenje notificiranih tijela: Kada električna oprema nije proizvedena u skladu sa specifikacijama jednog od gore pomenutih standarda, isporučilac može zaključiti da je korisno ovjenjivanje

usklađenosti opreme, sa sigurnosnim zahtjevima, povjeriti nekom notificiranom tijelu ili neovisnoj trećoj strani. Ispitivanja koja izvodi treća strana nisu obavezna, ali ukoliko postoji bilo kakva sumnja o sigurnosti opreme, onda takav izvještaj može pomoći pri utvrđivanju da je oprema sigurna.

Notificirana tijela su određena na osnovu njihove mogućnosti za ocjenjivanje proizvoda prema zahtjevima direktiva, i akreditirana su za izvođenje ovih aktivnosti od strane nacionalnih (državnih) akreditacijskih tijela.

5.5. Pravila dobre prakse

Pravila dobre prakse su uobičajeno skup najboljih praksi za specifičan proizvod ili sistem, čijom primjenom se osigurava sigurno rukovanje, održavanje i funkcioniranje/sistema.

5.6. Smjernice

Smjernice obezbjeđuju savjete za odgovarajuće ponašanje, kako bi osigurali sigurnost ljudi (radnika, korisnika i javnosti). One također mogu dati informacije o pravilima, standardima i propisima za usklađivanje i o preporučenom načinu zadovoljavanja tih zahtjeva. Na primjer, smjernice daju informacije koje se odnose na svojstva materijala, adekvatnu montažu, korištenje opreme i sigurnosnih procedura. Smjernice mogu biti namijenjene: organima vlasti koji moraju provjeriti usklađenost sistema sa primjenjivim propisima i standardima i odobriti isti; krajnjim korisnicima datog sistema, tako da mogu sistem pokrenuti u skladu sa sigurnosnim zahtjevima i performansama sistema; osobama koje održavaju sistem tako da im daju principe kojih će se pridržavati za vrijeme održavanja i čišćenja.

5.7. Stepen razvijenosti tehnike

Stepen razvijenosti tehnike – najnaprednija tehnika ili metoda korištena u datom vremenu.

5.8. Zahtjevi za CE označavanje

Zahtjevi za CE označavanje sastoje se iz tri dijela od kojih svi moraju biti zadovoljeni. To su:

- postavljanje CE znaka;
- sastavljanje EC deklaracije o usklađenosti;
- izrada i čuvanje tehničke dokumentacije.

CE znak

CE znak je vidljiva deklaracija proizvođača ili njegovog ovlaštenog zastupnika da električna oprema na koju se to odnosi zadovoljava sve odredbe Direktive. Oprema koja ima CE znak smatraće se da zadovoljava zahtjeve i da je prema tome stekla pravo slobodnog protoka unutar EEA, pod uvjetom da ista zaista zadovoljava te zahtjeve.

CE znak treba se postaviti na električnu opremu ili ukoliko to nije moguće na pakovanje, upute za upotrebu ili garantni list. Proizvođač ili ovlašteni zastupnik mogu odlučiti, iz praktičnih razloga, da

postave znak i na proizvod i na pakovanje proizvoda. CE znak mora biti vidljiv, posebno za organe za provođenje, lako čitljiv i u neizbrisivom obliku.

Postavljanjem CE znaka na električnu opremu, proizvođač izjavljuje da oprema po njegovom mišljenju zadovoljava zahtjeve svih relevantnih direktiva. Proizvođač određuje koje direktive su relevantne za njegovu opremu.

Međutim, kada pojedinačna direktiva obezbjeđuje prijelazni period koji dopušta proizvođaču da odabere koje će odredbe primjeniti, proizvođač mora naznačiti koje je direktive primjenio, i ova informacija mora se dati u dokumentima, upozorenjima ili uputama koje prate električnu opremu.

Prisustvo CE znaka ne znači da električna oprema ne može biti osporena od strane organa zaduženih za provođenje propisa, ukoliko oni imaju razumne osnove za sumnju po pitanjima kršenja tehničkih propisa.

Mora se istaknuti da CE znak nije evropski sigurnosni znak ili simbol kvaliteta namijenjen potrošačima i ne treba se kao takav predstavljati.

Također, treba imati na umu da je CE znak specifičan samo za određeni broj direktiva i može se primijeniti samo pod uslovima koji su u njima definirani.

Znakovi drugačiji od CE znaka

Ostali znakovi, na primjer, znaci odobrenja od certifikacijskih tijela, mogu se pojaviti na opremi ili sa opremom, ali se ne mogu koristiti za deklarisanje usklađenosti sa Direktivom. Samo CE znak se može koristiti za ove svrhe. Bilo koji drugi prisutni znakovi ne smiju reducirati vidljivost i čitljivost CE znaka.

5.9. EC deklaracija o usklađenosti

EC deklaracija o usklađenosti je pisana izjava proizvođača ili njegovog ovlaštenog zastupnika da je oprema na kojoj je postavljen CE znak usklađena sa zahtjevima Direktive

Za svrhe Direktiva deklaracija mora:

- Identificirati proizvođača ili ovlaštenog zastupnika;
- Opisati električnu opremu na koju se odnosi;
- Ukoliko je prikladno specificirati harmonizirane standarde ili specifikacije sa kojima je usklađenost sa sigurnosnim zahtjevima deklarirana.

Ne zahtijeva se da kopija EC deklaracije o usklađenosti prati svaki proizvod, ali kopiju deklaracije na teritoriji EEA mora držati proizvođač, ovlašteni zastupnik ili uvoznik, koji prvi plasira opremu na tržište EEA. Kopija EC deklaracije o usklađenosti mora se čuvati i sa tehničkom dokumentacijom.

Tehnička dokumentacija

Tehnička dokumentacija pruža organima za provođenje sredstva za ocjenjivanje usklađenosti električne opreme sa zahtjevima tehničkih propisa. Za svrhe Direktive dokumentacija mora:

- opisati električnu opremu na koju se odnosi;
- sadržavati informacije o projektovanju, proizvodnji i funkcioniranju;
- navesti procedure korištene za osiguranje usklađenosti električne opreme sa sigurnosnim zahtjevima.

Dokumentaciju ne mora ocjenjivati neko odobreno tijelo, ali se moraju prikupiti informacije o tome da li je oprema podvrgnuta bilo kakvom ispitivanju, certificiranju ili odobravanju, ili nije. Tehnička dokumentacija opreme se mora čuvati barem 10 godina nakon prestanka proizvodnje iste.

Interna kontrola proizvodnje

Proizvođač je odgovoran da svojim proizvodnim procesom osigura usklađenost električne opreme sa onim što je opisano u tehničkoj dokumentaciji koja se na nju odnosi.

5.10. Notificirana tijela

Od država članica se Direktivom o niskom naponu zahtijeva da Evropskoj komisiji i drugim državama članicama notificiraju (prijave) tijela poznata kao notificirana tijela, koja su imenovana da pomognu implementaciju Direktive. Tijela se moraju ocijeniti kako bi se osigurala njihova kompetentnost pri utvrđivanju da li je, ili nije, proizvod usklađen sa zahtjevima navedenim u Aneksu 1 Direktive. Notificirana tijela su određena za davanje „mišljenja“ i/ili za izdavanje „izvještaja o sigurnosti“.

Izvještaji o sigurnosti

Iako nije obavezno da takav izvještaj bude sačinjen, isporučioци mogu smatrati da je, u nekim okolnostima, u njihovom najboljem interesu potreban takav izvještaj, posebno kada električna oprema nije konstruisana i proizvedena u skladu sa specifikacijama bilo koje priznate hijerarhije standarda. U takvim okolnostima, isporučilac može odlučiti da pribavi takav izvještaj koji će mu koristiti ukoliko sigurnost njegove opreme bude dovedena pod sumnju ili bude osporavana.

U slučaju da se proizvod osporava, po pitanjima sigurnosti, od strane organa zaduženog za provođenje propisa, isporučilac može podnijeti na uvid izvještaj o sigurnosti proizvoda koji je sačinilo neko notificirano tijelo.

Ovaj izvještaj može se koristiti prilikom utvrđivanja da li oprema zaista zadovoljava sigurnosne zahtjeve.

5.11. Proizvodi u području primjene Direktive

Direktiva se primjenjuje **na svu električnu opremu** koja je dizajnirana ili prilagođena za upotrebu u granicama napona između 50 i 1000 V za naizmjeničnu struju, ili 75 i 1500 V za istosmjernu struju. Direktiva obuhvata električnu opremu za domaćinstava i opremu koja je namijenjena za upotrebu na radnom mjestu.

Komponente

Direktiva o niskom naponu se primjenjuje na električnu opremu. Općenito, komponente kao takve nisu obuhvaćene zahtjevima tehničkih propisa. Samo komponente koje su same po sebi „električna oprema“ trebaju zadovoljiti zahtjeve tehničkih propisa i nositi CE znak.

Termin 'električna oprema' nije definiran u Direktivi, pa bi se njegovo značenje trebalo uzeti iz običnog rječnika. 'Električna' se definiše kao 'funkcionira pomoću električne energije' ili 'se odnosi na električnu energiju'. 'Oprema' se definiše kao 'aparati' koji se, opet definišu kao 'stvari koje su općenito potrebne za obavljanje neke aktivnosti ili funkcije'. Neka stavka je predmet Direktive samo ako je teko definirana 'električna oprema'

Električne komponente

Određene komponente električne opreme mogu same po sebi predstavljati električnu opremu. U takvim slučajevima trebaju se poduzeti koraci, kako bi osigurala njihova usklađenost sa zahtjevima Direktive, ukoliko se namjeravaju isporučivati kao odvojene stavke. Na primjer, proizvođač kontrolnih uređaja mora osigurati da njegov proizvod zadovoljava zahtjeve Direktive, ukoliko ih isporučuje za trgovinu na malo i drugim proizvođačima za ugradnju u drugu električnu opremu.

Neelektrične komponente

Komponente koje same po sebi nisu električna oprema, nisu u djelokrugu Direktive i ne trebaju imati na sebi CE znak. Ipak, tehnički propisi zahtijevaju da električna oprema bude sigurna, a preduvjet za sigurnu opremu je da kombinacija komponenata sadržanih u opremi ne učini opremu nesigurnom.

6. Ekonomski učinak

U narednom tekstu analize prezentiran je ekonomski učinak Direktive. Posao je organiziran u tipičnim koracima regulatorne analize učinka (RIA). Prvo su koraci navedeni i opisani, a zatim je prezentirana zbirna tabela rezultata. Konačno, detaljno su predstavljeni proračuni uz objašnjenje korištenog algoritma.

6.1 RIA koraci

RIA studija je, općenito, organizirana u koracima koji olakšavaju slijeđenje analitičkog procesa. Iako se RIA koraci u pojedinim zemljama mogu značajno razlikovati po obimu i dubini analize, „lokalni put“ je uvijek sličan i može se ukratko prikazati na slijedeći način:

- područje primjene predloženog propisa,
- identifikacija kategorija „pogođenih“ tim propisom,
- interventne opcije,
- učinak po kategoriji, u zavisnosti od opcije,
- poređenje opcija na bazi rezultata učinka.

Područje primjene

Područje primjene prijedloga propisa je jasno definirano u Direktivama EU. Isto područje primjene je zadržano u Naredbi koja reproducira tekst Direktive.

Područje obuhvaćeno Naredbom je cjelokupna teritorija BiH.

Identifikacija kategorija izloženih učincima primjene Naredbe

Učincima Naredbe su pogođene slijedeće kategorije:

Privatni sektor:

- proizvođači,
- uvoznici,
- kupci .

Javni sektor:

- Administracija (institucije, ministarstva) uključene u neku fazu preuzimanja i implementacije Naredbe, to jest:
 - MoFTER,
 - Sistem nadzora nad tržištem,
 - Tijelo za akreditaciju (BATA),
 - CABs (u njihovoj “javnoj” funkciji ocjenjivanja usklađenosti kao imenovana tijela).
- Država kao cjelina.

U regulatornim analizama učinka *kvalitativna* procjena učinaka se općenito provodi *prije* ispitivanja pojedinih opcija. Ovakav pregled pomaže u identificiranju “smjera“ učinaka na kategorije uključene u regulativni akt, bez obzira na izabranu opciju.

Koristi, troškovi i odgovarajući rizici za identificirane kategorije, koje potencijalno mogu biti izložene učincima Naredbe, prikazani su u slijedećoj tabeli:

PROIZVOĐAČI

Pravac učinka	Detalji učinka	Tip primaoca i Ograničenja učinka	Proporcionalnost učinka
Korist 1	Vjerovatno povećanje u izvoznom prihodu, zbog otvorenog pristupa unutrašnjem tržištu EU	Proizvođači zainteresirani za izvoz.	Proporcionalno prihodu
Korist 2	Konkurencija sa slabim kvalitetom, slabom sigurnošću, loše dokumentirani jeftini proizvodi izbačeni sa tržišta .	“Fer” i popustljivi proizvođači.	Proporcionalno prema izbacivanju nefer konkurenata.
Korist 3	Jednostavnije uključivanje investitora baziranih u EU.	Svi proizvođači.	Proporcionalno dodatno investiranom kapitala.
Trošak 1	Externa ispitivanja.	Uglavnom male kompanije kod kojih stepen ekonomskog razvoja ne opravdava interne ispitne laboratorije.	Proporcionalno troškovima dodatnih zahtjeva za ispitivanja.
Trošak 2	Ispitivanja (oprema, osoblje).	Veći proizvođači. Samo ukoliko se investiranje isplati.	Proporcionalno troškovima dodatnih zahtjeva za ispitivanja.
Trošak 3	1) Poboljšavanje lanca proizvodnje. 2) Poboljšavanje proizvoda: bolji materijali i komponente.	Proizvođači sa nefleksibilnom tehnologijom.	Proporcionalno nivou proizvodnje.
Trošak 4	Administrativna opterećenja: 1) Deklaracija ocjene usklađenosti i 2) Tehnička dokumentacija.	Proizvođači koji već ne izvoze u EU.	Proporcionalno proizvodima koji već nisu izvezeni u EU.
Rizik 1	Barijere za proizvodnju.	Zbog troškova proizvođači u nemogućnosti da zadovolje nove tehničke zahtjeve.	Proporcionalno trenutnom stanju krize firmi.

UVOZNICI

Pravac učinka	Detalji učinka	Tip primaoca i Ograničenja učinka	Proporcionalnost učinka
Korist 1	Izbjegavanje dvostrukog certificiranja u slučajevima opreme uvezene iz EU.	Uvoznici iz EU.	Proporcionalno kvantitetu uvoza.
Trošak 1	Administrativna opterećenja. Mjere kompanije za pripremu (1) Deklaracija ocjene usklađenosti i (2) Tehnička dokumentacija.	Značajan trošak samo za uvoznike proizvoda iz ne evropskih zemalja.	Proporcionalno kvantitetu uvoza.
Trošak 2	Finalna cijene uvezene robe iz ne evropskih zemalja (zbog dodatnih procedura) može se povećati: Zahtjevi se mogu smanjiti (ovisno o elastičnosti i preferencija).	Uvoznici iz ne evropskih zemalja.	Proporcionalno kvantitetu i tipu uvezene robe.
Rizik 1	Pad u profitabilnosti.	Uvoznici iz ne evropskih zemalja. Finalna cijena roba može pokazati da nije višekonzistentna, razvoj neprofitabilnog uvoznog posla.	Proporcionalno novim "troškovima usklađenosti" roba.

DRŽAVA U CJELINI, JAVNE INSTITUCIJE

Primalac, Pravac učinka	Detalji učinka	Tip primaoca i Ograničenja učinka	Proporcionalnost učinka
Korist 1	Usvajanjem direktive olakšava se proces ka EU integracijama.	Spoljna politika, trgovinska politika.	Zbog toga što su trgovinske barijere uklonjene korist je veća.
Korist 2	Porast stranih investicija unapređuje kapitalizaciju lokalne industrije i uravnotežuje plaćanje zemlje.	Industrijska politika, finansijska politika.	Proporcionalno broju kompanija kod kojih proizvodi tvore značajan dio izlaza ili ulaza.
Korist 3	Modernizacija structure industrijskog sektora.	Industrijska politika. Efekat poluge na druge industrije.	Proporcionalno povećanju modernizacije sektora.
Trošak 1	Razvoj sistema nadzora nad tržištem.	Politika razvoja javne administracije.	Resursi proporcionalni potrebama.
Trošak 2	Razvoj standardizacije.	Politika razvoja javne administracije.	Usvajanje i prevođenje EU harmoniziranih standarda.
Rizik 1	Porast ilegalnih trgovinskih aktivnosti da bi se izbjegle nove formalnosti.	Fiskalna politika.	Proporcionalno nivou provođenje novih zahtjeva. Obrnuto proporcionalno razvoju carine.

TIJELA ZA OCJENJIVANJE USKLAĐENOSTI

Primalac, Pramac učinka	Detalji učinka	Tip primaoca i Ograničenja učinka	Proporcionalnost učinka
Korist 1	Povećanje prihoda zbog povećanog nivoa aktivnosti.	Tijela za ocjenjivanje usklađenosti certificiraju proizvođače koji ne provode ispitivanja kod sebe.	Kvantitetu proizvoda na tržištu.
Trošak 1	Smanjenje prihoda zbog samocertificiranja od strane proizvođača.	Tijela za ocjenjivanje usklađenosti sada certificiraju proizvođače koji će odabrati ispitivanja kod kuće	Kvantitetu proizvodana tržištu .
Trošak 2	Investiranje da bi laboratorije garantirale ispunjenje sigurnosnih zahtjeva.	Sva tijela za ocjenjivanje usklađenosti ovisno o postojećoj opremi.	Proporcionalno neodgovarajućoj laboratorijskoj opremi.
Rizik 1	Investicije su prevelike u poređenju sa procjenom prihoda s.	Sva tijela za ocjenjivanje usklađenosti ovisno o postojećoj opremi.	Proporcionalno nedostajućoj infrastrukturi.

KORISNICI

Primalac, Pramac učinka	Detalji učinka	Tip primaoca i Ograničenja učinka	Proporcionalnost učinka
Koristt 1	Sigurniji proizvodi.	Individualni potrošači.	Proporcionalno broju kupaca.
Koristi 2	Sigurniji ulazni parametri za proizvodni proces.	Proizvođači koji koriste proizvode kao ulazne materijale.	Proporcionalno broju proizvođača koji koriste proizvode kao ulazne elemente.
Trošak 1	Porast finalnih cijena.	Svi korisnici.	Proporcionalno teškoćama troškova unapređivanja i/ili uvoza.
Rizik 1	Nesigurni proizvodi postaju "prikladniji".	Ograničeno nastojanjima carine i nadzora nad tržištem.	Proporcionalno proizvodima plasiranim na tržište od strane nefer proizvođača ili uvoznika.

Velicina proizvodnog sektora u BIH

Udio u bruto društvenom proizvodu (GDP) kompanija, prema NACE 29-32 je skroman. Doprinos GDP-u cjelokupnog sektora iznosi 9.66% (zvanični podaci iz 2006. godine), odnosno 1 474 371 000 KM.

Odgovarajuća bruto vrijednost za proizvodne kategorije pogođene učincima Naredbe je:

Proizvodne kategorije izložene učincima naredbe	Bruto vrijednost (KM)	Udio u većem sektoru „proizvodnja“	Udio u GDP-u
Niskonaponska oprema	149 213 000	10,1%	0,9%

(cifre iz 2005. godine)

Tabela sasvim jasno pokazuje da podsektor pogođen učincima Naredbe nije značajan za državnu ekonomiju kao cjelinu.

Ipak, ovaj podsektor je dosta „dinamičan“, u pogledu

- 1) tržišnog udjela lokalnih proizvođača i
- 2) izvoza.

Postoji oko **400** proizvođača za sve kategorije prema NACE **29-32** klasifikaciji djelatnosti, u cijeloj BiH, od kojih **250** pripada podsektoru niskonaponske opreme.⁷

Opcije

Tehnički zahtjevi direktiva EU ne mogu se razlikovati u pojedinim regulativnim opcijama: održive opcije mogu se razlikovati samo po tipu organizacije predviđene za javna tijela i u alternativi “vanjska” certifikacija naspram samocertifikacije.

Međutim, trenutno postoji vrlo važno pitanje za raspravu: da li bi uvođenje Direktiva nametnulo standarde sigurnosti EU za navedene proizvode, ili bi to bila samo neka referenca u slučaju kada bosanskohercegovačke kompanije žele svoje proizvode izvoziti?

Razlika ova dva slučaja je očigledna: prema prvoj opciji, sve kompanije će se nužno morati uskladiti sa evropskim standardima sigurnosti, bez obzira da li su izvozno orijentisane ili nisu.

RIA uvijek među alternativama razmatra takozvanu “nultu opciju”. Nulta opcija podrazumijeva da se ne uvodi ni jedan novi propis, nego da se postojeći može pojačati sa neregulativnim mjerama koje povećavaju nivo usklađenosti. Takve mjere mogu uključiti i pojačavanje mehanizma implementacije koje se odvija pod nadležnošću administracije.

Zbog toga i nulta opcija može donijeti društvene troškove i koristi.

Razmatranje nulte opcije je posebno važno u sadašnjoj situaciji.

Pošto važeće norme NISU u potpunosti implenentirane, praktički ne postoje nikakve vrste troškova i koristi koji proističu iz tih normi.

U većini država, troškove implementacije nekog zakona procjenjuje Sud auditora, a rezultat “kalkulacija” je obavezujući dokument za odobravanje zakona⁸. Ovako procijenjeni troškovi ne

⁷ Približan broj kompanija je određen na bazi informacija dobijenih od Vanjskotrgovinske komore BiH.

⁸ Radi sigurnosti da državni budžet može podnijeti implementaciju

uključuju “vanjske” ili “društvene” (distributivne) troškove, već samo one glasove koji su u direktnoj korelaciji sa implementacijom.

Metodološki gledano, nulta opcija koja se razmatra u nekoj regulatornoj analizi učinka pretpostavlja da je osnovna linija (postojeće norme) već u potpunosti implementirana. Dodatni troškovi koji se unose u nultu opciju odnose se samo na mjere za jačanje.

Određivanje troškova implementacije važećeg normativnog okvira je izvan opsega i mogućnosti ove studije. Kao što je upravo objašnjeno, ovakav zadatak nije dio regulatorne analize učinka.

Istovremeno, troškovi (i koristi) implementacije ove Naredbe, koja bi već trebala biti usklađena sa “normama iz 2004. godine”, ne mogu se unijeti u ovu regulatornu analizu učinka⁹.

U uvodnom dijelu je istaknuto da se cilj ovog zadatka sastoji više u određivanju učinaka ove Naredbe nego na slijeđenje korak po korak RIA procesa. Zato, uzimajući u obzir da, u nekom cjelovitom RIA procesu, trebaju biti ispitivane barem DVIJE opcije (nulta opcija i opcija Naredbe kao takve), **u ovom zadatku se analiziraju samo “diferencijalni” aspekti implementacije Naredbe, od baze prezentirane s dužnom pažnjom u implementaciji normi iz 2004. godine.**

Beskorisno je i, u svakom slučaju, ne bi bilo održivo ocjenjivanje dodatnih nenormativnih mjera koje bi donosile troškove i koristi u nultoj opciji, jer u nedostatku implementacije važećih normi nije moguće identificirati mjere za pojačanje stepena usklađenosti¹⁰.

6.2 Relevantni podaci

Kalkulacija učinaka općenito zahtijeva veliku količinu raspoloživih informacija, od kojih većina potiče iz zvaničnih statističkih izvora. Takvi podaci bi trebali već biti raspoloživi na teritoriji na koju se RIA odnosi, jer je često jednostavno nemoguće korisne informacije u toku obavljanja zadatka prikupiti iz ničega. Ova konstatacija se izvodi iz dva bitna elementa:

- 1) u toku vremena predviđenog za RIA, bilo bi izuzetno teško organizirati neki sistem prikupljanja podataka;
- 2) čak i ako takav sistem postoji, on može prikupiti podatke koji se odnose na sadašnjost, izostavljajući sve informacije koje se odnose na prošlost. Nasuprot tome, procjena učinka duboko počiva na vremenskom nizu podataka koji pomaže utvrđivanju trendova.

Postojanje ili nedostatak informacija koje trebaju biti obrađene utječe na kvalitet rezultata, odnosno na pouzdanost prezentiranih rezultata. Kada podaci nisu na raspolaganju, može se skicirati samo hipotetički scenarij, pa se umjesto tačnih cifara mogu koristiti samo “opsezi vrijednosti”: u statističkoj terminologiji ovo je “slab” (nedovoljno pouzdan) rezultat.

⁹ O ovome vidjeti paragraf „Baza za procjenu učinka“

¹⁰ Drugim riječima: dok se zakon ne implementira, nivo usklađenosti je nula, u svakom slučaju. Samo monitoring nekog „aktivnog“ zakona omogućuje identificiranje dodatnih mjera „prisile“ koje zavise od utvrđenih vrsta neusklađenosti. U nedostatku implementacije, može se vrlo malo reći o mogućim uzrocima neusklađenosti, pa prema tome i o efektivnim protivmjerama.

Nedostatak podataka se ne može premostiti, posebno za informacije koje se tiču prošlosti: takve informacije ne mogu biti nadoknađene ukoliko se ne provede jedna *ad hoc* studija, slučaj po slučaj.

Nažalost, situacija na koju smo naišli u BiH nije najbolja, što se tiče raspoloživosti podataka. Zvaničnom statistikom nisu obuhvaćene, sa dovoljno detalja, oblasti od bitnog značaja za ispravnu procjenu nekih društvenih troškova, a posebno za procjenu koristi.

Ovaj nedostatak, koji može izgledati nebitan za sadašnji zadatak, mogao bi općenito negativno utjecati na svaki pokušaj implementacije regulatorne analize učinka na jednoj sistematičnoj osnovi: buduće procjene učinka će se uvijek morati oslanjati na popis pouzdanih statističkih podataka. Drugim riječima, prije sijanja sjemena, zemljište mora biti pripremljeno.

6.3 Baza za procjenu učinka

Analizom legislative o usvajanju ove Direktive, zaključeno je da će regulativna Naredba biti implementirana na normativnom okviru uvedenom u BiH 2004. godine.

Bilo koji ekonomski i organizacioni učinak zbog toga mora biti mjeren na diferencijalan način, uzimajući zakonodavni okvir iz 2004. godine, kao osnovu, i iz toga praviti kalkulaciju efekata ove Naredbe.

Konkretna situacija u BiH, što se tiče implementacije zakonodavnog okvira iz 2004. godine, jasno pokazuje da institucionalni mehanizmi još nisu u potpunosti implementirani.

Sa metodološkog stanovišta, ne bi bilo prikladno – u nekoj regulatornoj analizi učinka – unosti organizacione troškove Naredbe polazeći od konkretne situacije, zato što se normalno pretpostavlja da se postojeći zakoni primjenjuju i da su u potpunosti operativni. Drugim riječima, trošak implementacije, naprimjer, alat nadzora nad tržištem ne zavisi od Naredbe, jer je ovaj alat u cijelosti predviđen normativom iz 2004. godine.

Ovako se uvodi određeni stepen slobode, pod ovakvim okolnostima, za podizanje na viši stupanj “ispitnih institucija” (laboratorije), koji bi mogao biti značajan u slučaju zahtjeva za oštrijim tehničkim standardima.

Organizacioni okvir, koji se odnosi na Naredbu, ne zavisi u potpunosti od nje, u smislu da ona predviđa obezbjeđivanje nekog “kontrolnog sistema” za veliki broj proizvoda različitih tipova. S obzirom na ovo, ideja da se unese cjelokupan trošak organiziranja kontrolnog sistema za jednu naredbu nije primjerena. Iznos investicionih i tekućih troškova treba biti unesen samo na bazi “ekonomske vrijednosti” pojedinih sektora.

6.4 Podaci

Podaci korišteni za kalkulaciju učinaka uglavnom potječu iz zvanične statistike državne Agencije za statistiku. Dio ovih podataka može se skinuti sa Agencijske web stranice, ali za većinu neprikupljenih podataka bilo je neophodno direktno kontaktirati Agenciju.

Specifično, Naredba uključuje proizvodne kategorije klasificirane prema **NACE 29-32** klasifikaciji djelatnosti.

Potrebni su šestocifreni statistički podaci, jer se svi proizvodi prema NACE 29-32 ne odnose na ovu Naredbu.

Napravljena je jedna preliminarna analiza šestocifarnih statističkih podataka prije njihove upotrebe u kalkulacijama.

Provjerom je utvrđeno postojanje izvjesne nepodudarnosti za period 2003-04 u odnosu na period 2005-06: nivo proizvodnje nije uporediv po vrijednosti sa faktorom 10. Vrlo vjerovatno, predstavljene mjerne jedinice za vrijednosti nisu pravilno prikazane u tabelama.

Čak i nakon pokušaja prevazilaženja ove greške (dijeljenjem iznosa za period 2003-04 sa 10), godina 2004. pokazuje "iskakanje". Intervjuisani zvaničnici Agencije nisu mogli objasniti značenje iskakanja, iako priznaju mogućnost nepodudarnosti.

Iskustvo pokazuje da:

- je vrijeme za dobijanje zvaničnih statističkih podataka prilično dugo (oko dvije sedmice za neke vrste podataka, a u drugim slučajevima više od mjesec dana), a procedura za podnošenje zvaničnog zahtjeva je komplicirana;
- zvanični podaci nisu uvijek pouzdani;
- je u svakom slučaju potrebno izvršiti preliminarne provjere;
- je u specifičnim slučajevima ponekad neophodna korekcija podataka na bazi procjene analitičara;
- zvaničan system prikupljanja podataka ne omogućava pregled proizvođača po kategorijama NACE 29-32 klasifikacije;
- cjeloviti skupovi podataka, koji bi se u specifičnom slučaju mogli pokazati kao izuzetno korisni, jednostavno još nisu prikupljeni u BiH.

Osim toga, sveopći i dobro poznat problem je da cifre o proizvodnji i o trgovini nisu u cijelosti uporedive zbog različitog sistema klasifikacije¹¹. Prema tome, bilo kakvo poređenje između proizvodnje i trgovinskih vrijednosti nije *u potpunosti* adekvatno što do određenog stepena može utjecati na pouzdanost elaboracija.

Integrativne informacije su prikupljene putem direktnog anketiranja uključenih firmi, obuhvaćenim NACE 29-32 klasifikacijom proizvodnih djelatnosti. Te informacije uglavnom su sadržavale uvozno-izvozne kvote i certifikacijske stavke.

Kontaktirano je 57 preduzeća iz oba Entiteta, a 15% od njih odgovorilo je na upitnik, obezbeđujući reprezentativan uzorak.

Naravno, rezultati nisu uporedivi sa bilo kojom procjenom veličine proizvođača (zbog gore navedenih razloga): veličina nije identificirana statistikom Agencije.

¹¹ Ovo nije problem samo u BiH, jer se odnosi na statističke podatke u svim zemljama.

6.5 Glavni indikatori i preliminarne procjene

Za procjenu učinka su, pored stvarnih podataka, neophodne i procjene o budućem “ponašanju” nekih ekonomskih parametara. Takvo ponašanje se može dobiti iz zvaničnih izvora ili, u njihovom nedostatku, direktno iz prognoza koje je dao analitičar.

Ukupne podatke o glavnim monetarnim aspektima je prilično teško prikupiti u BiH. Glavni problem nije dobivanje vrijednosti, nego pretpostavljanje koherentnosti među njima, jer različiti izvori obezbjeđuju različite vrijednosti.

Jedini uporedivi podaci kroz vrijeme su oni koji se obezbijede od multilateralnih organizacija (Komisije EU, OECD-a, Svjetske banke EBRD, UNDP-a, FAO-a,...) koje u svojim statističkim rezime (résumé) tabelama izvode normaliziranje indikatora¹². Veliki nedostatak takvih izvještaja je što se ne objavljuju sistematično po godinama, tako da često nisu dovoljno ažurirani.

Uobičajene tabele sa „glavnim ekonomskim/finansijskim pokazateljima“, koje se u većini zemalja stavljaju na naslovnu stranicu bilo kojeg statističkog pregleda, u BiH ne postoje. To znači da se potraga za podacima pretvara u potragu za „metapodacima“ (pouzdanim izvorima podataka).

Analizirajući statistiku Svjetske banke, njeni broježani podaci su koherentni, po sektorima, sa onim broježanim podacima koje su obezbijedile druge multilateralne i specijalizirane organizacije. Prema tome, zbirni podaci Svjetske banke se koriste kada god se ne pronađu lokalni službeni podaci.

U slučaju BiH, neophodan je, u svakom slučaju, veliki broj predviđanja.

GDP

Najnoviji zvanični podaci o GDP u BiH odnose se na 2006. godinu. Iznosi (u vrijednostima za 2008. godinu) su dati u slijedećoj tabeli:

GDP (milioni KM, u vrijednostima za 2008. godinu)

2003	2004	2005	2006
12, 547	13, 655	15, 353	18, 490

Izvo:r Agencija za statistiku BiH

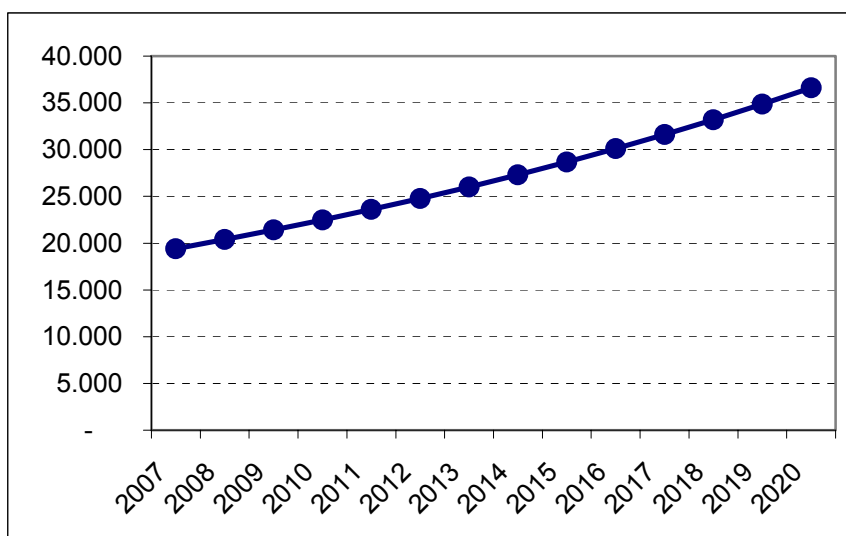
Procjena Svjetske banke o budućem rastu pretpostavljaju stopu od 5,0% do 2012. godine. Proširujući istu stopu do 2017. god., konačna predviđanja su:

¹² Važan, dodatni fond statističkih informacija je baza podataka EIU (Economist Intelligence Unit), “The Economist”

GDP na bazi 5% predviđene stope rasta (u milionima KM, u vrijednostima za 2008.)

2007	19,415
2008	20,385
2009	21,404
2010	22,475
2011	23,598
2012	24,778
2013	26,017
2014	27,318
2015	28,684
2016	30,118
2017	31,624
2018	33,205
2019	34,866
2020	36,609

Grafički prikazan trend je slijedeći:

Vrijednosti su izražene u realnim pokazateljima 2008. godine.

Prethodne tabele će se koristiti kao osnova za sve proračune za koje je potrebna vrijednost GDP.

Deflator GDP-a

Stopa inflacije se koristi kao zamjena za deflator pomoću koga se ukupne godišnje nominalne vrijednosti mogu upoređivati po godinama.

Najbolje procjene stopa inflacije dobivene su od Direktorata ekonomskog planiranja, BiH ¹³:

¹³ Prema tabeli, uzete su kao potrebne samo godine 2005-2008. Iako procjene za 2007. i 2008. godinu mogu imati mali stepen vjerovatnoće 1) nisu dostupne bolje procjene, 2) u okviru dosta širokog opsega vrijednosti deflatora, ukupan učinak „pogrešne“ procjene na PV bio bi mali.

Godina	Vrijednost deflatora
2005	2,1
2006	6,0
2007	1,8
2008	1,5

Pošto će svi proračuni biti urađeni u realnim vrijednostima 2008. godine, deflatorne procjene su već korištene pri kalkulaciji predviđanja GDP-a.

Društvena eskontna stopa

Ovaj indikator je korišten za aktueliziranje (u sadašnjoj vrijednosti-PV) budućih vrijednosti (procjena) troškova i koristi.

Tržišne bankovne kamatne stope su korištene kao zamjena za društvene eskontne stope.

Procjena Međunarodnog monetarnog fonda (IMF) srednje bankovne kamatne stope za 2007. godinu daje vrijednost **8,0%**. Ova vrijednost će se koristiti za sve aktuelizacije.¹⁴

Na ovakvoj osnovi, svi proračuni procjene učinka su navedeni u realnim pokazateljima za 2008. godinu.

Vremenski okvir

Prema zapažanjima iz prethodnih poglavlja, sve kalkulacije se odnose na period 2008-2009 kao prijelazni period, a godine 2010-2019 se koriste kao baza za učinke koji proizilaze iz potpune implementacije Naredbe.

Sadašnja vrijednost (PV) je, prema tome, izračunata za vremenski period 2008-2019.

6.6 Učinak po kategoriji

Učinak Naredbe je proračunat u skladu sa slijedećim tabelama:

Koristi	Troškovi
<u>Za poslovne subjekte:</u>	<u>Za poslovne subjekte:</u>
1. Podsticaj sektorima stranih investicija 2. Podsticaj povećanju konkurentnosti	1. Temeljito upoznavanje i obučavanje + privremeni premještaj uposlenika 2. Obezbeđivanje informacija i označavanje. Tehnički

¹⁴ Upoređujući navedenu vrijednost sa “normalnim” društvenim eskontnim stopama, ona izgleda prilično visoka. Zadnja (izračunata) eskontna stopa u Italiji iznosila je 6,1% za 2006. godinu. U svakom slučaju, ovdje je usvojena IMF-ova vrijednost.

	fajlovi/dokumentacija 3.Procedure ocjenjivanja usklađenosti (ispitivanje) 4.Tehničko zadovoljavanje osnovnih zahtjeva (proces proizvodnje) 5.Troškovi koji se odnose na prava intelektualnog vlasništva (IPR)
<u>Za javni sektor (i BiH kao cjelinu):</u> 1.povoljnije okruženje ka općem društveno-ekonomskom razvoju 2.Zdravlje/sigurnost 3.Usklađivanje sa EU <i>acquis-om</i>	<u>Za javni sektor:</u> 1. Kampanja podizanja svijesti 2. Tehničko obučavanje 3. Jačanje tijela za ocjenjivanje usklađenosti (CABs) i laboratorija 4. Jačanje sistema nadzora nad tržištem

U slijedećoj tabeli je prikazan kratak pregled troškova i koristi, koji pruža brz uvid u rezultat procjene učinka:

Analizirani vremenski period	Primijenjena društvena eskontna stopa (za sadašnje vrijednosti –PV)
10 godina: 2010 – 2019. plus prijelazni period 2008 - 2009	8,0%
Ukupne kvantificirane koristi (PV)	
Koristi za privatni sektor	27 238 209
Koristi za javni sektor	3 744 683
Ukupni kvantificirani troškovi (PV)	
Troškovi za privatni sektor	4 824 434
Troškovi za javni sektor	714 084
Bilans	25 444 374
Nekvantificirane koristi	
Koristi za privatni sektor	Povećanje konkurentnosti
Koristi za javni sektor	
Nekvantificirani troškovi	
Troškovi za privatni sektor	Prava intelektualnog vlasništva
Troškovi za javni sektor	
	-

Detalji o proračunima

Tačni elementi za vrijednosti navedene u prethodnoj tabeli su prezentirane u narednim pasusima. Na ovaj način je omogućena kontrola rezultata i korištenih algoritama, pojašnjenje učinjenih pretpostavki, a ostavljen je i prostor za poboljšanje kalkulacija.

Koristi/Poslovni subjekti /Strane investicije (u ovom sektoru)

Vjerovatnoća procjene: mala

Dobro uspostavljen zakonski i institucionalni okvir, njegov razvoj i promišljeno aktiviranje u zemlji smanjuje rizike koji se odnose na „zakonsku nesigurnost“, a to je jedan od indikatora koji utječu na vjerovatnoću investiranja stranih kompanija. BiH ima dobre preduvjete za stimuliranje stranih investicija (nivo obučenosti, tradicionalna industrijska uloga u bivšoj Jugoslaviji, nivo plata,.....)

U slučaju BiH, vrlo je vjerovatno da će se potencijalni investitori pojaviti iz država članica EU koje su općenito opredijeljene za traženje novih proizvodnih tržišta za svoje tvornice.

Trgovinski bilans BiH može dati površnu sliku stranih zemalja sa mogućim interesom za investiranje u BiH u djelatnosti prema NACE 29-32 klasifikaciji.

Sektorski utjecaj stranih investicija treba biti podijeljen na direktnu i indirektnu komponentu sektora interesiranja s obzirom na popratne uticaje na druge sektore¹⁵. Procjenjivanje učinka zahtijeva poznavanje veličine budućih stranih investicija, što u ovom trenutku može biti problem. Pored toga, bilo bi dodatno teško odvojiti neto učinak Naredbe, zbog ostalih razloga koji mogu motivirati strane investicije. Sa jedne strane, prema aktuelnom zakonskom okviru, strani investitori mogu izgraditi pogone u BiH i dobiti certifikate za proizvode u inostranstvu¹⁶. Sa druge strane, mogućnost certificiranja „kod kuće“ bi u velikoj mjeri reduciralo „logističke“ probleme certificiranja s obzirom na međunarodnu trgovinu.

BiH statistički podaci o vanjskoj trgovini (uvozu i izvozu) su prikupljeni za dvocifrene klasifikacijske kategorije. Ovako oskudan nivo detaljisanja ne dopušta da se precizno odvoji trgovina proizvodima koji su izloženi učinku Naredbe, pošto NACE „dvocifrena oznaka“ klasifikacijske djelatnosti obuhvata također (u količinama i vrijednostima) proizvode koji nisu obuhvaćeni naredbom. Prema tome, trendovi uvoza i izvoza imaju uključene elemente pristrasnosti. Na ovom mjestu se trebaju načiniti neke veoma stroge pretpostavke :

- a. **Vrijednost uvoza je proporcionalna nivou domaće proizvodnje.** Razlog za ovo je da BiH nivo potražnje ne može potpuno biti pokriven domaćom proizvodnjom (zbog razloga koji se odnose na kvalitet i općeg koncepta „preferencije kupca“). Ovo je evidentno iz aktuelnih podataka za period 2003 – 2007.
- b. Trenutna konfiguracija tržišta sa stajališta proizvodnje neće se promijeniti značajno u sljedećim godinama. To znači da lokalni proizvođači neće imati interesa da značajno povećaju svoju proizvodnju, pošto to zahtijeva nove proizvodne pogone i kreiranje novih radnih mjesta.
- c. Inostrane kompanije smatraju da je profitabilno (uglavnom zbog troškova radne snage) investiranje u proizvodne pogone u BiH. Ova pretpostavka je razumljiva jer su troškovi radne snage u BiH znatno niži od troškova radne snage u većini država članica EU.

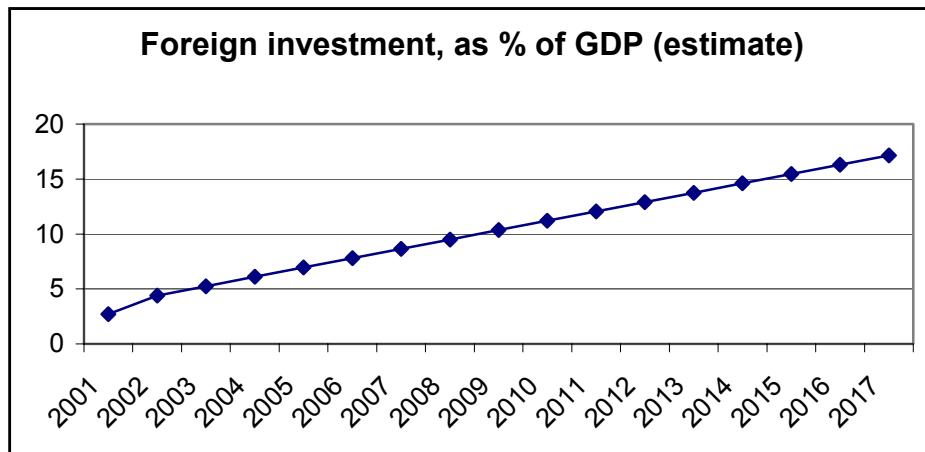
S obzirom na gore navedene pretpostavke, u principu, mogu se očekivati neke strane investicije u NACE 29-32 proizvodne podsektore.

Prema podacima EBRD-a, ukupne strane investicije u BiH iznose 2,7% od GDP-a u 2001, i 4,4% od GDP-a in 2002. Produžavajući trend po godinama ovo bi dovelo do sljedeće (linearne) procjene:

¹⁵ Za drugu komponentu, može se koristiti metodologija koja koristi Ulaz/Izlaz „Leontieff“ tablica

¹⁶ Na primjer, ovo je upravo ono što se dogodilo Rumuniji prije punopravnog članstva u EU (i što se uostalom još događa)

Strane investicije kao % GDP-a (procjena)

Dodatno pretpostavljajući da će strane investicije biti proporcionalne sadašnjem doprinosu sektora GDP-u BiH, te da će Naredba u procentnom iznosu 10% doprinijeti rastu ovog sektora, vremenski doprinos u stranim investicijama bi iznio:

Strane investicije u podsektoru niskonaponske opreme	Godina
	2008
	2009
2 265 000	2010
2 559 000	2011
2 877 000	2012
3 220 000	2013
3 590 000	2014
3 989 000	2015
4 418 000	2016
4 881 000	2017
5 379 000	2018
5 915 000	2019

Sadašnja vrijednost ove koristi iznosi **27 238 209 KM**.

Koristi/za poslovne subjekte: / Podsticanje povećanja konkurentnosti

Do ovog učinka može doći zbog podizanja nivoa sigurnosti kvaliteta proizvoda kao rezultat uvođenja novih standarda. Nažalost, procjenjivanje ovakvog učinka, odvojeno od ostalih uzroka koji mogu iticati na povećanje proizvodnje, nije izvodljivo.

Koristi/za BiH/ Povoljnije okruženje za opći društveno-ekonomski razvoj

Vjerovatnoća procjene: srednja

Prema jednoj studiji Komisije ¹⁷, program unutrašnjeg tržišta ima jednu prednost- zbog učinka pojačane konkurencije i inovacija- u EU GDP iznosi 180 biliona eura u 2006. godini (u cijenama iz 2002. godine), što iznosi 1,8% ukupnog GDP-a. Ova cifra uključuje direktne i indirektne učinke (multiplikator). Ažurirajući cifre za 2008. godinu, ukupan učinak iznosi 216 biliona eura (u vrijednostima 2008. godine), održavajući kvotu od 1,8%.

Prepostavljaajući da BiH “reagira” na isti način na program unutrašnjeg tržišta, kao prosječna zemlja članica EU, i uzimajući stvarni udio niskonaponske opreme u bosanskohercegovačkim proizvodnim sektorima, mogu se pretpostaviti efekti istog tipa. .

GDP BiH čini 0,086% GDP EU. Udio niskonaponske industrije iznosi 0,91% GDP.

Ako se pretpostavi da efekat Naredbe iznosi 10% ukupnih koristi ostvarenih na unutrašnjem tržištu, korist u 2008. godini bi iznosila:

$$(0,086\%) \times 216\ 000\ 000\ 000 \times (0,91\%) \times (10\%) = \mathbf{327\ 036\ KM.}$$

Nastavljajući tokom vremena sa ovakvim rezonovanjem i primjenjujući prognozirani rast bosanskohercegovačkog GDP-a, očekivane koristi do 2019. godine iznose:

Godina	Multiplikatorski efekat
2008	327 036
2009	343 388
2010	360 557
2011	378 585
2012	397 514
2013	417 390
2014	438 259
2015	460 172
2016	483 181
2017	507 340
2018	532 707
2019	559 342

u KM

Sadašnja vrijednost eskontovana društvenom stopom (8,0%), iznosi **3 202 524 KM.**

Koristi/ za BiH/Zdravlje i sigurnost

Vjerovatnoća procjene: vrlo mala

Pod pretpostavkom da je smanjenje povreda proporcionalno i da je u korelaciji u svim zemljama koje primjenjuju Direktivu o niskom naponu, potrebno je imati podatke o trendu povreda u BiH primjenjujući metodologiju koja se svugdje koristi.

¹⁷ Koraci ka daljoj ekonomskoj integraciji: Unutrašnje tržište u 21. stoljeću- Izvještaj o doprinosu jedinstvenom tržištu, Ekonomske novine EC n271, jan '07.

Radna pretpostavka je da Direktiva doprinosi nekih 10% smanjenju, dok su ostali uzroci izvedeni iz drugih propisa. U slučaju BiH, možda je efekat od 10% potcijenjen pošto podaci za ranije sigurnosne standarde nisu izneseni.

Troškovi koji se odnose na povrede trebaju biti parametri prosječne plate i troškova radne snage. Približna zamjena može biti srednji GDP po glavi (bolja opcija je prosječni *prihod* (koji se treba utvrditi)). Poredeći BiH GDP po glavi sa GDP *per capita* u UK, za koje postoje statistički podaci o povredama, svaka smrtna povreda je procijenjena na £1,43 miliona funti (2005), a to je 2 miliona eura (1 £ = 1,4 €). Prosječni BiH prihod je \$ 6 800 (2005), a prosječni prihod Ujedinjenog Kraljevstva je \$ 30 300 (2005): BiH “vrijednost” smrtnosti je prema tome 22,4% od “vrijednosti” smrtnosti u UK. Ovo ukazuje da je sveukupna korist po izbjegnutoj fatalnoj povredi **448 000 €**.

Na isti način, čim podaci o najozbiljnijim povredama u BiH i o “kratkoročnim” povredama budu na raspolaganju, odnosni troškovi (sveukupni, NE godišnji) od £38 500 i £5 500 u UK mogu biti “prevedeni” na BiH situaciju.

Najslabija tačka pri kalkulaciji je nedostatak statističkih podataka. Bolnice i doktori u BiH svakako izdaju potvrde o uzroku smrti, ali takve informacije nisu organizirane niti u jednoj bazi podataka.

U principu, korist od nove Direktive je veća u državi u kojoj “zaštitna” legislativa nije ranije postojala, nego u državi u kojoj je nova legislativa samo modifikacija neke već “zaštitno-orjentirane” legislative. U slučaju BiH, poređenje između ranijih i novih standarda koji prate Direktivu ne omogućava određivanje krajnjeg napretka u pravcu „zaštite”, odnosno koliki se efekat može očekivati.

Kalkulacije načinjene u UK nisu logički dovoljno utemeljene, jer na smanjenje nezgoda mogu utjecati različiti uzroci (npr. uvođenje druge legislative i/ili mjera sigurnosti, osim same Direktive).

Službeni statistički izvještaj o ukupnom broju nesreća sa smrtnim ishodom po godinama u BiH:

Godina:	2003	2004	2005
Broj smrtnih slučajeva:	263	344	300

Dalje specifikacije o uzrocima takvih nezgoda nisu obezbijeđene. Što se tiče uzroka, statističke službe ostalih zemalja (Italija kao referenca) iznose da je za period 2003 – 2006, 0,89% od ukupnih smrtnih slučajeva izvedeno je iz razloga koji nisu određeni na različit način. Nezgode kod kuće i na radnom mjestu su uključene. Smatrajući sve moguće aktivnosti u svim proizvodnim sektorima kao „jednako opasne“ (prilično stroga pretpostavka) postotak smrtnih slučajeva bi se mogao podijeliti prema doprinosu GDP-u (ili alternativno prema broju radnika), ali i dalje ostaje problem određivanja broja nezgoda kod kuće.

Ponovo uzimajući podatke iz Italije, kućne nezgode iznose 31,4% ukupnih godišnjih nezgoda, među uzrocima koji nisu određeni na različit način¹⁸. Tako bi se u BiH došlo do 302 (srednja vrijednost u periodu 2003-05), pomnoženo sa 78,6% što iznosi 236. Proizvodnja iznosi 11,59% ukupnog GDP-a, a na aktivnosti u vezi sa mašinama otpada 5% proizvodnje. Zbog toga, konačna procjena nezgoda u sektoru koji se odnosi na niskonaponsku opremu iznosi 1,17 smrtnih slučajeva što je, isto tako, srednja vrijednost pretpostavljena za 2008. godinu.

¹⁸ Jedno dodatno približavanje sastoji se u činjenici da se italijanski statistički podaci odnose na slučajeve u vezi sa radom..

Procjene u Ujedinjenom Kraljevstvu pokazuju smanjenje od 10% broja nezgoda (u određenom periodu) u poređenju sa ranijom situacijom, što se može pripisati uvođenju Direktive. Ovakvo smanjenje (u UK) je bilo 29,6%, od čega deset procenata iznosi 2,96%.

Zbog toga bi vrijednost pojedinačne nezgode u BiH (448 000 eura) trebalo pomnožiti sa 2,96% od 1,17. Konačan rezultat iznosi 15 635 eura, odnosno **30 658 KM**.

Pretpostavljajući da je rast u podsektoru niskog napona proporcionalan cijeloj ekonomiji¹⁹ (5,0%, godišnje), kao posljedica bi bilo povećanje broja nezgoda, iako smanjeno efektima Naredbe²⁰. Ovo rezultira slijedećom višegodišnjom procjenom za podsektor niskonaponske opreme:

Godina	Smanjenje broja nezgoda (vrijednosti)
2008	55 798
2009	59 588
2010	61 518
2011	64 594
2012	67 283
2013	71 214
2014	74 775
2015	78 514
2016	82 440
2017	86 562
2018	90 890
2019	95 434

KM

Sadašnja vrijednost ovoga niza, eskontovana sa 8,0% stopom, iznosi **533 509 KM**.

Nažalost, ne postoje informacije za većinu povreda uzrokovanih nesrećama u BiH. Zato ne postoji nikakva osnova za poređenje sa situacijom u drugim zemljama²¹.

Koristi/za BiH/ Usklađivanje sa Acquis-om

Sama implementacija direktiva EU, kojom se BiH približava *Acquis Communautaire*, ne može se kvantitativno mjeriti. Pa ipak, to je jedna korist na putu ka strategiji koherentne politike.

Troškovi/za poslovne subjekte:/ Temeljito upoznavanje i obučavanje

Vjerovatnoća procjene : srednja

¹⁹ Ovo pravilo o nepromijenjenim okolnostima (*rebus sic stantibus*) izgleda na izvjestan način u suprotnosti sa specifičnom podrškom koju pruža Naredba. U principu, ovaj sektor bi se trebao iznadprosječno razvijati.

²⁰ Usljed čistog efekta povećanja radne snage.

²¹ Sve navedene elaboracije oslanjaju se na barem jedan bosanskohercegovački izvorni pokazatelj. U ovom slučaju, nedostajće čak i takav mali „korjen realnosti“.

Pretpostavljajući 250 preduzeća za podsektor niskonaponske opreme, sva preduzeća moraju proći kroz ažuriranje informacija u vezi sa novim zahtjevima koje uvodi ova Naredba.

Sva radna snaga (osoblje) mora biti obučena o novoj Naredbi.

Znajući da 99% preduzeća koja proizvode niskonaponsku opremu u zemljama članicama pripada grupi malih i srednjih prduzeća (SMEs), pretpostavlja se da se prosječno radno osoblje svakog preduzeća sastoji od : 1 menadžera, 2 dizajnera/inženjera, 8 prosječnih radnika.

Uzimajući da su srednje zarade u BiH u 2006. godini iznosile 581KM/mjesec, i ažurirajući cifre pomoću deflatora, mogu se dobiti iznosi za 2008. godinu.

Osim toga, pretpostavljajući da menadžeri zarađuju 3 puta, a konstruktori/inženjeri 2 puta više od prosječnog radnika, svaka nadnica je dodatno povećana za 30% neproizvodnih troškova.

“Struktura” obučavanja predviđa: 2- sata detaljnog upoznavanja za menadžere; 0,5 sati za radnike i 10 sati za konstruktore/inženjere.

Ovo dovodi do iznosa **71 648 KM** za obučavanje osoblja (sadašnja vrijednost).

Dodatno, dopunsko obučavanje je neophodno svake godine kako bi se “osvježila” kompetentnost. U sličnoj analizi (UK) za ovo je izdvojeno 10% početnog iznosa za obučavanje. Na ovaj način su dobijeni slijedeći iznosi:

Godina	Dopunsko obučavanje (KM)
2008	0
2009	7 165
2010	7 165
2011	7 165
2012	7 165
2013	7 165
2014	7 165
2015	7 165
2016	7 165
2017	7 165
2018	7 165
2019	7 165
2020	7 165

Sadašnja vrijednost ovog niza iznosi **41 442 KM**.

Organiziranje jednodnevnog tehničkog obučavanja u BiH sa visokokvalificiranim lokalnim ekspertima iznosi u prosjeku 800KM/ekspert.

Razmatrajući tri kategorije osoblja za koje je neophodna obuka (menadžeri, inženjeri/dizajneri, radnici) i procjenjujući trajanje njihovog obučavanja, ispostavlja se da su potrebna dva eksperta.

Zato bi troškovi jednodnevnog obučavanja iznosili 1600 KM/preduzeće.

Ovakav trošak bi bio jednokratn, jer bi troškovi dopunskog obučavanja bili obuhvaćeni privremenim premještajem (vidjeti slijedeći pasus) i internim obučavanjem (bez vanjskih eksperata).

Troškovi/za poslovne subjekte/ Privremeni premještaj osoblja

Vjerovatnoća procjene: srednja

Pretpostavljajući jednu poslovnu posjetu godišnje, u koju su uključena dva člana osoblja (menadžer i inženjer/konstruktor), u trajanju od pet radnih dana, te dodajući troškove dva odgovarajuća lokalna eksperta, ukupan trošak bi trebao iznositi **9 150 KM**.

Ako se pretpostavi da se ova aktivnost ponavlja svake godine u periodu 2008-2012, sadašnja vrijednost troška za svaku kompaniju bi iznosila **36 533 KM**.

Troškovi/za kompanije/Pružanje informacija i označavanje, Tehnički fajlovi

Pripremanje tehničkog fajla za proizvode zahtijeva specifičnu stručnost, koja u slučaju Naredbe mora biti na višem nivou od postojeće.

Ipak, kada se preko obučavanja, privremenog premještaja osoblja i direktnog iskustva dovoljno upoznaju novi zahtjevi, zadatak se neće značajno razlikovati od sadašnje prakse. Zbog toga se pretpostavlja da ova komponenta neće uključiti dodatne troškove za kompanije.

Troškovi/za poslovne subjekte/ Ispitivanje

Vjerovatnoća procjene: mala

Analizom, izvršenom u bosanskohercegovačkim proizvodnim kompanijama, ustanovljeno je da je postojeća laboratorijska infrastruktura u kompanijama zadovoljavajuća za potrebe kontrole kvaliteta i za ispitivanje osnovnih sigurnosnih karakteristika proizvoda, ali u većini slučajeva nije dovoljna za potrebe certificiranja tj. za sva neophodna ispitivanja u skladu sa zahtjevima Naredbe.

Ispitivanje u kompaniji je suviše skupo za većinu firmi zbog troškova izgradnje vlastitih laboratorija.

Kako u BiH ne postoje detaljne informacije o veličini proizvođača, pretpostavljeno je da sve kompanije pripadaju grupi malih i srednjih preduzeća²².

Na bazi procjena izvršenih u zemljama članicama (Litvanija), izvedeni su troškovi formiranja ispitnih laboratorija kao 1,5% godišnjeg prometa (za male proizvođače).

Na ovaj način je procijenjen iznos od **11 191 KM** po kompaniji (*una tantum*).

U drugom slučaju, kada kompanije podugovaraju svoja ispitivanja, takvi troškovi iznose oko 0,1 % godišnjeg prometa (prema iskustvu država članica).

Sadašnja vrijednost ovih troškova za period 2010-20 iznosi **1,071,317 KM**.

²² Prema studijama provedenim u drugim zemljama, može se sigurno pretpostaviti da je 99% kompanija pripadalo malim i srednjim preduzećima (SMEs).

Troškovi/za kompanije/Tehničko zadovoljavanje osnovnih zahtjeva

Vjerovatnoća procjene: mala

Ovaj trošak je najvjerovatnije najvažniji (po iznosu), ali istovremenu najteži za procjenu. Pojedine kompanije mogu ili ne moraju raspolagati nivoom tehnologije koji zahtijeva ova Naredba za postizanje “standardnog” rezultata. S druge strane, one mogu ili ne moraju imati fleksibilnu proizvodnu opremu, pa zato moraju dodatno investirati kako bi zadovoljile tehničke zahtjeve.

Na osnovu obavljene analize, 25% proizvođača niskonaponske opreme je već dobilo certificate usklađenosti EU, izvršivši neophodna ispitivanja na njihovim proizvodima u inozemstvu. Ovo, naravno, ne znači da su svi njihovi proizvodi “EU-usklađeni”. U ovom slučaju, pretpostavljamo da preostalih 75% kompanija trebaju izvjesna poboljšanja.

U odnosu na druge RIA analize, proizilazi da se troškovi za poboljšavanje u ovoj oblasti kreću oko 3% ukupne proizvodnje. Uzimajući GDP kao zamjenu za vrijednost proizvodnje, procjena dodatnih investicionih troškova iznosi: $3 \times 75\%$ (kompanija) \times GDP sektora niskonaponske opreme. Dobijena je vrijednost **3 592 303 KM**.

Ako se jednostavno uzme srednja vrijednost po kompaniji, proizilazi da bi svaka kompanija trebala investirati **14 369 KM**.

Troškovi/za kompanije/IPR (Prava intelektualnog vlasništva)

Novi tehnički standardi mogu zahtijevati modifikacije nekih proizvoda, koje mogu biti neobuhvaćene sadašnjim pravima intelektualnog vlasništva. To bi moglo rezultirati dodatnim troškovima za registriranje novog dizajna, ukoliko su bosanskohercegovačka preduzeća vlasnici autorskih prava.

U ovoj fazi studije nije moguće kvantificirati bilo koji iznos troškova u vezi sa IPR.

Zbirna tabela: Troškovi za individualne poslovne subjekte

Vrsta troška	Jednokratni troškovi	Godišnji troškovi u toku prijelaznog perioda	Godišnji troškovi na režimu
Tehnička modernizacija	14 369		
Ispitivanje	11 191	4 000- 6 0000	1 330-20 000
Temeljito upoznavanje i obučavanje	1 887	29	29
Privremeni premještaj osoblja		9 150	-
Tehnički fajlovi		-	-

Sve troškove navedene u tabeli treba smatrati orijentacionim i prosječnim. Neki od njih su *una tantum*, tj. tehnička modernizacija i početno obučavanje. Ostali troškovi će postojati dok se: 1) ne izgradi dovoljna mreža laboratorija u BiH, 2) ne završi četverogodišnji plan privremenog premještanja osoblja.

Troškovi ispitivanja zavise od broja ispitivanih proizvoda. Ovaj broj se može znatno razlikovati za pojedine kompanije. Alternativna mogućnost je formiranje laboratorija u sastavu proizvodnih pogona, što se čini povoljnije u odnosu na podugovaranje ispitivanja.

Troškovi /za BiH/Kampanja podizanja svijesti

Vjerovatnoća procjene: srednja

Kampanja podizanja svijesti, na državnom nivou, o značaju i posljedicama Naredbe mora biti organizirana za različite kategorije učesnika.

Pošto je tematika prilično specifična (informacije o standardima, tehničkim propisima i procedurama EU za ocjenjivanje usklađenosti), tipičan alat za kampanju su *ad hoc* seminari. Slušaoci bi trebali biti barem:

- Predstavnici uključenih poslovnih sektora;
- Predstavnici javnih institucija na koje se tematika odnosi;
- Predstavnici udruženja za zaštitu potrošača.

Uzimajući u obzir broj uključenih kompanija (250) i pretpostavljajući učešće dva predstavnika iz svake kompanije, trebalo bi organizirati oko 3 seminara, da bi bila obuhvaćena cjelokupna teritorija, sa oko 200 učesnika na svakom seminaru.

Mogu se predvidjeti dvije grupe seminara, po jedna u svakoj godini prijelaznog perioda. Prema tome, kampanja podizanja svijesti bi se sastojala od ukupno 6 seminara..

Svaki seminar bi trajao pola dana.

U toku seminara bile bi distribuirane štampane brošure i prospekti²³.

U zemljama članicama (npr. Italija), u troškove po učesniku su uključeni: iznajmljivanje prostora, kafe-pauza, ručak i materijali za distribuciju, sve u prosjeku 100 KM, osim troškova prijevoza.

Ova vrijednost bi se mogla pretpostaviti kao gornja granica i za slučaj BiH.

Pod gore navedenim pretpostavkama, trošak po svakom seminaru bi iznosio 20 000 KM. Dakle, ukupan trošak za kampanju podizanja svijesti bi iznosio **120 000 KM**.

Pored seminara, mogle bi se organizirati integrativne aktivnosti u cilju boljeg razumijevanja Direktive:

- Publikacije. Jedan "Poslovni vodič", sa specijalnim upućivanjem na administrativne i sigurnosne zahtjeve, institucionalne i privatne izvore informacija, te resurse za potporu koji su posljedica direktiva o slobodnom protoku roba. Ovaj materijal bi se trebao prikupiti bez dodatnih troškova, uz pomoć uključenih javnih tijela. Trošak objavljivanja bi mogao iznositi **10 000 KM**, za 1 000 kopija.

²³ Dio poslova u okviru kampanje podizanja svijesti bi mogao biti ugovoren sa tehničkim, pravnim i marketinškim konsultantima koji mogu olakšati pripremu dokumenata. U tekstu nisu razmoteni troškovi za ovu varijantu.

- Mediji. Internet vijesti. Internet je idealno sredstvo za prikupljanje informacija preko tehničkog FAQ, opis najbolje prakse, forumi učesnika. Trošak aktiviranja stranice na već postojećoj web adresi je zanemarljiv, dok se trošak održavanja kreće (**100-500**) KM/mjesec. Na ovaj način dolazimo do troška (**1200-6000**) KM/godina (za sve godine od 2008. do 2019.).

Sadašnja vrijednost ovako koncipirane kampanje podizanja svijesti iznosi **162 991 KM**.

Troškovi /za BiH/Jaćanje tijela za ocjenjivanje usklađenosti (CABs) i laboratorija

Vjerovatnoća procjene: srednja

U BiH tijela za ocjenjivanje usklađenosti se oslanjaju na ispitivanja u eksternim laboratorijama, tako da nisu potrebne dodatne investicije, što se njih tiče. Prema tome, glavni trošak je vezan za dodatno obučavanje i detaljno upoznavanje, zbog novih tehničkih zahtjeva i zahtjeva za dokumentaciju koje uvodi Naredba.

Ipak, potrebno je podizanje na viši nivo samih laboratorija kako bi bile spremne za nove tehničke zahtjeve koje uvodi Naredba.

Već je napomenuto da trošak formiranja privatnih laboratorija (u kompanijama) iznosi 11 200 KM. Pretpostavljajući da se ova vrijednost poveća za 30%, radi obuhvaćanja šireg asortimana proizvoda koji podliježu ispitivanju, došlo bi se do sume od 14 550 KM, za potpuno obnovljenu laboratoriju. Da bi BiH bila neovisna od angažiranja trećih strana za ispitivanje, potrebne su najmanje **tri** laboratorije²⁴. Prema tome ukupan trošak bi iznosio **43 650 KM**.

Troškovi /za BiH/Jaćanje sistema za nadzor nad tržištem

Vjerovatnoća procjene: mala

Sistem nadzora nad tržištem u BiH je jedna od najslabijih karika u lancu. Troškovi za izgradnju funkcionalnog sistema su vrlo vjerovatno visoki, jer se čini da on sada ne funkcioniše ispravno. S druge strane, na samu Naredbu otpada samo jedan dio takvih troškova, jer se nadzor nad tržištem kao cjelina ne može osloniti samo na implementaciju ove Naredbe.

Dobar sistem za nadzor nad tržištem bi trebao integrirati aktivnosti inspekcije, sa provjerom elemenata fer trgovine, koje bi mogle uticati na prava kupaca. Naime, potrebno je kontrolisati:

- označavanje/etiketiranje proizvoda,
- jasno isticanje cijena,
- dokumente koji prate proizvod,
- postojanje servisa nakon prodaje,
- krivotvorenje proizvoda.

Da bi se postigao takav rezultat, potrebno je u toku prijelaznog perioda organizirati aktivnosti temeljitog obučavanja.

Prema Državnoj Agenciji za nadzor nad tržištem, u obavljanju aktivnosti nadzora je uključeno oko 1000 osoba.

²⁴ Ovaj broj je potvrdio jedan član Radne grupe za implementaciju LVD direktive..

Parametri za uvodno obučavanje mogu se prikazati na slijedeći način:

- jednodnevno predano obučavanje za 100 učesnika;
- dva eksperta (sa 800 KM/dan, za svakog) po obučavanju.

Ovako dolazimo do procjene od **16 000 KM** kojoj bi trebalo dodati iznos od **31 150 KM** radi odsustva sa drugih radnih aktivnosti²⁵.

Što se tiče ukupnih troškova implementacije jednog učinkovitog sistema nadzora (uključujući obučavanje), u nedostatku posebnih informacija koje su rezultat jedne temeljite studije, korisna referenca može biti makro-procjena troškova jačanja sistema nadzora radi implementacije Naredbe. Ovakvi troškovi se, u zemljama članicama, procjenjuju kao 1/10 svih troškova poslovanja.

Na osnovu ovakve grube procjene, dobija se vrijednost **482 440 KM**, koja se može isključivo tretirati kao posljedica učinka Direktive.

²⁵ Bazirano na prosječnoj plaći/(radnom vremenu) državnih službenika.

Prilog 1 LVD – Harmonizirani standardi

Direktiva: 73/23/EC i 2006/95/EC o niskonaponskoj opremi

Službeni list Evropske unije: OJ L 374 od 2006-12-27

Lista harmoniziranih evropskih standarda koji su identični bosanskohercegovačkim standardima, čija upotreba ostvaruje pretpostavku o usklađenosti proizvoda sa zahtjevima Direktive: 2006/95/EC o niskonaponskoj opremi

Lista evropskih standarda koji su preuzeti po preporuci Evropske komisije, objavljenih u: OJ C 57/01 od 4. mart 2002, OJ C 317 od 18. decembar 2002, OJ C 60 od 14. marta 2003, OJ C 103 od 29. aprila 2004, OJ C 102 od 27. aprila 2005, OJ C 284 od 16. novembra 2005 i OJ C 208 od 30. avgusta 2006.

Stanje: 2007-11-08

Oznaka BAS standarda ¹	Naziv BAS standarda na jednom od službenih jezika/ Naziv standarda na engleskom jeziku ²	Referentni standard(i) ³	Oznaka zamijenjenog standarda ⁴	Datum prestanka predpostavke usklađenosti zamijenjenog standarda
BAS EN 41003:2007	Posebni sigurnosni zahtjevi za opremu koja se priključuje na telekomunikacione mreže * Particular safety requirements for equipment to be connected to telecommunication networks	EN 41003:1998	EN 41003:1996 Napomena 2.1	Napomena 1 Datum istekao (1.1.2002)
BAS EN 50063:2007	Sigurnosni zahtjevi za konstrukciju i ugradnju opreme za otporničko zavarivanje i srodne postupke Safety requirements for the construction and the installation of equipment for resistance welding and allied processes	EN 50063:1989	—	—
BAS EN 50065-4-2:2007	Signalizacija u niskonaponskim električnim instalacijama u frekventnom opsegu 3 kHz do 148,5 kHz - Dio 4-2 : Niskonaponski filteri za razdvajanje - Sigurnosni zahtjevi Signalling on low-voltage electrical installations in the frequency range 3 kHz to 148,5 kHz -- Part 4-2: Low voltage decoupling filters - Safety requirements	EN 50065-4-2:2001	—	—

Prilog 2

Koncept za organiziranje efektivnog i efikasnog sistema za nadzor nad tržištem u BiH sa raspodjelom zadataka i odgovornosti.

Organi nadzora nad tržištem u BiH su:

MCA BIH- Ministarstvo za civilne poslove BiH

MTC BIH- Ministarstvo transporta i komunikacija BiH

MTC FBIH (RS)- Entitetska ministarstva transporta i komunikacija

MTI- Tržišna i turistička inspekcija

SHPI- Sanitarna, zdravstvena i farmaceutska inspekcija

LI- Inspekcija rada

TI- Tehnička inspekcija

IM- Institut za mjeriteljstvo

Proizvodi čija je sigurnost regulirana direktivama novog pristupa EU

U slijedećoj tabeli su nabrojani organi nadzora nad tržištem za pojedine direktive novog pristupa:

Naziv direktive novog pristupa	Kompetentni organ
Eksplozivi za civilnu upotrebu	TI
○ Mjerni instrumenti (predmet zakonske kontrole)	MTI, i IM
Ova direktiva je zamijenila 10 direktiva starog pristupa;	
○ Neautomatske vage	MTI, i IM
Pakovanje i otpad od pakovanja	SHPI
Igračke	SHPI
Sigurnost električne opreme namijenjene za upotrebu u određenim granicama napona (LVD)	TI
Elektromagnetna kompatibilnost	TI
○ Mašine	LI
○ Emisija buke (za opremu koja se koristi vani)	LI
○ Liftovi	TI
○ Instalacije žičara	TI
Lična zaštitna oprema	LI
Oprema i zaštitni sistemi za upotrebu u potencijalno eksplozivnim atmosferama	TI
○ Medicinski uređaji,	MCA BIH
○ Implementabilni medicinski uređaji	MCA BIH
○ In Vitro dijagnostički medicinski uređaji	MCA BIH
Aparati na gasovita goriva	TI
○ Oprema pod pritiskom	TI
○ Transportna oprema pod pritiskom	TI
○ Inter-operabilnost kovencionalnih željezničkih sistema;	MTC BIH,
○ Inter-operabilnost visokobrzinskih željezničkih sistema	MTC BIH

Građevinski proizvodi	TI
Plovila za rekreaciju	MTI
Zahtjev za minimalnu energetska efikasnost za: <ul style="list-style-type: none"> ○ Bojlere za toplu vodu ○ Zamrzivače i frižidere za domaćinstva ○ Balaste za fluorescentne svjetiljke 	TI MTI MTI
Radio oprema i oprema za telekomunikacione terminale	MTC FBIH, MTC RS
Pomorska oprema	MTC BIH

Sva gore pomenuta ministarstva i inspekcije moraju se ososobiti da bi zadovoljili zahtjeve sistema za nadzor nad tržištem EU. U ovom slučaju Agencija za nadzor nad tržištem BiH ima ključnu ulogu.

Pored toga Agencija za nadzor nad tržištem BiH će odgovorati na sva pitanja koje postavi inspektor na terenu prilikom provođenja posebnih tehničkih propisa.

Prilog 3

Uvid u sektor niskog napona, prema anketi

Afektuirani sektori, kompanije i obim trgovine

Pošto su glavni primaoci regulatorne procjene učinka kompanije koje proizvode električnu opremu namijenjenu za upotrebu unutar određenih naponskih granica, kratak pregled BH sektora koji se tiče električne opreme je prezentiran ispod.

Prema definiciji „električne opreme“ navedenoj u Naredbi o električnoj opremi namijenjenoj za za upotrebu unutar određenih naponskih granica, kompanije koje proizvode električnu opremu su definirane prema NACE 29, 30, 31 i 32 klasifikaciji djelatnosti (vidjeti tabelu ispod).

NACE sektor	Naziv sektora	Proizvodi obuhvaćeni naredbom
29	Proizvodnja mašina i uređaja	Mali broj proizvoda (uglavnom proizvodi obuhvaćeni sa 29.71 podklasifikacijskim brojem)
30	Proizvodnja kancelarijskih mašina i kompjutera	Većina proizvoda (skoro svi proizvodi –svi podklasifikacijski brojevi)
31	Proizvodnja električnih mašina i aparata	Većina proizvoda (skoro svi proizvodi –svi podklasifikacijski brojevi)
32	Proizvodnja radio, televizijskih i komunikacijskih aparata i opreme	Približno polovina proizvoda

Napomena: NACE 33 klasifikacija djelatnosti – Proizvodnja medicinskih sredstava, preciznih i optičkih instrumenata, satova i časovnika smatra se nerelevantnim za svrhe procjene učinka za niskonaponsku opremu.

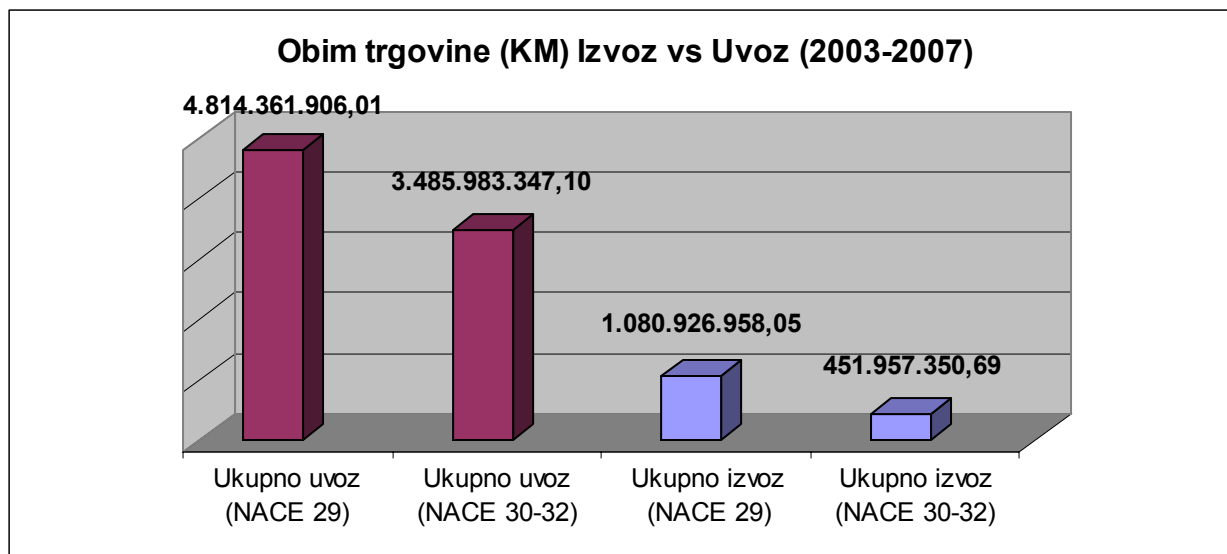
Za detaljne informacije o sektorima i podsektorima definiranim NACE 29, 30, 31 i 32 klasifikacijom djelatnosti pogledajte Prilog 4

Obim trgovine (uvoz – izvoz) proizvodima obuhvaćenim NACE 29-32 klasifikacijom djelatnosti za period 2003-2007 je predstavljen u tabelama ispod:

OBIM TRGOVINE - IZVOZ (KM)						
	2003	2004	2005	2006	2007	Total Export
NACE 29	142.179.566,61	158.897.718,76	200.052.839,06	244.381.630,28	335.415.203,34	1.080.926.958,05
NACE 30	2.416.089,34	3.356.138,07	3.425.842,91	5.121.675,12	6.745.361,71	21.065.107,15
NACE 31	45.959.126,82	49.300.597,89	73.595.695,99	103.040.822,34	130.409.164,01	402.305.407,05
NACE 32	5.458.020,09	3.934.329,78	6.836.667,04	5.798.341,28	6.559.478,30	28.586.836,49

OBIM TRGOVINE - UVOZ (KM)						
	2003	2004	2005	2006	2007	Total Import
NACE 29	731.274.344,69	791.099.304,98	1.037.273.517,85	932.298.105,07	1.322.416.633,42	4.814.361.906,01
NACE 30	137.327.655,86	145.049.282,26	207.150.951,19	172.114.873,38	215.010.279,70	876.653.042,39
NACE 31	238.274.105,81	278.188.907,93	304.334.995,65	298.514.328,90	380.343.612,21	1.499.655.950,50
NACE 32	159.026.044,44	216.939.869,87	239.906.600,52	231.772.908,11	262.028.931,27	1.109.674.354,21

Što se tiče **uvoza proizvoda obuhvaćenih sa NACE 30-32 klasifikacijom djelatnosti (većina proizvoda obuhvaćena naredbom)**, podaci sa slike ispod pokazuju da uvoz ovih proizvoda predstavlja 42% cjelokupnog uvoza obuhvaćenog NACE 29-32 klasifikacijom djelatnosti (58% uvoza odnosi se na uvoz nmašina). Po pitanju izvoza situacija je potpuno drugačija. **Izvoz proizvoda obuhvaćenih sa NACE 30-32 klasifikacijom djelatnosti predstavlja 29% cjelokupnog izvoza** proizvoda obuhvaćenih sa NACE 29-32 klasifikacijom djelatnosti.

Tačan broj BH kompanija koje proizvode električnu opremu namijenjenu za upotrebu unutar određenih naponskih granica je veoma teško definirati zbog:

- Napostojanja jedinstvene baze podataka na nivou BiH (kompanije obuhvaćene sa NACE 29-32 klasifikacijom djelatnosti su registrirane u različitim bazama podataka privrednih komora, od kantonalnog nivoa, nivoa entiteta do nivoa BiH;
- Neažuriranja baza podataka (mnoge kompanije ne postoje više, neke od njih su promijenile adresu, dok su neke u stečajnom postupku).²⁶

S obzirom na gore navedeno, procjenjuje se da trenutno u BiH postoji 250 kompanija koje proizvode električnu opremu u skladu sa definicijom električne opreme u Naredbi. Većina od njih su male i srednje kompanije. Ovdje treba istaknuti da je većina od njih aktivna u proizvodnji drugih proizvoda/grupa proizvoda.

²⁶ Podaci prikupljeni putem upitnika odaslanog kompanijama poštom i putem telefonskih kontakata

Anketiranje je provedeno u 57 kompanija obuhvaćenih NACE 29-32 klasifikacijom djelatnosti. U obzir su uzeta tri veoma važna aspekta:

- Uključivanje skoro svih podgrupa NACE 30-32 klasifikacije djelatnosti i podgrupe 29.71 od NACE 29 klasifikacije djelatnosti;
- Uključivanje kompanija sa različitom strukturom vlasništva;
- Obuhvatanje različitih regiona u zemlji.

Kompletna lista kompanija kojima je odaslan upitnik je navedena u Prilogu 5 Lista kompanija koje su učestvovala u anketiranju.

Sljedeći opći podaci, o broju kompanija koje su odgovorile na upitnik (pogledajte upitnik za anketiranje u Prilogu 6), broju kompanija koje su promijenile adresu prebivališta te broju kompanija čiji proizvodi nisu obuhvaćeni Naredbom su prikazani u tabeli ispod:

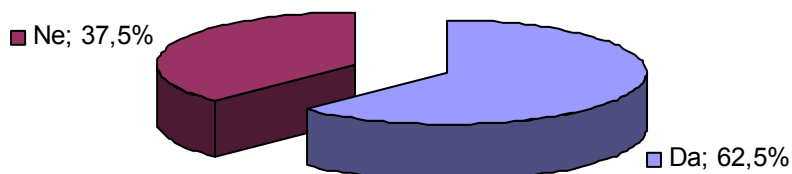
Kompanije koje više ne egzistiraju, kompanije koje su promijenile adresu prebivališta	16%
Kompanije čiji su proizvodi izvan djelokruga Naredbe	16%

S obzirom na tip kompanije, čiji proizvodi su obuhvaćeni Naredbom, dobiveni podaci su pokazani u tabeli ispod:

Tip kompanije	Percentage of sample
Proizvođač	37,5%
Proizvođač, izvoznik i uvoznik	25%
Proizvođač, ovlaštenu zastupnik, izvoznik i uvoznik	12,5%
Ovlaštenu zastupnik, izvoznik, uvoznik i trgovac na veliko	12,5%
Proizvođač i uvoznik	12,5%

Podaci dobiveni anketom, a koji se odnose na ocjenjivanje usklađenosti prema EU regulatornim zahtjevima pokazuju da je skoro 2/3 uzorka provodilo ocjenjivanje usklađenosti prema EU regulatornim zahtjevima (vidi sliku ispod).

Ocjenjivanje usklađenosti prema EU regulatornim zahtjevima?

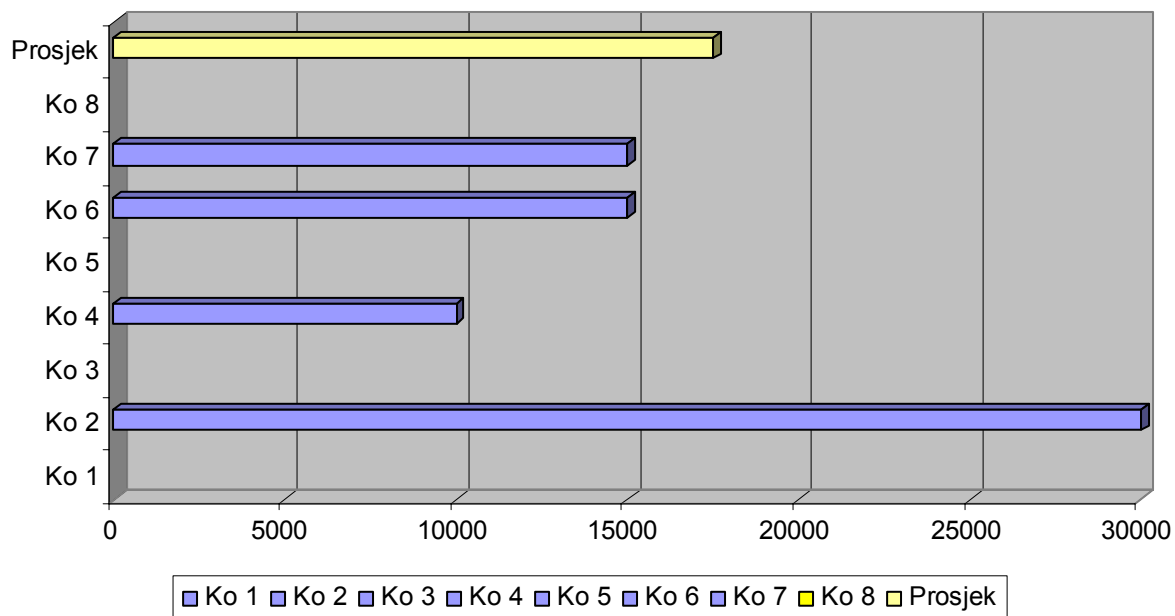
Ovo znači da je većina BH kompanija koja proizvodi električnu opremu unutar određenih naponskih granica upoznata sa principima tehničke harmonizacije legislative o sigurnosti proizvoda, procedurama ocjenjivanja usklađenosti i funkcioniranju sistema nadzora nad tržištem. Ipak, proces upoznavanja BH kompanija sa novim zakonski obavezujućim zahtjevima treba se dizajnirati na poseban način. Ovaj proces, za vrijeme prelaznog perioda treba sadržavati sljedeće:

- Seminare o podizanju svijesti za rukovodioce i tehničko osoblje kompanije;
- Konsultacije i obuku u kompanijama za određene proizvode/grupe proizvoda obuhvaćene Naredbom.

Cjelokupne aktivnosti koje trebaju provesti proizvođači i druge uključene strane (Institut za mjeriteljstvo, Institut za standardizaciju, Institut za akreditaciju) su objašnjene u Prilogu 7 - Aaktivnosti proizvođača i drugih uključenih strana

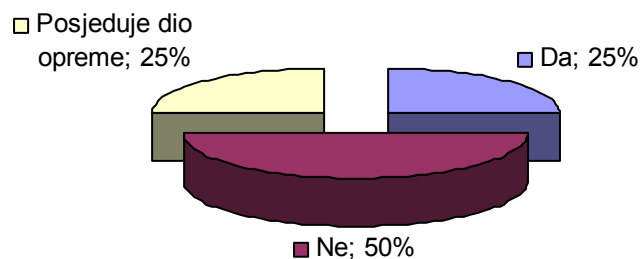
Što se tiče troškova ocjenjivanja usklađenosti, procjenjuje se da troškovi ocjenjivanja usklađenosti koristeći akreditirane laboratorije za ispitivanje iznose 10000 € po proizvodu/grupi proizvoda.

Troškovi kompanije za ocjenjivanje usklađenosti prema EU regulatornim zahtjevima (€)

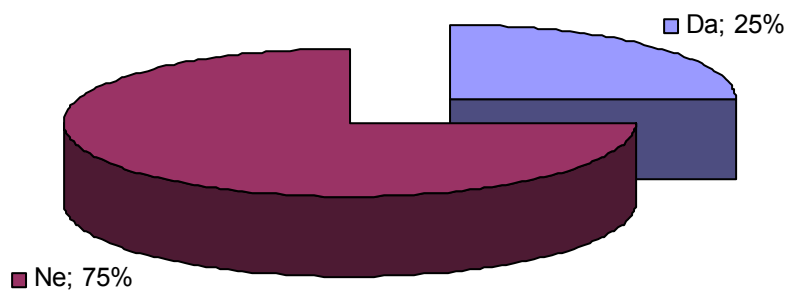
Sljedeće pitanje koje treba istaknuti i objasniti, je pitanje koje se tiče posjedovanja vlastite opreme za ispitivanje ili laboratorije. Sa slike ispod može se vidjeti da 1/2 uzorka ne posjeduje vlastitu opremu za ispitivanje ili laboratoriju, i 1/4 uzorka posjeduje dio opreme za ispitivanje. Samo 1/4 uzorka posjedule vlastitu opremu za ispitivanje. Ukoliko pogledate sliku koja objašnjava međunarodnu sljedivost mjerenja, ispod naslova Institut za mjeriteljstvo, očigledno je da se skoro 3/4 uzorka suočavala sa problemima po pitanjima međunarodne sljedivosti mjerenja.

Posjedovanje vlastite opreme za ispitivanje/laboratorije?

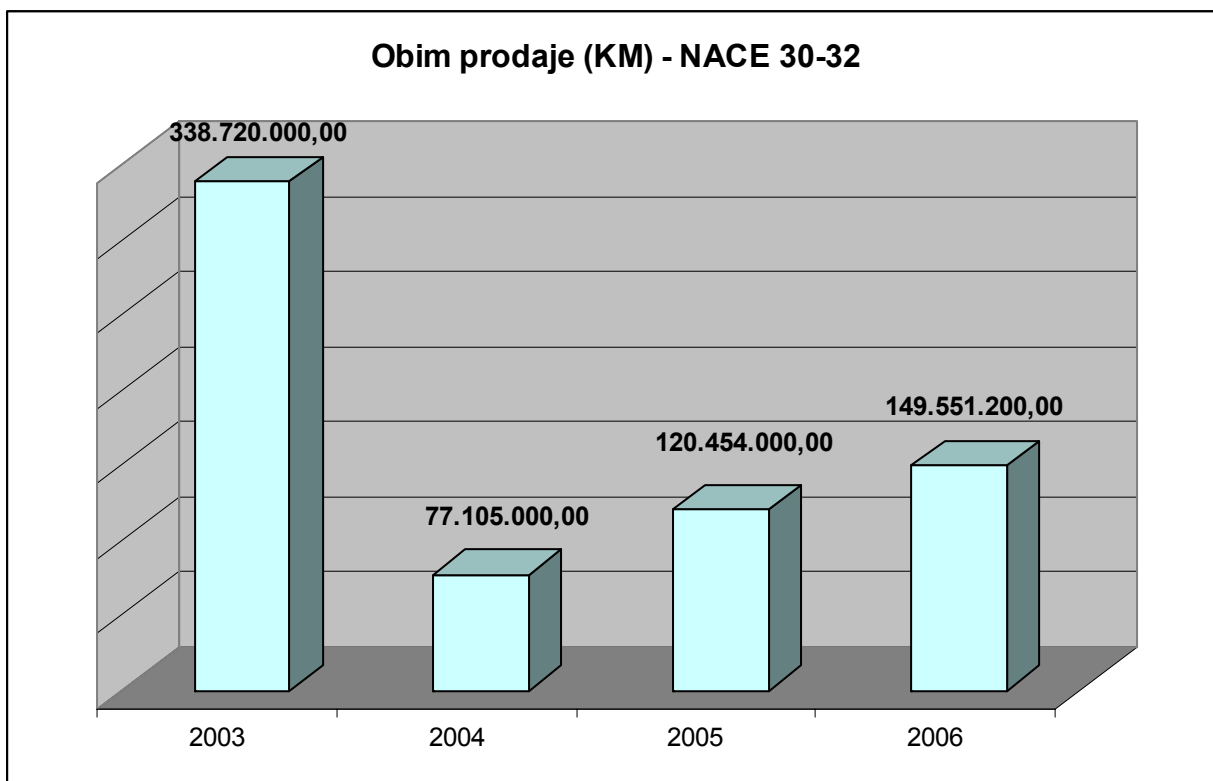
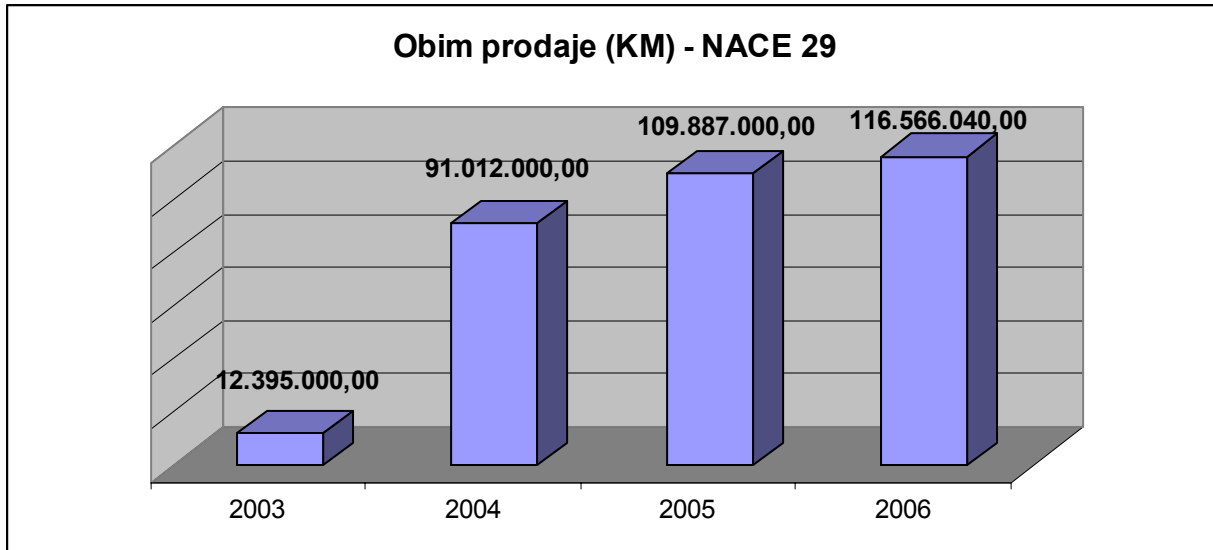

Što se tiče tehničkih barijera u trgovini (TBT) skoro 1/4 uzorka već se suočavala sa tehničkim barijerama u trgovini po pitanjima sigurnosti proizvoda (vidjeti sliku ispod).

Suočavanje sa tehničkim barijerama u trgovini (TBT) po pitanjima sigurnosti proizvoda?

Obim prodaje BH kompanija koje proizvode električnu opremu NACE 30-32 klasifikacija djelatnosti (većina proizvoda obuhvaćena Naredbom) i NACE 29 klasifikacijom djelatnosti (mali broj proizvoda obuhvaćen klasifikacijom) za period 2003 – 2006 je prikazan na slici ispod²⁷

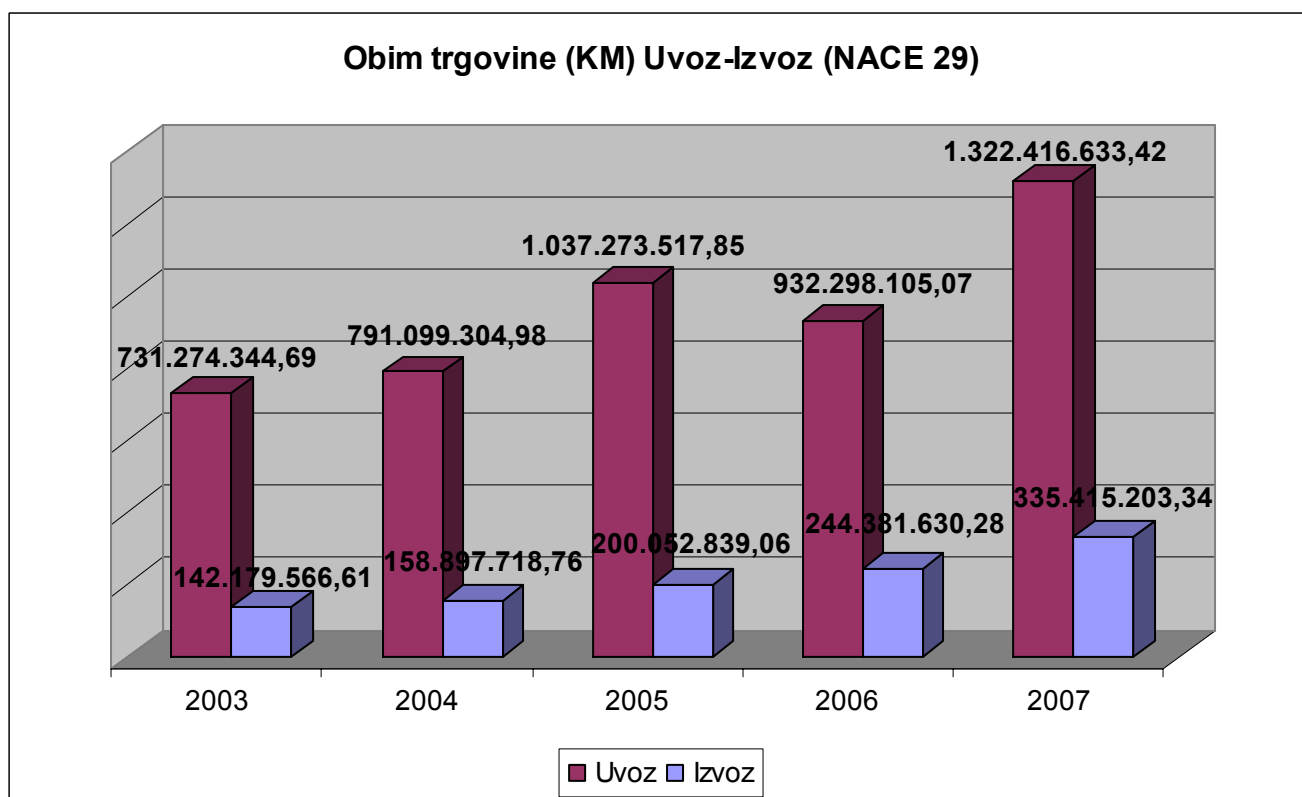
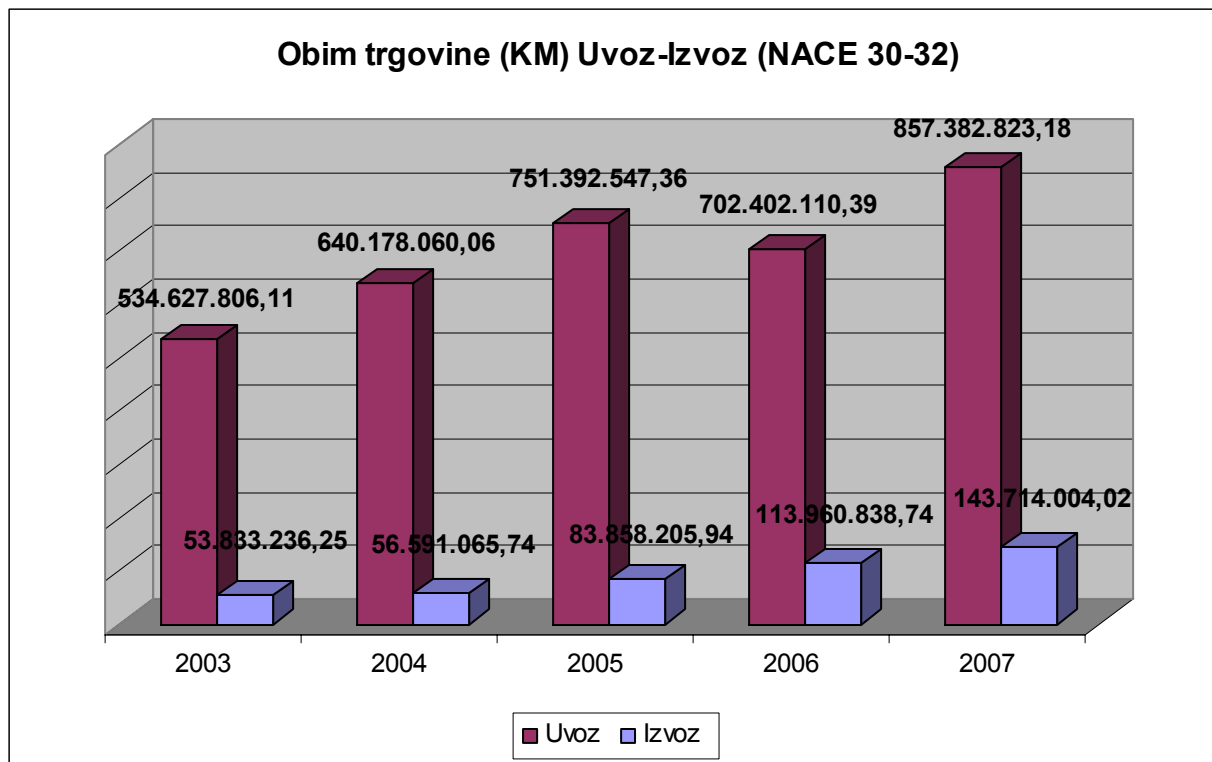

Obim trgovine proizvodima obuhvaćenim NACE 30-32 klasifikacijom djelatnosti za period 2003-2007 je prikazan na slici ispod²⁸. **Vrijednost uvezenih proizvoda za 2003, 2004 i 2005 godinu je približno 10 puta veća od vrijednosti izvezenih proizvoda. U 2006 i 2007 godini vrijednost uvezenih proizvoda je 6 puta veća od vrijednosti izvezenih proizvoda.** Što se tiče obima trgovine proizvodima

²⁷ Izvor: Agencija za statistiku BiH

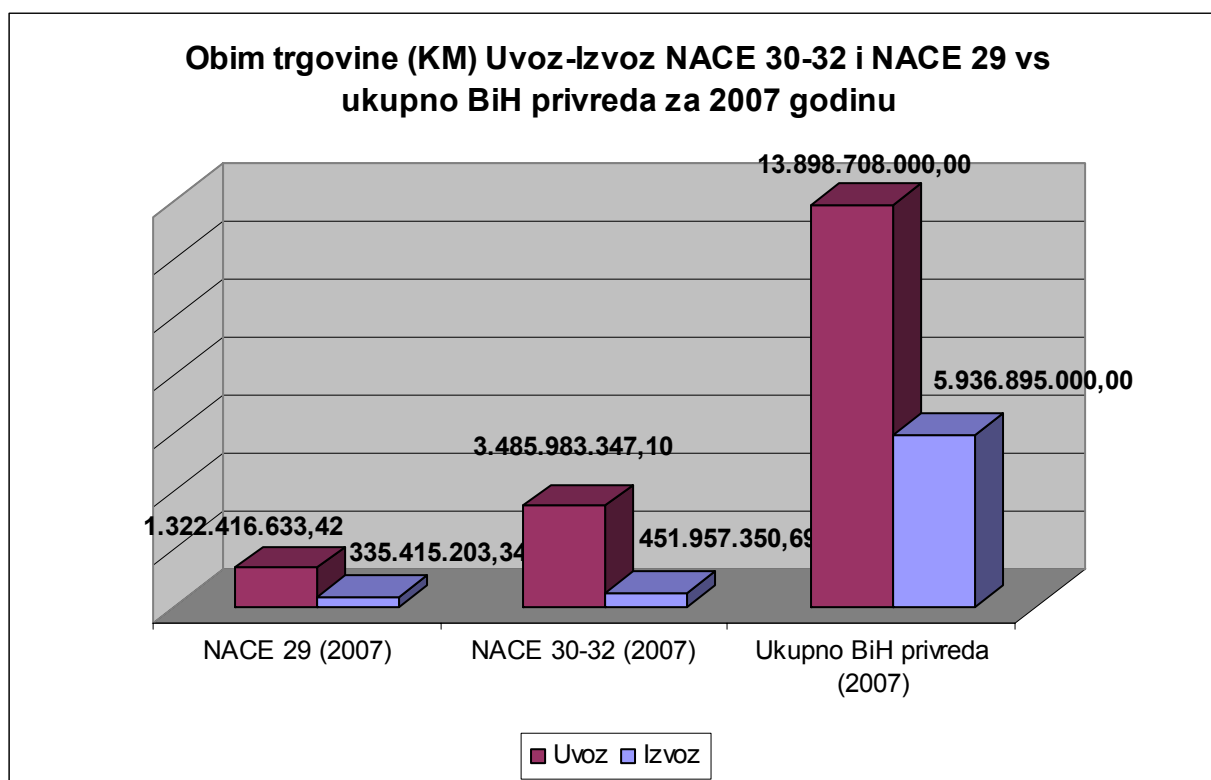
²⁸ Izvor: Agencija za statistiku BiH

obuhvaćenim sa NACE 29 klasifikacijom djelatnosti (**mali broj proizvoda obuhvaćen Naredbom**) vrijednost uvezenih proizvoda za 2003, 2004 i 2005 godinu je 5 puta veća od vrijednosti izvezenih proizvoda. U 2006 i 2007 godini vrijednost uvezenih proizvoda je 4 puta veća od vrijednosti izvezenih proizvoda

Poredeći podatke o obimu trgovine između NACE 29 sektora, NACE 30-32 sektora i cjelokupne BH privrede u 2007 godini može se vidjeti da:

- proizvodi obuhvaćeni sa NACE 30-32 klasifikacijom djelatnosti (većina proizvoda obuhvaćena Naredbom) čine 25% BH uvoza, i
- proizvodi obuhvaćeni sa NACE 30-32 klasifikacijom djelatnosti čine 8% BH izvoza
- proizvodi obuhvaćeni sa NACE 29 klasifikacijom djelatnosti (mali broj proizvoda obuhvaćenih Naredbom) čine 10% BH uvoza, i
- proizvodi obuhvaćeni sa NACE 29 klasifikacijom djelatnosti čine 6% BH izvoza.

Prilog 4 - Lista sektora i podsektora obuhvaćenih sa NACE 29-32 klasifikacijom djelatnosti

DK	Proizvodnja mašina i uređaja
29	Proizvodnja mašina i uređaja
29.1	Proizvodnja mašina za proizvodnju i korištenje mehaničke energije, osim motora za avione i motorna vozila
29.11	Proizvodnja motora i turbina, osim motora za avione i motorna vozila
29.12	Proizvodnja pumpi kompresora
29.13	Proizvodnja slavina i ventila
29.14	Proizvodnja ležajeva, prenosnika i elemenata za mehanički prenos energije
29.2	Proizvodnja ostalih mašina opšte namjene
29.21	Proizvodnja industrijskih peći i plamenika
29.22	Proizvodnja uređaja za dizanje i prenošenje
29.23	Proizvodnja rashladne i ventilacione opreme, osim za domaćinstvo
29.24	Proizvodnja ostalih mašina opšte namjene, na drugim mjestima nepomenuta
29.3	Proizvodnja mašina za poljoprivredu i šumarstvo
29.31	Proizvodnja traktora za poljoprivredu i šumarstvo
29.32	Proizvodnja ostalih mašina za poljoprivredu i šumarstvo
29.4	Proizvodnja alatnih mašina
29.41	Proizvodnja ručnih prenosivih alata sa vlastitim pogonom
29.42	Proizvodnja ostalih alatnih mašina za obradu metala
29.43	Proizvodnja ostalih alatnih mašina d.n.
29.5	Proizvodnja ostalih mašina potrebne namjene
29.51	Proizvodnja mašina za metalurgiju
29.52	Proizvodnja mašina za rudnike, kamenolome i građevinarstvo
29.53	Proizvodnja mašina za industriju hrane, pića i duhana
29.54	Proizvodnja mašina za industriju tekstila, odjeće i kože
29.55	Proizvodnja mašina za industriju para i kartona
29.56	Proizvodnja ostalih mašina posebne namjene
29.6	Proizvodnja oružja i municije
29.60	Proizvodnja oružja i municije
29.7	Proizvodnja aparata za domaćinstvo
29.71	Proizvodnja električnih aparata za domaćinstvo

29.72 Proizvodnja neelektričnih aparata za domaćinstvo

DL Proizvodnja električne i optičke opreme

30 Proizvodnja kancelarijskih mašina i računara (kompjuter)

30.0 Proizvodnja kancelarijskih mašina i računara (kompjuter)

30.01 Proizvodnja kancelarijskih mašina

30.02 Proizvodnja računara (kompjuter) i druge opreme za obradu podataka

31 Proizvodnja električnih mašina i aparata

31.1 Proizvodnja elektromotora, generatora i transformatora

31.10 Proizvodnja elektromotora, generatora i transformatora

31.2 Proizvodnja opreme za distribuciju i kontrolu električne energije

31.20 Proizvodnja opreme za distribuciju i kontrolu električne opreme

31.3 Proizvodnja izolirane žice i kablova

31.30 Proizvodnja izolirane žice i kablova

31.4 Proizvodnja akumulatora, primarnih stanica i primarnih baterija

31.40 Proizvodnja akumulatora, primarnih stanica i primarnih baterija

31.5 Proizvodnja žarulja i električnih svjetiljki

31.50 Proizvodnja žarulja i električnih svjetiljki

31.6 Proizvodnja ostale električne opreme

31.61 Proizvodnja električne opreme za motorna vozila

31.62 Proizvodnja ostale električne opreme, na drugom mjestu ne pomenute

32 Proizvodnja radio, televizijskih i komunikacijskih aparata i opreme

32.1 Proizvodnja elektronskih cijevi i drugih elektronskih komponenata

32.10 Proizvodnja elektronskih cijevi i drugih elektronskih komponenata

32.2 Proizvodnja televizijskih odašiljača i radioodašiljača i aparata za žičanu telefoniju i telegrafiju

32.20 Proizvodnja televizijskih odašiljača i radioodašiljača i aparata za žičanu telefoniju i telegrafiju

32.3 Proizvodnja televizijskih prijemnika, radioprijemnika, aparata za snimanje i reprodukciju zvuka i slike, te prateće opreme

32.30 Proizvodnja televizijskih prijemnika, radioprijemnika, aparata za snimanje i reprodukciju zvuka i slike, te prateće opreme

Prilog 5 Lista kompanija koje su učestvovalе u anketiranju

NACE 29-32

NAZIV KOMPANIJE	ADRESA	MJESTO
TVORNICA NISKONAPOMSKE OPREME DOBOJ	Nikole tesle 23	Doboj
K-INEL	Vuka Karadžića 28	Istočno Sarajevo
UNIONINVEST AD	Ravnogorska bb	Iliđža
7. NOVEMBAR	Vidovdanska 42	74000 Doboj
BREZOVICA	Račanska cesta 98	76300 Bijeljina
BUCK	Bulevar srpske vojske 1	78000 Banja Luka
ČAJAVEC	Jovana Dučića 25	78000 Banja Luka
ČAJAVEC - FABRIKA SIGNALNIH UREĐAJA	Nemanjina 35	78250 Laktaši
ČAJAVEC RADIOTELEVIZIJSKI UREĐAJI	Kralja Petra Karađorđevića 103	78000 Banja Luka
ČAJAVEC TEMIKA	Cara Dušana bb	73300 (Srbinje) - Foča
ELEKTRO - DEMS	Zmaj Ognjenog vuka 108	78000 Banja Luka
ELEKTRONIKA AVALA	Krajiških brigade 47	78000 Banja Luka
ELEKTROSYSTEM	Pilanska 3	78000 Banja Luka
ELKOM	Cara Dušana bb	78220 Kotor Varoš
ELMAX – Z	Karakaj	75400 Zvornik
ENERGOINVEST AUTOMATIKA	Vuka Karadžića 17	Istočno Sarajevo (Lukavica)
ENERGOINVEST RASKLOPNA OPREMA	Vuka Karadžića 17	Istočno Sarajevo (Lukavica)
INTERENERGETIK d.o.o.	Gundulićeva 3a	78000 Banja Luka
SIRIUS	O. Malkića bb	78000 Banja Luka
SLOBODA-APARATI	Jug Bogdana 2	78000 Banja Luka
SOKO	Crnogorski put bb	88380 Ljubinje
TEO SARAJEVO	Binježevo bb Hadžići	71000 Sarajevo
ENERGOINVEST SISTEMI UPRAVLJANJA ENERGIJOM	Tvornička 3 Stup	71000 Sarajevo
STANDARD GRADIŠKA	Patrijarha Gavrila Dožića 54	78400 Gradiška
EKP ELKER AD	Drage Lukića 39a	79206 Ljubija Prijedor
BEMIND	Karađorđeva 2	78000 Banja Luka
ČAJAVEC MEGA	Kralja Petra I Karađorđevića 103	78000 Banja Luka
BBS d.o.o. Sarajevo	KRANJČEVIĆEVA 39	SARAJEVO DIO
ATC AUTOMATING d.o.o. TUZLA	SJENJAK D/4	75000 Tuzla
HERTRONIC D.O.O. GRUDE	HERCEG STJEPANA BB	88340 Grude
ELIR-NIKOLA TESLA d.d.	SAVE KOVAČEVIĆA 11	TUZLA

TUZLA		
UNIVERZAL-PROGRES D.O.O. VISOKO	CARICA 1.	71305 Visoko
DELING d.o.o. TUZLA PJ ZA PROIZVODNJU ELEKTRO OPREME	STUPINE BVII	TUZLA
E - RKG d.d. Bihać	JABLANSKA BB	BIHAĆ
ELEKTROKONTAKT SA d.o.o. Sarajevo	PAROMLINSKA 68	SARAJEVO dio
EUROCABLE D.O.O. POSUŠJE	MOSTARSKA 16	POSUŠJE
KABEL D.O.O. SANSKI MOST	PRIJEDORSKA 84	SANSKI MOST
UNICRO d.o.o. Sarajevo	LUŽANSKO POLJE 7	71000 Sarajevo- Ilidža
ERIKSON - TRADE D.O.O. Poslovna jedinica br. 3	HAMZE ORLOVIĆA 7	SARAJEVO DIO
MTM COMMERCE D.O.O. ŠIROKI BRIJEG	FRA DIDAKA BUNTIĆA BB	ŠIROKI BRIJEG
ELEKTRA D.O.O KISELJAK	PARIŽEVIĆKA BB	KISELJAK
KOMEL d.o.o. Sarajevo	MARŠALA TITA 29	71000 Sarajevo- Centar
SICON ELEKTRONIKA d.o.o. Mostar	KNEZA DOMAGOJA 11	88000 Mostar
ELRAD ELTI d.o.o. Sarajevo	FRANJEVAČKA 6-E	SARAJEVO dio
REMONTNI ZAVOD DD TRAVNIK	ALEJA KONZULA 5	TRAVNIK
SATELIT-tbm HB d.o.o. Medugorje-Citluk	MEĐUGORJE BB	88266 Čitluk
UNATEL d.o.o. Bihac	BIHACKIH BRANILACA 108	77000 Bihać
UNIS TELEKOM d.d. Mostar	M.TITA 237	88000 Mostar
TELESAT d.o.o. Mostar	CIM 2	88000 Mostar
CODE SYSTEM D.O.O. VISOKO	KOVAČICA 8	VISOKO
ELCOM doo TUZLA	STUPINE B-5	TUZLA
ENERGOINVEST d.d	Sarajevo	Sarajevo, H Čemerlića 2
KAPIS	Tomislavgrad	Tomislavgrad, M.Marjana bb
BIRA	Bihać	Bihać, Jablanska bb
E – TDS	Sarajevo	Sarajevo, Dž. Bijedića 164
ENERGOINVEST	Doboj	Doboj, Rudanka 28

Prilog 6 Upitnik za kompanije

Framework Contract EuropeAid/123314/C/SER/Multi

LOT N° 5: Evaluations and presentations in the field of trade, business and regional economic integration
Podrška Delegaciji Evropske komisije u BiH pri razvoju i izradi analize utjecaja uvođenja propisa EU u BH zakonodavstvo

UPITNIK ZA KOMPANIJE

Da bi unaprijedili izvozne kapacitete BH-ih ekonomskih operatora, Evropsko partnerstvo poziva na korištenje “acquis”-a, i posebno Novog pristupa u sektoru slobodnog protoka roba kao osnove za nove zakone i propise.

Evropska komisija je osigurala podršku dvjema uspostavljenim radnim grupama za preuzimanje “**direktive sigurnost mašina**” i “**direktive o niskom naponu**” u BH zakonodavstvo. **Da bi utvrdili konsekvence ovih dviju direktiva koje će biti implementirane u BH zakonodavstvo, potrebno je razviti i izraditi analizu utjecaja uvođenja propisa EU u BH zakonodavstvo.**

Što se tiče analize utjecaja, mi smo posebno zainteresirani za troškove i koristi raznih ekonomskih činilaca kao što su kompanije, ispitne laboratorije i tijela za ocjenjivanje usklađenosti.

Pretpostavka je da će implementiranje direktiva u BiH promijeniti sadašnju praksu s obzirom na sigurnost mašina i električne opreme. Usklađenost sa osnovnim zahtjevima direktiva bit će uvjet za postavljanje CE oznake kao i BH oznake.

Ovaj pregled ima za cilj procjenu troškova i koristi koje će proisteći iz gore pomenutih promjena.

Svrha ovog upitnika je da procijeni učinak uvođenja pomenutih direktiva u BH zakonodavstvo na način da se minimiziraju neophodni troškovi i maksimiziraju koristi koji se odnose na ove propise.

Vaša mišljenja bit će inkorporirana u studiju analize utjecaja i utjecat će na proces donošenja propisa

Podaci o vašoj kompaniji neće se navoditi u studiji

Odgovori na pitanja koja se tiču broječnih podataka ne moraju biti egzaktni podaci, mogu biti procijenjeni.

1. Naziv kompanije:

2. Tip kompanije (više od jednog odgovora je moguće)

Proizvođač Ovl. zastupnik Uvoznik Izvoznik Trgovac na veliko

3. Kojim propisom su obuhvaćeni proizvodi vaše kompanije?

Sigurnost mašina Niski napon Oba propisa

4. Da li ste ikada provjeravali usklađenost vaših proizvoda obuhvaćenih propisima koji će se preuzeti u BH zakonodavstvo u skladu sa EU regulatornim zahtjevima?

5. Ukoliko je odgovor da, za koji proizvod/proizvode?

6. Koliki su bili ukupni troškovi vaše kompanije za ocjenjivanje usklađenosti prema EU regulatornim zahtjevima (troškovi ispitivanja, transporta/otpreme,);?

7. Koliki je procentualni udio vaših proizvoda koji su obuhvaćeni jednim ili oba propisa u ukupnom godišnjem prometu vaše kompanije?

8. Koliki je procentualni udio vaših proizvoda koji su obuhvaćeni jednim ili oba propisa plasiranih na domaće tržište u ukupnom godišnjem prometu vaše kompanije?

9. Da li ste provjeravali usklađenost vaših proizvoda prema važećoj BH legislativi? Koliki su bili troškovi ocjenjivanja usklađenosti vaših proizvoda prema važećoj BH legislativi?

10. Da li vaša kompanija posjeduje vlastitu opremu/laboratoriju za izvođenje određenih ispitivanja?

11. Da li rezultati vaših ispitivanja/mjerenja posjeduju međunarodnu sljedivost?

12. Da li vaša kompanija posjeduje certifikat sistema upravljanja kvalitetom u skladu sa standardom ISO 9001:2000?

13. Da li se vaša kompanija suočavala sa tehničkim barijerama u trgovini i da li su te barijere bile vezane za sigurnosne aspekte vaših proizvoda?

14. Da li je po pitanjima sigurnosti proizvoda vaša kompanija imala problema sa organima za nadzor nad tržištem, pravosuđem, udruženjima potrošača, itd.?

15. Ukoliko bi postojala mogućnost prelaznog perioda od 2 godine za preuzimanje propisa za niski napon i sigurnost mašina, da li bi to bio odgovarajući prelazni period?. Zašto? Šta bi vaša kompanija radila za to vrijeme?

16. Ko su prema vašem mišljenju "dobitnici" a ko su "gubitnici" pri uvođenju novih propisa u BH zakonodavstvo?

Hvala!

Prilog 7 – Aktivnosti proizvođača i drugih strana

ELEKTRIČNA OPREMA (u području primjene Direktive 2006/95/EC)

FAZE PROJEKTOVANJA I PROIZVODNJE (prije plasiranja na tržište)

Br.	AKTIVNOSTI PROIZVOĐAČA I CABs/NBs	PODRŠKA			Upućivanje na RIA Plan implementacije
		Davaoci podrške	Podržane aktivnosti	Primaoci podrške	
1.	Podizanje svijesti o principu tehničke harmonizacije Identifikacija svih primjenjivih direktiva novog pristupa (NADs) [NADs-lista]	Intrnet, Konsultantske organizacije, Privredne komore	Obučavanje, konsultacije, Seninari/radionice	Proizvođač	Plan implementacije Kompanije
2.	Identifikacija osnovnih zdravstvenih i sigurnosnih zahtjeva svih identificiranih direktiva [EHSRs- lista]	Intrnet, Konsultantske organizacije	Konsultacije, obučavanje	Proizvođači	Plan implementacije Kompanije
3.	Identifikacija svih relevantnih evropskih harmoniziranih standarda (EHSs) i drugih primjenjivih standarda [Lista standarda]	Intrnet, Konsultantske organizacije, Institut za standardizaciju	Konsultacije, obučavanje	Proizvođači	Plan implementacije Kompanije Standardizacija
4.	PROCEDURA OCJENJIVANJA USKLAĐENOSTI (CAP)				
	MODUL A: Tehnički fajl (Aneks IV, 3), Interna kontrola proizvodnje – Anks III, B EC deklaracija o usklađenosti (samocertificiranje, bez učešća CAB/NB)	Privatni konsultanti, Internet, CABs/NBs, ...	Konsultacije, obučavanje	Poslovni subjekti, Proizvođači	Plan implementacije Kompanije

5.	Neke od specifičnih situacija koje mogu nastati u toku implementacije Direktive		Vijeće ministara	Završetak procedura neophodnih za punopravno članstvo u EAC	Institut za akreditaciju BiH	Plan implementacije, Akreditacija
	5.1	Proizvođač je u potpunosti zadovoljio sve zahtjeve navedene u EHSR – listi	Vijeće ministara	Uspostavljanje međunarodne mjeriteljske sljedivosti za električne veličine, dužinu, masu, temperaturu, vrijeme, ...	Institut za mjeriteljstvo BiH	Plan implementacije, Mjeriteljstvo
		Ispitivanja propisana u relevantnim standardima (EHSs – lista) su obavljena u u nekoj laboratoriji koju je akreditirao Institut za akreditaciju BiH *				
		Proizvođač nije uspostavio međunarodnu mjeriteljsku sljedivost za rezultate mjerenja koja je izvršio u toku proizvodnje svoga proizvoda.	Vijeće ministara			
	<u>CE znak ne bi bio opravdano postavljen na proizvod!</u> * TEHNIČKA BARIJERA ZA IZVOZ PROIZVODA!					
5.2	Sve isto kao pod 5.1, osim što je proizvođač uspostavio međunarodnu sljedivost svojih mjerenja obavljajući kalibracije u nekoj stranoj akreditiranoj laboratoriji (u nekoj od zemalja članica EU). * JOŠ UVIJEK POSTOJI TEHNIČKA BARIJERA ZA IZVOZ PROIZVODA!	Vijeće ministara	Isto kao i gore & Međulaboratorijska poređenja i ispitivanja osposobljenosti	Referentne laboratorije	Plan implementacije, Mjeriteljstvo	

* ili bilo koje akreditacijsko tijelo koje nije punopravni član EAC

Prilog 8 Planovi za implementaciju za sve involvirane strane

PLAN ZA IMPLEMENTACIJU NAREDBE O ELEKTRIČNOJ OPREMI NAMIJENJENOJ ZA UPOTREBU UNUTAR ODREĐENIH NAPONSKIH GRANICA (Institut za standardizaciju)

Br.	Aktivnosti	Godina		2008												2009												2010	
		Mjesec	Mart	Apr.	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Jan.	Feb.	Mart	Apr.	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.	Jan.	Feb.			
1	Prevođenje seta prioritetnih harmoniziranih standarda koji prate Naredbu o električnoj opremi namijenjenoj za upotrebu unutar određenih naponskih granica																												
2	Zapošljavanje i obuka osoblja za WTO/TBT Informativni punkt																												
3	Obezbeđivanje potrebne opreme za WTO/TBT Informativni punkt																												
4	Priprema EU harmoniziranih standarda koji će se preuzeti kao BAS standardi a koji slijede Naredbu o elektromagnetnoj kompatibilnosti																												
5	Prevođenje seta prioritetnih harmoniziranih standarda koji prate Naredbu o elektromagnetnoj kompatibilnosti																												

PLAN ZA IMPLEMENTACIJU NAREDBE O ELEKTRICNOJ OPREMI NAMIJENJENOJ ZA UPOTREBU UNUTAR ODREĐENIH NAPONSKIH GRANICA (Institut za akreditaciju)

Br.	Aktivnosti	Godina		2008												2009												2010	
		Mjesec		Mart	Apr.	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Jan.	Feb.	Mart	Apr.	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.	Jan.	Feb.		
1	Obuka osoblja BATA-e																												

PLAN ZA IMPLEMENTACIJU NAREDBE O ELEKTRICNOJ OPREMI NAMIJENJENOJ ZA UPOTREBU UNUTAR ODREĐENIH NAPONSKIH GRANICA (Institut za mjeriteljstvo)

Br.	Aktivnosti	Godina		2008												2009												2010	
		Mjesec		Mart	Apr.	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Jan.	Feb.	Mart	Apr.	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.	Jan.	Feb.		
1	Učestvovanje u procesu obezbjeđivanja međunarodne sljedivosti za električne veličine i temperaturu																												
2	Učestvovanje sa Agencijom za nadzor nad tržištem u uspostavljanju efektivnog i efikasnog sistema za nadzor nad tržištem u BiH																												

PLAN ZA IMPLEMENTACIJU NAREDBE O ELEKTRIČNOJ OPREMI NAMIJENJENOJ ZA UPOTREBU UNUTAR ODREĐENIH NAPONSKIH GRANICA (MoFTER)

Br.	Aktivnosti	Godina		2008												2009												2010	
		Mjesec		Mart	Apr.	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Jan.	Feb.	Mart	Apr.	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.	Jan.	Feb.		
1	Javne konsultacije o nacrtu Naredbe o električnoj opremi namijenjenoj za upotrebu unutar određenih naponskih granica			█	█																								
2	Usvajanje Naredbe o električnoj opremi namijenjenoj za upotrebu unutar određenih naponskih granica				█	█	█	█	█																				
3	Uspostavljanje odjela za unutrašnje tržište BiH - Jedinica za slobodan protok roba			█	█	█	█	█	█																				
4	Zapošljavanje osoblja (LVD) u Jedinicu za slobodan protok roba			█	█	█	█	█	█																				
5	Obezbeđivanje potrebne opreme za Jedinicu za slobodan protok roba			█	█	█	█	█	█																				
6	Organiziranje niza informativnih kampanja i seminara o podizanju svijesti za sektor niskonaponske opreme								█	█	█	█	█	█															
7	Dizajniranje obuke i konsultacija u kompanijama o implementaciji EU tehničkih propisa na nivou kompanije koja će se implementirati putem privrednih komora i/ili drugih programa pomoći za sektor niskonaponske opreme														█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	
8	Koordiniranje razvoja sistema za ocjenjivanje usklađenosti za sektor niskog napona								█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	
9	Pripremanje odluka o imenofanju/notifikaciji organa za ocjenjivanje usklađenosti za sektor niskog napona za ministra MoFTER-a								█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	
10	Pripremanje protokola o ocjenjivanju usklađenosti i prihvatanju proizvoda sa Evropskom komisijom								█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	
11	Pripremanje svih vrsta sporazuma o uzajamnom priznavanju ocjenjivanja usklađenosti								█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	
12	Pripremanje Naredbe o elektromagnetnoj kompatibilnosti za preuzimanje, usvajanje i implementaciju i provođenje			█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	█	

PLAN ZA IMPLEMENTACIJU NAREDBE O ELEKTRIČNOJ OPREMI NAMIJENJENOJ ZA UPOTREBU UNUTAR ODREĐENIH NAPONSKIH GRANICA (Agencija za nadzor nad tržištem)

Br.	Aktivnosti	Godina		2008												2009												2010	
		Mjesec		Mar.	Apr.	Maj	Jun.	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Jan.	Feb.	Mar.	Apr.	Maj	Jun.	Juli	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.	Jan.	Feb.		
1	Izrada strategije za nadzor nad tržištem			■	■	■																							
2	Izrada višegodišnjeg plana za implementaciju i finansijskog plana			■	■	■	■																						
3	Izrada plana za razvoj ljudskih resursa			■	■	■	■																						
4	Zapošljavanje osoblja					■	■	■	■	■																			
5	Obezbjediavanje potrebne opreme					■	■	■	■	■																			
6	Obuka osoblja Agencije za nadzor nad tržištem i organa za nadzor nad tržištem (Inspektorata)								■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	
7	Sastavljanje liste prioriternih proizvoda obuhvaćenih naredbom koje organi za nadzor nad tržištem trebaju provjeravati								■	■	■	■	■	■	■														
8	Sastavljanje liste tehničkih propisa i standarda primjenjivih za svaki pojedinačni prioritetni proizvod obuhvaćen Naredbom								■	■	■	■	■	■	■														
9	Definiranje koje postojeće laboratorije mogu izvoditi neka od prioriternih ispitivanja								■	■	■	■	■	■	■														
10	Definiranje koje postojeće laboratorije mogu izvoditi neka od prioriternih ispitivanja nakon unapređenja								■	■	■	■	■	■	■														
11	Definiranje za koje od prioriternih ispitivanja postoji potreba za novim laboratorijama								■	■	■	■	■	■	■														
12	Unapređenje postojećih i izgradnja novih laboratorija																												

PLAN ZA IMPLEMENTACIJU NAREDBE O ELEKTRIČNOJ OPREMI NAMIJENJENOJ ZA UPOTREBU UNUTAR ODREĐENIH NAPONSKIH GRANICA (Kompanije)

Br.	Aktivnosti	Godina		2008												2009												2010			
		Mjesec		Mart	Apr.	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Jan.	Feb.	Mart	Apr.	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.	Jan.	Feb.				
1	Učestvovanje u javnim konsult. o nacrtu Naredbe o električnoj opremi namijenjenoj za upotrebu unutar određenih naponskih granica			■																											
2	Seminar o podizanju svijesti o tehničkim zahtjevima za proizvode, ocjenjivanju usklađenosti i nadzoru nad tržištem za menadžere i tehničko osoblje kompanija			■																											
3	Detaljna obuka tehničkog osoblja kompanija o primjeni nove Naredbe na posebne proizvode/grupe proizvoda			■																											
4	Provjera usklađenosti postojećih/novih proizvoda (grupa proizvoda) prema zahtjevima nove Naredbe(i)												■																		
5	Identiranje na koji način uskladiti proizvode/grupe proizvoda sa zahtjevima Naredbe (koristeći harmonizirane standarde, međ. standarde ili vlastita tehnička rješenja)													■																	
6	Pripremanje tehničkog fajla/dokumentacije prema zahtjevima Naredbe														■																
7	Provođenje procedure ocjenjivanja usklađenosti prema zahtjevima naredbe																														
8	Sastavljanje EC deklaracije o usklađenosti, postavljanje oznake usklađenosti i plasiranje proizvoda na tržište																														

Prilog 9 Lista za provjeru

Institucionalni okvir

- Da li su bili ispunjeni svi potrebni institucionalni uvjeti za postizanje neophodne saradnje i operativne podrške pna svim nivoima uključenih ministarstava?
- Da li su bili postavljeni svi proceduralni zahtjevi?
- Da li su predviđeni neki „kontrolni koraci“ kao garancija monitoringa RIA procesa?
- Koje tijelo vrši tehnički nadzor procesa i rezultata?
- Koja su ključna politička pitanja (kada naredni tehnički korak zavisi od nekih političkih odluka)?

Područje primjene

- Da li je identificiran opseg kategorija/subjekata potencijalno uključenih u prijedlog propisa?
 - u društvenoekonomskom okruženju
 - u javnim tijelima
 - među trećim stranama (druge društvene kategorije, udruženja građana)
- Da li je moguće skicirati preliminarnu tabelu dobitaka/gubitaka?
- Da li su jasno identificirana teritorijalna područja zainteresirana za ovaj prijedlog?
 - Da li postoje kritična područja koja bi trebala dobiti različit tretman (zbog specifičnih lokalnih uslova, normativnog okvira)?

Konsultacije

- Da li su svim relevantnim zainteresiranim stranama objašnjene posljedice propisa na njihove aktivnosti?
- Da li su one pozivane na rasprave?
- Da li je riješen način za podnošenje/razmatranje njihovih zapažanja?

Opcije

- Da li ste razmatrali nultu opciju?
- Koliko državnih opcija je potrebno analizirati?
- Da li je određen prioritet opcija u smislu lakšeg utjecaja na „normalno funkcionisanje“ uključenih privrednih sektora?
- Koji slučajevi iz iskustva i literature su ispitani radi odabira opcija za detaljniju analizu?

Podaci

- Da li su raspoložive sve informacije potrebne za procjenu učinka?
- Šta je vremenska procjena za potpuno i kompletno prikupljanje informacija?
- Šta su izvori meta-podataka?
- Da li su izvršene preliminarne provjere sirovih podataka?
- Da li su rezultati iz različitih statističkih izvora koherentni?
- Kakva je vaša radna strategija za dobijanje koherentnih skupova podataka?
- Koja vrsta dodatnih informacija je potrebna?
- Koji alati su planirani za integraciju već raspoloživih informacija?

- Da li ste procijenili vrijeme i resurse za integraciju informacija?
- Da li su prikupljeni podaci organizirani tako da budu dostupni trećim stranama?

Procjena učinka

- Da li je moguće kvantificirati sve relevantne učinke?
- Da li se učinci mogu rasporediti po hijerarhijskoj listi?
- Da li se isplati kvantificiranje svih učinaka?
- Da li su određeni "intervali povjerenja" za vrijednosti povjerenja?
- U slučaju kada sve učinke nije moguće kvalificirati koje integrativne metode su izabrane za njihovo dovođenje u stanje uporedivosti (multikriterijska analiza)?

BIBLIOGRAFIJA

World Bank – “Bosnia and Herzegovina Country Economic Memorandum Report” (No. 29500-BA), 2005

UK Department for Business (Enterprise & Regulatory Reform) – “Implementing the new Machinery Directive 2006/42/EC in the United Kingdom A Consultation Document”, 2007

EC – “Main Administrative Structures Required for Implementing the *Acquis* in the Area of Free Movement of Goods in Bosnia and Herzegovina -*concept paper*“, 2007

EC – “Impact Assessment Guidelines”, 2005 (update 2006)